

Kras

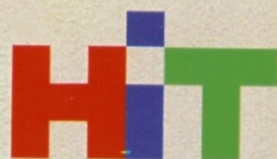

*Revija Kras
podpirajo*

V NJENIH PRIZADEVANJIH
ZA OHRANITEV NAŠE NARAVNE
IN KULTURNE DEDIŠČINE

17
KAZLE

NOVEMBER 2000 št. 42 CENA 650 SIT

Hoteli Igralnice Turizem

SVOBODEN KOT PTICA

WWW.MOBITEL.SI

SLOVENIJA
Doma v Evropi

PETROL

Slovenska naftna družba

Posiljena plačana pri posli 102 Ljubljana

ISSN 1318-3257

91771318325772

Novo tisočletje

Nova renesansa

v grafiki

DELO *tiskarna*

info@delo-tiskarna.si

VSAK DAN PRESENEČAMO Z NOVIM.

ENKRAT NA LETO PA PUSTIMO, DA NOVO PRESENETI NAS.

SREČNO!

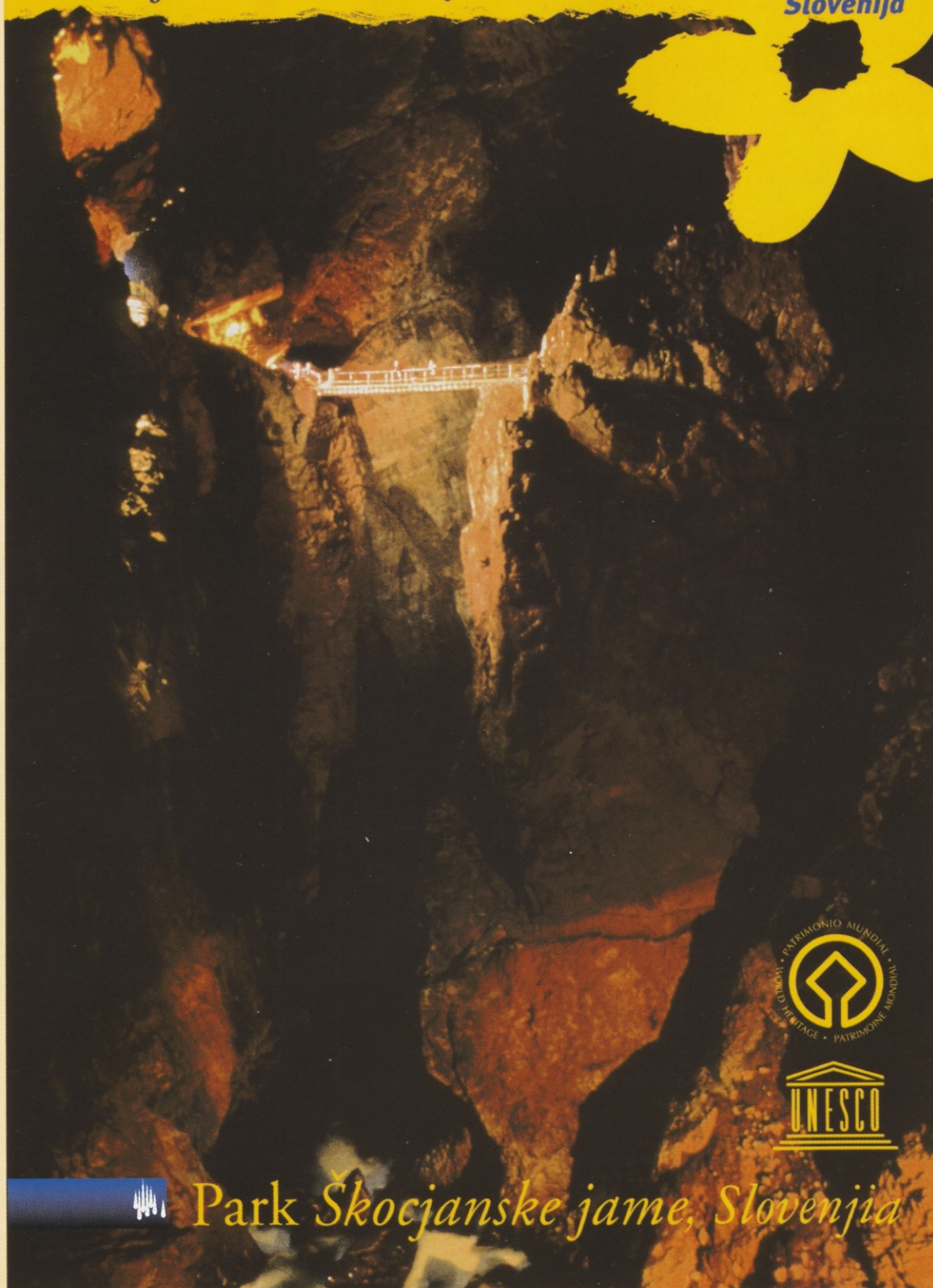
Živeti zdravo življenje.

 KRKA

KRKA, d.d., Novo mesto

THE SLOVENE KARST

Land of Subterranean Mysteries

Park Škocjanske jame, Slovenija

Na zasedanju skupščine Svetovne trgovinske organizacije konec 1999 v Osaki na Japonskem je med 550 plakati o naravni dediščini in turizmu v konkurenci zmagal plakat Škocjanskih jam. Prikazuje Cerkenikov most več kot 70 metrov nad ponorom Reke in vhod v Hankejev kanal.

**Nezgodno zavarovanje obiskovalcev Parka Škocjanskih jam
in ostala zavarovalna kritja.**

zavarovalniška hiša d.d.

Zanesljiva. Varno. Ki prislubno.

MEDIACARSO

Telefoni revije Kras:

01/421-46-95

01/421-46-90

05/766-02-90

Fax:

01/421-46-95

05/766-02-91

Kras, revija o Krasu in krasu,
izdaja podjetje MEDIACARSO, d.o.o.,
Rimska cesta 8, 1000 Ljubljana
Telefon: +386-01/421-46-95,
+386-01/421-46-90;
fax: +386-01-421-46-95, +386-05/766-02-91
E-mail: mediacarso@eunet.si
Glavni urednik: Lev Lisjak
Odgovorna urednica: Ida Vodopivec-Rebolj
Naslov: uredništvo revije Kras, p.p. 17,
6223 Komen; telefon: +386-05/766-02-90
Maloprodajna cena skupaj 8-odstotnim DDV
650 SIT, 3 EUR, 5 \$, 6 DEM, 6.500 Lit;
naročnina za šest zaporednih števil
z 8-odstotnim DDV in pošto dostavo na
naročnikov naslov v Sloveniji 4.500 SIT,
s pošto dostavo na naročnikov naslov v tujini
7.000 SIT, 35 EUR, 35 \$, 70 DEM, 70.000 Lit
Žiro račun: 50100-601-0301437
Devizni račun pri NLB, podružnici Center:
900-27620-91455/0
Tisk: Delo-Tiskarna, Ljubljana
Fotografije: Fotoagencija MEDIACARSO
Nenaročenih rokopisov in fotografij
uredništvo ne vrača.
Brez izdajateljevega pisnega dovoljenja je
ponatis ali kakršno koli povzemanje
prispevkov iz revije Kras prepovedano.
Mednarodna standardna serijska številka:
ISSN 1318-3257.
Organizacija tiska:

K Korotan Ljubljana d.o.o.

Revija Kras sofinancirata
Ministrstvo za okolje in prostor

Slika na naslovnici:

Portal domačije Pri Grželjevih v Kazljah iz leta 1855,
skozenj pogled na borjač.

Ob letnici je na portalu vklesano ime Johan Vran.

V domačiji živi družina Slavice in Milana Rodice
z nono Marijo Grželj.

Vseбина

NOVEMBER 2000, ŠT. 42

Uredništvo	ODZIVI NA POVABILO	4
Franco Cossutta	RIBIŠKI MUZEJ TRŽAŠKEGA PRIMORJA SE PREDSTAVLJA	5
Dr. France Rihtar	ROBOTA V VOLČJEM GRADU	6
Mag. Tanja Pipan	UDORNICE	8
Davorin Vuga	STARI DEDEC PRI STAJAH	10
Andrej Malnič	BEŽI MUHA S KRASA PROČ!	12
Agencija Kras	ZAHTEVNEJŠI TURISTI PRIČAKUJEJO ODLIČNO HRANO IN POSTREŽBO. ZAGOTOVO TO ŽE DOBIJO PRI ŠPACAPANOVIH	14
Franci Gerbec	JOŽKO ŽIBERNA - DEVETDESETLETNIK	18
Uredništvo	BRALCI ZA KULTURNO DEDIŠČINO	20
Agencija Kras	NAPRODAJ DOMAČIJA, VELIKA HIŠA IN POSLOVNI PROSTOR	22
Bojan Pavletič	RUDOLF CVETKO - ZAČETNIK SLOVENSKEGA OLIMPIZMA	25
Lara Ham	MOBITEL OBDARIL OSNOVNOŠOLCE IZ VAČ	26
Agencija Kras	ODDALJENA BLIŽINA	28
Dr. Manca Košir	NAD KRASOM LEBDI NJEGOVA DUŠA	30
Dr. Advard Kovač	ROŽANČEVO VRAČANJE NA KRAS	32
Iztok Ilich	GORIŠKO PODNEBJE - CLIMA GORITIENSE	33
Jolka Milič	MOZAIK O ZDRUŽENJU KNJIŽEVNIKOV PRIMORSKE- ŠIROKEMU BRALSTVU KRASA	34
Boris Pangerc	GLOBOKO V SEBI SEM OSTAL ZVEST SVOJI PRIMORSKI USTVARJALNI SRENJI	36
Zora Tavčar	TO DRUŠČINO IMAM RADA!	37
Edelman Jurinčič	O PROBLEMIH IN PERSPEKTIVAH (MORAMO, MORAJO, MORA...)	39
Marjan Tomšič	KADAR DELAM,	42
v pogovoru z Jolko Milič	DELAM Z VSO ZAVZETOSTJO	
Jurij Paljk	NIČESAR NE MOREŠ NAREDITI, ČE NE SODELUJEŠ Z DOBRO SKUPINO LJUDI	44
Jolka Milič	V POKUŠNJO NEKAJ PESMI	54

V uvodniku v 41. številki revije *Kras* smo povabili k sodelovanju posameznike, društva, organizacije, podjetja in ustanove s Tržaškega Krasa oziroma širše iz Tržaške pokrajine in Goriške pokrajine. Kraška območja v Republiki Sloveniji in Republiki Italiji so medsebojno neločljivo soodvisna in povezana... Povabilo doživlja odmeve. Za prikaz o enajstletnem delovanju Združenja književnikov Primorske, ki povezuje slovenske literate z obeh strani meje, je Jolka Milič uredila za to izdajo *Krasa* poseben literarni mozaik. Iz Slovenskega kulturnega društva Tabor na Opčinah so ponudili organizacijo predstavitve ene izmed izdaj revije *Kras*. Predsednik rajonskega sveta Občine Trst za vzhodni Kras Albino Sosič pripravlja s sodelavci in prijatelji za objavo nekaj zanimivih prispevkov s Tržaškega Krasa. Publicist Loris Dilena iz Milj pri Trstu predlaga skupno predstavitev revije *Kras* in trijezične knjige *Kras-Carso-Karst*, katere soavtor je. Predsednik pred nedavnim ustanovljenega Ribiškega muzeja Tržaškega Primorja Franco Cossuta in direktor muzeja Bruno Volpi Lisjak pa sta se na povabilo odzvala s pismom in s predstavitvijo muzeja.

SODELOVANJE BREZ MEJA

ODZIVI NA POVABILO

Z velikim veseljem smo zabeležili v septembrski številki vaš uvodnik "Sodelovanje". Končno ugotavljamo, da se v Sloveniji nekaj premika v smer, ki smo jo tukaj dolgo želeli in trudili nakazati v matični domovini. Namreč, da slovenski etnični prostor, in s tem Kras, sega do samega morja; da je z njim povezan zgodovinsko, kulturno ter ekonomsko, če ni nenaravnih meja.

Prepričani smo, da je treba v perspektivi vključitve Slovenije v združeno Evropo dopolniti čim prej vrzel, ki je nastala ob nepoznavanju zgodovine zaradi nenaklonjenih razmer, ki so pripomogle brisanju zavesti, da imamo Slovenci tudi mediteransko kulturo, povezano z morjem in s pomorskimi tradicijami.

Smatramo, da morajo v prvi vrsti Kraševci in Slovenci spet postati uporabniki svojega morja in kraškega obalnega pasu, kot je bilo to celo tisočletje pred postavitvijo krivične meje.

Prepričani smo, da ima revija *Kras* možnost in vlogo posrednika, da se obudi zgodovinski spomin mlajšim generacijam in da promovira vsekovrstne pobude tudi ekonomskega značaja, ki bi ovrednotile celokupno ozemlje.

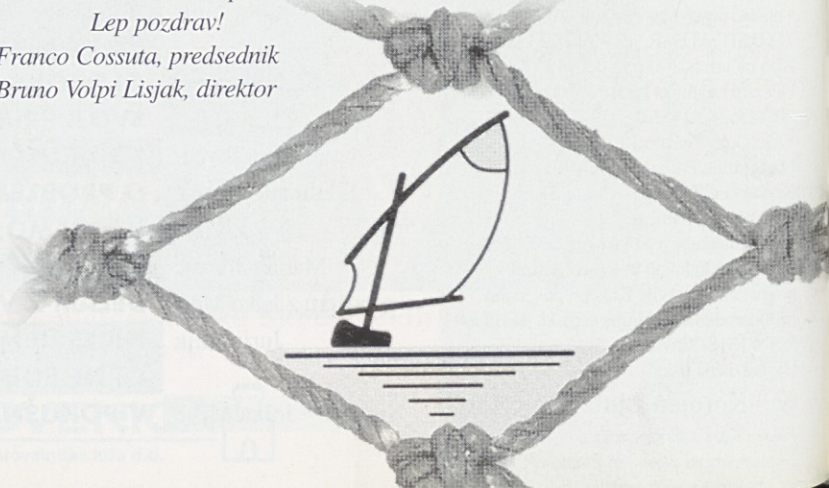
V tem pogledu bo naše kulturno društvo Ribiški muzej Tržaškega Primorja radi volje nudilo sodelovanje na vsakem področju dejavnosti, saj naš statut poleg čisto etnografske plati predvideva široko delovanje.

Za začetek mislimo, da bi bilo koristno, če bi nas predstavili bralcem z objavo tega pisma in priloženega sporočila, tudi v popravljeni obliki za to priložnost ali z vašim komentarjem. V bodoče pa se bomo potrudili pripraviti članke s slikovnim materialom o slovenski obali in ribištvu pod Tržaškim Krasom.

Lep pozdrav!

Franco Cossuta, predsednik

Bruno Volpi Lisjak, direktor

Sodelovanje brez meja

RIBIŠKI MUZEJ TRŽAŠKEGA PRIMORJA SE PREDSTAVLJA

Franco Cossutta

S podpisom ustanovne listine pri notarju je bilo uradno ustanovljeno Kulturno društvo Ribiški muzej Tržaškega Primorja (Associazione culturale Museo della pesca del Litorale Triestino). To je sad enoletnega dela pripravljalega odbora, ki je nastal po uspešnih ribiških razstavah Bruna Volpija Lisjaka leta 1998 v p.d. Tabor na Opčinah in v primorskem klubu Sirena v Barkovljah ter leta 1999 v Etnografskem muzeju v Ljubljani in v Tehniškem muzeju Slovenije v Bistri pri Vrhniki.

Glavni cilj društva je jasno utemeljen v 4. členu njegovega statuta. To je ustanoviti in upravljati etnografski muzej Primorja, namenjen v glavnem ribištvu in pomorskim dejavnostim. V drugih točkah tega člena statut omenja še tele cilje: širiti etnološko, zgodovinsko etnično in naravoslovno znanje o Primorju in Trstu; zbirati, hraniti in urejati predmete, izdelke in dokumente, koristne za spoznavanje zgodovine ter socialnega razvoja Primorja, Krasa in Trsta; organizirati in spodbujati kulturne, didaktične in znanstvene dejavnosti, med njimi tudi študijske tečaje, posvete in raziskovanja; kinematografsko, televizijsko in multimedijsko produkcijo; tiskanje in izdajanje katalogov, zgibank ter kulturnih, didaktičnih in znanstvenih besedil v sodelovanju z domačimi in tujimi društvi, instituti in ustanovami.

Iz navedenega jasno izhaja, da se želi rešiti in ovrednotiti našo bogato, edino obmorsko kulturno dediščino, ki je zaznamovala življenje Slovencev ob morju od začetka njihove naselitve na kraškem obalnem pasu med Isto in izvirom Timave.

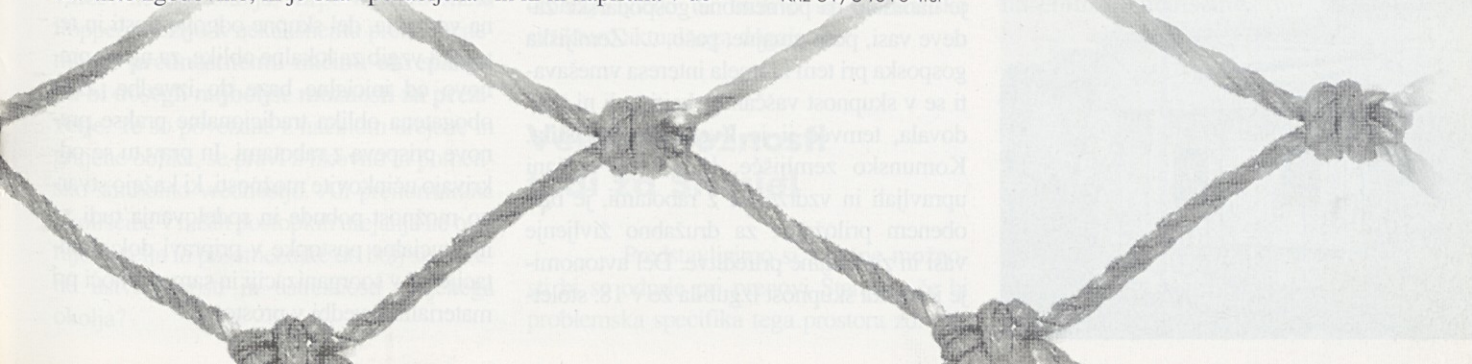
Muzej bo moral imeti poleg lokalne in mednarodne turistične atrakcije predvsem didaktični pomen za slovenske in italijanske šolnike, ki bi spodbujali s pomočjo eksponatov in dokumentov tisto zgodovino, ki je bila "pozabljena" in ki ni napisana v uč-

benikih ne ene ne druge države. Posebno to velja za Slovenijo v perspektivi njene vključitve v Evropsko skupnost, ko bo slovenski etnični prostor spet segal brez meje čez Kras do Jadrana. Muzej bo tako služil kot kulturna povezava z morjem celotnega narodnega območja. To bo nedvomno pripomoglo k boljšemu spoznavanju, razumevanju in sožitju ljudi na tem zanimivem delčku Evrope.

Lokacija muzeja je predvidena v Križu z rekonstrukcijo porušene hiše na parceli zraven doma Alberta Sirka, kjer bo začasno že mogoče uporabljati nekatere prostore in dvorano.

Izvršni odbor društva želi ob vabilu za včlanjenje in podporo zasebnikov, ustanov ter krovnih organizacij opozoriti širšo javnost na obeh straneh meje na veliko moralno-zgodovinsko odgovornost nas vseh, da za bodoča pokoljenja ohranimo to kulturno dediščino in spomin na našo več kot tisočletno prisotnost na tej obali Jadrana. Hkrati vabi vse ljudi, ki imajo kakršne koli predmete, dokumente in slike, ki zadevajo ne samo ribištvu ampak vsakršno pomorsko dejavnost, naj nam sporočijo to, da bi se dogovorili vsaj za njihovo slikanje oziroma fotokopiranje za poznejšo predstavitev na načrtovanih razstavah. Predlagajte nam po telefonu na št.: 040/36-83-45, po faksu na št.: 040/36-91-34 ali po elektronski pošti: proteco@spin.it!

Franco Cossutta, predsednik Kulturnega društva
Ribiški muzej Tržaškega Primorja,
Križ 61, 34010 Trst

Oblika ravnanja s prostorom v našem dragocenem prostoru krajinsko naselbinske dediščine

RABOTA V VOLČJEM GRADU

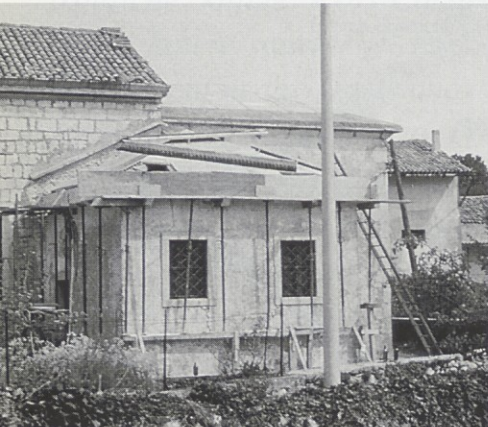
Vprašanje

Poseben poudarek vaškega življenja označujejo rabote kot socialna oblika iniciative ali podbude za skupne potrebe, za organizacijo, pomoč in tudi izvedbo pri sanaciji, popravilu infrastrukture, izboljšanje ureditev in zaščito vaških simbolov. Vaške cerkve so se vaščani lotili z raboto, saj bi brez take iniciative cerkev postopoma ostala samo še ruševina.

Tradicionalnega odziva vaščanov za prostovoljno delo v obliki rabote je bila deležna ne le cerkvena streha prezbiterja in zakristije, kakor piše v vabilu vaške skupnosti za finančno pomoč, ki je bilo poslano na več naslovov; tudi na ministrstva. V letu 1999 so za skupno dobro predstavljali obcestne zidce, napeljevali vodovod na žegn, gradili k vaški razsvetljavi, čistili divja odlagališča in drugo.

Ali smo, brez rabot, zgolj z institucionalnimi oblikami danes sploh še sposobni kot skupnost revitalizirati ali oživiti nacionalni prostor in ob tem zanemariti dragoceno impulzivnost ali vnemo lokalne družbe,

Prenova ob strokovni izvedbi
združuje vas in institucijo.

France Rihtar

Kraška vas Volčji Grad je plod dolge in bogate zgodovine... Oklade, gradišče iz halštatskega obdobja; rimski zid in nagrobnik v severni steni cerkve sv. Ivana na Brithu; cerkev na morda že antičnih temeljih s ploščo Johanes de Pairi iz leta 1429 in s kamnitim rebrastim zvonikom; vaški vodnjak s školjko iz leta 1631 na Kržadi. Vrsta tipičnih kraških arhitektur sklepa troedino vas Volčji Grad. Etnološki spomenik I. kategorije iz prvotne občine Sežana, ki se ponaša z vrsto zaščitene dediščine najvišje vrednosti. Kamnita vas, zrasla s kamnito naravo, kjer ne ločujemo vzrokov in posledic, pa je napojena tudi z bogatim socialnim kulturnim življenjem ob vaških praznikih, obredih, opravilih.

ko gre za ohranjanje in dopolnjevanje pomembne naravne oziroma kulturne dediščine in socialnih oblik sožitja?

Rabota ali tlaka

Rabota ali tlaka (Kos, M., 1954: Srednjeveški urbarji za Slovenijo, III., SAZU, Ljubljana) je bila raznovrstna: kot delovna tlaka in kot tovorna ali vozna tlaka za zemljišča v upravi zemljiške gosposke in za njene potrebe. Že v srednjem veku pa je veljalo načelo o avtonomiji ali samostojnosti vaške skupnosti v različnih oblikah (Kos, M., 1980: Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, II, SAZU, Ljubljana), ki se je nanašalo na pomembne gospodarske zadeve vasi, poti, gmajne, pašo, ... Zemljiška gosposka pri tem ni imela interesa vmešavati se v skupnost vaščanov, kajti ta ji ni škodovala, temveč ji je **kvečjemu koristila**. Komunsko zemljišče, ki so ga vaščani upravljali in vzdrževali z rabotami, je bilo obenem priložnost za družabno življenje vasi in za lokalne prireditve. Del avtonomije je vaška skupnost izgubila že v 18. stolet-

ju, medtem ko je bila služnostna pravica jusarjev do paše in drvarjenja prenesena na občino pod italijansko zasēdbo. Vaška skupnost pa je z rabotami še naprej gojila skrb in nego za vaške ureditve, pri čemer niso izključevali tudi sosedske pomoči, ki sega še v sedanji čas ("posoditi eno roko"), saj je bila glede na aktualne trenutke rabota posledica očitne neučinkovitosti kompliciranega delovanja državne uprave in njenega ustroja. Predvsem so bili in so še veljavni postopki za vaščane nepregledni in tudi neobvladljivi, kakor meni predsednik vaške skupnosti v Volčjem Gradu **Aleš Štolfa**. Zato je bilo izhod iz zadreg mogoče iskati le v rabotah.

Poudarim naj še, da postaja zavest o pomembnosti naravne in kulturne dediščine za nacionalno preživetje splošna družbena vrednota, del skupne odgovornosti in temeljni vzgib za lokalne oblike, za njeno prenovno od inicialne baze do izvedbe. Zato obogatena oblika tradicionalne prakse prenove prispeva z rabotami. In prav tu se odkrivajo učinkovite možnosti, ki kažejo stvarno možnost pobude in sodelovanja tudi za institucionalne postopke v pripravi dokumentacije ter v soorganizaciji in samopomoči pri materialni izvedbi v prostoru.

Zrasli zaselek Brith
okoli vaškega zvonika
cerkve sv. Ivana
v Volčjem Gradu.

Obe fotografiji: F. Rihtar

Pomen rabot je večplasten

Pomen rabot odkriva obenem splošna in posebna sporočila pri urejanju prostora, ko se soočamo z lokalnimi in tudi s posamičnimi interesi ne samo na Krasu ampak tudi drugod. Tako o viziji določenega prostora, o pomenskih vrednostih in simbolnih poudarkih fizične strukture, o uporabni vsebini, o izvedbenih okoliščinah in o drugem, česar ni mogoče v celoti zajeti v regularni refleks načrtovanja, niti pripraviti ustrezne izvedbe po predpisani zakonodaji. Pomen rabot je pridobival že s tolerantnostjo predpisov v preteklosti pri gradbenih posegih v ruralnem prostoru, ki jih ni precenjevala niti fevdalna gospodarka, saj je dopuščala razmeroma proste roke tako željam graditeljev in delovni kulturi različnih izvajalcev, po kateri se tako zelo razlikujejo grajene oblike prostora in z njimi tudi krajinska tipika. Toda z bogato črnograditeljsko prakso in s posameznikovo samovoljo danes ter s tehniško in materialno unifikacijo ali s poenotenjem Slovenija izgublja sicer tako opevane razlike svojih pokrajin.

Prisluhniti velja morda skritemu sporočilu iz razvojne usmerjenosti prebivalcev nekega okolja, ki po mnenju Karla Popperja težijo k nekakšnemu preferenčnemu ali prednostnemu načinu ukrepanja, da bi dosegli najboljše možnosti za preživetje. Te so povezane z načinom urejene in grajene oblike, se pravi z likovno in pomensko simbolno vrednostjo. Ali prenormirane okoliščine v naših postopkih urejanja ne ovirajo naselja in posameznike do bolj sproščene ustvarjalnosti in ustreznosti grajenega okolja?

Pomen rabot je treba iskati tudi v socialni kohezivnosti ali povezanosti in pripadnosti skupnosti, v kateri posameznik postane soustvarjalec in sooblikovalec tistega, kar je in kar naj bo domače ter z delom potrjeno v komunikaciji s sovaščani (Borut Telban). Nemesto pasivnosti in malodušja, čemur smo priče v naseljih sodobne in birokratske ureditve, četudi v demokratičnem sistemu, je mogoče s humanističnim načelom o razumevanju interesa in navad vaščanov doseči zavest o pripadnosti, koeksistenco ali sobivanje in lastno uveljavitev.

Izkušnje in kulturni stiki so veljali v kraškem prostoru že v zgodovini avtonomnih vaških enot za pomembno prakso, ko je šlo za iste probleme. Sodobne oblike samoorganiziranja in samourejanja pa so ob izdatnejši individualizaciji osnovnih lokalnih enot danes podprte z neomejenimi komunikacijami, ki odpirajo možnosti vsem oblikam povezovanja in sodelovanja. Namen je v povezovanju znotraj različnosti motivov, pri čemer se odvija povezovanje lahko brez pretirane državne intervencije in upravne hierarhije (Kurt Biedenkopf).

Demokratizacija celo globalnih procesov uvaja na eni strani decentralizacijo v samostojne neodvisne enote, na drugi strani pa se te enote prilagodljivo povezujejo v omrežje glede na motive in problemsko strukturo aktualnega dogajanja.

Velike možnosti tudi za Štanjel

Predstavljajmo si, kakšne možnosti bi se odprle pri prenovi Štanjela, če bi problemska specifičnost tega prostora združ-

vala državo in ljudi v akciji tako heterogene skupnosti, v prostoru zgodovinske in oživljene naselbine, ki je različna v vsakem svojem delčku, od čistega arheološkega do izključno utilitarnega, uporabnega?

Pomena za privzgojitev "lastninskega razmerja" prebivalcev do javne in tudi privatne pravne lastnine ne bi smeli zanemariti. "Zasebni lastniki" so namreč najbolj odgovorni in najboljši upravljalci lastnine, najcenejši menedžerji, a žal manj sposobni financerji (Tanja Mihalič). Ob njihovem skromnem finančnem deležu poudarimo pomen manualnega ali ročnega in tudi duhovnega deleža s pobudami in strokovno pestrostjo ponudbe prebivalcev, saj v državnih skladih niti v izvedbenih obratih ne razpolagajo s tako razkošnim in trajnim potencialom.

Pomen sporočila za bodočnost je v dejstvu, da je mogoče samo z angažirano, to je zavzeto vlogo konkretnih dejavnikov, v njihovem utemeljenem povezovanju, učinkovito preseči mlačnost sodobne individualizacije demokratične družbe v sicer prenormiranih in birokratsko neobvladljivih okoliščinah. Ob novih družbenih paradigmah ali zgledih je nujno treba določiti delež, postopke in umeštevitev strokovnega, znanstvenoraziskovalnega dela, ki je na posameznih ravneh urejanja prostora in znotraj vsebinske prepletenosti lahko edini ustrezeni razlagalec procesov in njihov objektivni usmerjevalec. Oblike ravnanja s prostorom in soudeležba tvorcev v soustvarjalni akciji ostajajo tako temeljno vprašanje bolj humanega in učinkovitega razvoja družbe v našem dragocenem prostoru krajinsko naselbinske dediščine.

KLASIČNI KRAS

Osmo mednarodna krasoslovna šola »Klasični kras«

UDORNICE

Tanja Pipan

Inštitut za raziskovanje krasa Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU iz Postojne je med 26. in 29. junijem 2000 priredil že 8. mednarodno krasoslovno šolo "Klasični kras". Po spoznavanju Krasa na prvi, kraških polj na drugi, vrtač na tretji, brezen na četrti, jamskih spletov na peti, alpskega krasa na šesti in jam brez stropa na sedmi krasoslovni šoli je bila osma krasoslovna šola namenjena udornicam. To so tipične kraške površinske oblike, ki so odsev razvoja prevotljenega krasa.

Slovenija je dežela, od koder izvirajo v znanstvenem izrazoslovju uporabljeni krasoslovni pojmi in pojavi. Tako je samoumevno, da je to območje najbolj primerno za srečanja krasoslovcev z različnih delov sveta. Slovensko krasoslovje se je v svetu uveljavilo predvsem z raziskavami na področjih geologije, geomorfologije, speleologije, speleobiologije in hidrologije, v zadnjem času pa se je uveljavilo tudi s proučevanjem onesnaženosti krasa in z različnimi dejavnostmi za reševanje tega problema.

V letošnji krasoslovni šoli smo predstavili 22 referatov in pripravili tri tematske ekskurzije. Predstavljeni referati bodo objavljeni v Krasoslovnem zborniku »Acta carsologica«, ki ga izdaja Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU.

Prvič, odkar prirejamo šolo, se je zbralo več kot sto ljudi iz Avstrije, Češke republike, Estonije, Hrvaške, Italije, Madžarske, Nemčije, Nizozemske, Poljske, Portugalske, Slovenije, Španije, Švice, Ukrajine, Velike Britanije, ZDA in ZRJ. Udeleženci so bili predvsem univerzitetni pedagoški delavci in sodelavci različnih institucij, ki se ukvarjajo s krasom, priznani strokovnjaki, mladi znanstveniki. V velikem številu so se šole udeležili študenti geografije in geologije. V šolo so bili vabljeni načrtovalci življe-

Škocjanske jame: udornici Velika dolina in Mala dolina.

nja na krasu in vsi drugi, ki jih kras privlači.

Krasoslovno šolo sta sestavljala dva sklopa - strokovna tematska predavanja, poročila, pogovori in terenski ogledi ter ekskurzije. Predavanja so bila v sejni dvorani Srednješolskega centra v Postojni. Čeprav je bila glavna pozornost namernjena udornicam, so predavatelji predstavili tudi druge novosti na področju krasoslovja in speleologije.

V terenskem delu krasoslovne šole so F. Gabrovšek, A. Mihevc in F. Šušteršič udeležencem predstavili najbolj značilne ter poučne primere udornic v Sloveniji. Poudarek terenskega dela je bil na razpravah ob primerih. Večeri so bili rezervirani za sestanke ožjih strokovnih skupin, za organizacijske sestanke in za ogled diapozitivov.

V dveh popoldanskih tematskih ekskurzijah smo obiskali predele Cerkniškega polja in Planinskega polja ter kraškega površja med Škocjanskimi jamami in Divačo. V bližini jame Karlovica blizu Cerkniškega polja je udornica Šujica. Udeleženci šole so bili navdušeni nad Rakovim Škocjanom - nad naravnima mostovoma Veliki naravni most in Mali naravni most, pa tudi nad ostanki starih jamskih prehodov in dvoran. Na meji Planinskega polja je Unška koliševka, 124 m globoka udornica, katere dno je 50 m višje od nivoja polja. Z njenim ogledom smo sklenili prvi dan krasoslovne šole.

V drugi popoldanski ekskurziji smo si v okolici Divaškega krasa, ki je med 420 in 450 metri visoko nad morjem, ogledali razgibani relief s številnimi vrtačami in udornicami. Največja dvojna udornica v

Tema 8. mednarodne krasoslovne šole so bile udornice. Na sliki udornica Risnik. Obe fotografiji: A. Mihevc

SEZNAM PREDAVANJ

- Ivan Gams, Slovenija: Doline development in the global view
 Jerzy Liszkowski, Poljska: Mechanisms and kinematics of collapse dolines formation and development: the state of the art
 Pedro Robledo Ardila in Luis Pomar Goma, Španija: Collapse structures genetic model of Mallorca upper miocene
 Andrzej Tyc, Poljska: Remarks on collapse and collapse-like forms in carbonate karst (on basis of Abisso di Trebicano and Grotta Gigante in classical karst and paleokarstic features in Poland
 France Šušteršič, Slovenija: Are collapse dolines only collapse?
 Jože Kortnik, Slovenija: Stability appraisal of Medvedova Konta pothole
 Jijō Bruthans in Michal Filippi, Češka republika: Thickness of gypcrete, an important factor in the morfogenesis of salt karst
 Angel Ginés, Španija: Patterns of collapse chambers in the endokarst of Mallorca (Balearic Islands, Spain
 Francesco Ferrarese, Italija: Shafts and collapse dolines in the conglomerate karst of Montello hill, Venetian fore-Alps)
 Jack B. Epstein (predstavil ga je David J. Weary), ZDA: Gypsum-karst collapse and hydrologic effects in the northern Black Hills, South Dakota, ZDA
 Benedetta Castiglioni in Ugo Sauro (Italija): Large collapse dolines in Puglia (southern Italy): the case of »dolina pozzatina« in the Gargano plateau
 Ugo Sauro, Italija: Examples of recent karst collapses in the Venetian fore-Alps
 Stanka Šebela in Jože Čar, Slovenija: Is Velika Jeršanova doline a collapse doline?
 Petr Pruner, Pavel Bosak, Martin Knez, D. Otrubova, Tadej Slabe, D. Vendohova, Češka republika in Slovenija: Paleomagnetic research of fossil cave in the highway construction at Kozina (Slovenia)
 Randall C. Orndorff, David J. Weary, K.M. LaGueux, ZDA: Using geographic information system (GIS) to determine geologic controls on the distribution of sinkholes in the Ozarks of south-central Missouri
 Karl Mais, Avstrija: Collapsed dolines in regions of the north-eastern Alps of Austria
 Jelena Čalić-Ljubojević in Vladimir Ljubojević. ZRJ: Caves below collapse dolines - case study of the Tisova jama
 Nenad Buzjak, Hrvaška: Collapsed dolines as a connection between the karst surface and underground (examples from Croatia)
 Francesca Adriani, Enrico Marinetti, Paolo Manca, Luca Zini, Italija: Collapse and solution dolines of Trieste karst
 Pavel Bosak, Petr Pruner, Pavel Bella, Andrej Mihevc, Nadja Zupan-Hajna, Martin Knez, Češka republika, Slovaška in Slovenija: Review of paleomagnetic data from caves in Slovakia and Slovenia
 Pavel Bosak, Češka republika: Collapse structures in the Koneprusy area, Bohemian karst, Czech Republic
 Leél-Ossy Szabolcz, Madžarska: New crystal caves in the south part of Hungary.

omenjenem predelu je Radvanj, po velikosti ji sledita udornici Sekelak in Lisična. Na terenu in z opisom v »vodniku po ekskurzijah«, ki ga je dobil vsake udeležene šole, smo se seznanili še z manjšimi udornicami, kot so Globočak, Bukovnik in Risnik.

Območje krasi, ki smo ga na terezu proučevali drugi dan, v 11% pokrivajo vrtače in udornice. Literatura navaja 761 vrtač in 15 udornic. Samo na območju Škocjanskih jam je sedem velikih udornic (ogledali smo si Veliko dolino in Malo dolino), v samih jamah pa so tudi vidni ostanki procesov in strukture, pomembne pri razvoju udornic. Ob koncu drugega dne smo si ogledali dolino Šator, ki jo strokovnjaki imenujejo udornica zgolj zaradi izrednih dimenzij. V njeni okolici namreč ni ostankov ali dokazov, ki bi kazali na procese formiranja udornice; v okolici tudi ni znanih večjih jam.

Celodnevna ekskurzija je bila zadnji dan namenjena spoznavanju udornic med Planinskim poljem in zaledjem izvirov Ljubljani (Vranja jama, Najdena jama, Skednena jama, Jama na meji, Laški ravniki, Logaške koliševke...).

Krasoslovna šola, vsako leto z večjim številom udeležencev in z mednarodno udeležbo, kaže, da je zanimanje za tovrstno predstavljanje slovenskega krasi kot referenčnega krasi veliko. Krasoslovno šolo so denarno podprli tudi Ministrstvo za znanost in tehnologijo, Slovenska nacionalna komisija za Unesco, Znanstvenoraziskovalni center SAZU in občina Postojna. O njenem delu so poročali radio, televizija in tisk.

STARI DEDEC PRI STAJAH

Lapis sepulcralis gentis Laepiae

Davorin Vuga

Na začetku kraške dolinice pri izžanski vasi Staje, pod gradom Zonek (Sonnegg), je v živo skalo vklesan rimski nagrobnik, ki posnema tip pokončne grobne plošče (stele). Na temenu umetno prisekane skale je vdolbina, na jugozahodni strani poškodovana, ki je služila kot shramba sežganih kostnih ostankov rajnih (ossuarium). V njej so bili pokopani družinski člani družine oziroma rodu (familiae seu gentis) romaniziranega, bolj latiniziranega antičnega Izanca neznane, verjetno ilirskega porekla, po imenu Pletor Laepius.

Spomenik je bil najverjetneje izdelan, glede na stilne značilnosti ustvarjanja lokalnega kamnoseško-klesarskega mojstra, proti koncu 1. stoletja po Kristusu, torej ob zatonu vlade cesarske družine Flavijcev (Flavii) in na začetku dobe "adoptivnih cesarjev". To najmarkantneje pooseblja Trajan (Traianus, 98-117 po Kr.) Spomenik je na desni strani stranske ceste (via vicinalis seu privata), ki je z domačinskega naselbinskega središča na Igu (Studencu; tu je stal anonimni vicus seu civitas Latinitatis!) vodila mimo stajskih kamnolomov (lautumiae seu lapicidinae, officinae lapidariorum) v Iško vas, od tam na Gorenji Ig ter Rakitno, naprej proti jugozahodu vse do Cerknice, od koder sta se njena kraka cepila - eden proti Trsatu (Tersatica) in drugi proti Trstu (Ter-geste).

V članih rodu Laepijcev (gens Laepia) morda vidimo lastnike pomembnih kamnoseških delavnic v dolinici pod Pungertom in Borštom za Stajami, ki so obogateli s pravo kamnarsko industrijo - poleg izžanske naselbine so nedvomno zalagali s pomembno gradbeniško in umetno-obrtno

surovino, odličnim sivim lokalnim apnencem (lapis calcarius), prav mestno kolonijo italjskih državljanov (cives Romani) na tleh sedanjega središča Ljubljane, Colonia Iulia Emona. Tesna bližina stajskega rimskega spomenika in antičnih kamnoseških delavnic daje misliti prav to!

Dolga stoletja prezrti spomenik

Zanimivo je, kako vendar je bilo mogoče, da je unikatni primer spomenika v duhu provincialne rimske ustvarjalnosti in umetnosti sploh preživel propad Cesarstva (res publica Romana) in ušel brezbriznosti ter nevednosti 'temnih stoletij' srednjega veka. Dejstvo je, da ga prvi popisovalci izžanskih epigrafskih antik, denimo humanist Avgustinus Tyff leta 1507, niso zaznali. Zanj ni vedel niti Janez Vajkard Valvasor, čeprav dobro vemo, da je natančno prepotoval Izansko okrog leta 1685, vsekakor pa pred izidom slavne *Die Ehre* leta 1689; ker veliki polihistor izrecno navaja, da so stara cerkvena vrata pri Sv. Mihaelu obnovili tik pred njegovim obiskom, slog mojstra novega kamnitega portala pa je identičen s slogom leta 1692 obnovljenega baročnega portala pri Sv. Mohoru in Fortunatu v Mateni, posredno dobimo dovolj solidno potrditev tako za čas Valvasorovega obiska kot tudi dozdavno arkadnega zvonika cerkvice sv. Mihaela z vzdano morda najlepšo staroizžansko kamnito aro - žrtvenikom s popolnim napisom!

Stajskega kamna, ki so ga domačini očitno dobro poznali, saj so mu nadeli pomenljivo ime Stari Dedec oziroma so bajali, da je na gozdni parceli 'v Dejcju' pod skalo pokopan sam 'turški paša', 'baša' (zato se je

kolovoza rimske ceste prišlo ime Baška ulica!), ne navajajo niti prosvetljenci. Spomenika tako logično nista mogla registrirati niti Anton Tomaž Linhart in ne njegov prijatelj Valentin Vodnik; ta je po Linhartovi prezgodnji smrti nadaljeval epigrafske raziskave in Ig natančno prehodil leta 1809, v prvih dneh septembra, že v času Napoleonove Ilirije.

Naključje...

Za odkritje Dedca je poskrbelo naključje. Stajci so v zgodnji pomladi leta 1846 ravno trebili leščevje na vznožju Boršta, ko je prišel mimo Josip Ullepitsch, po revoluciji leta 1848 poslanec Kranjskega deželnega zbora - Krainisches Landestag; že v času pred prvim prevratom je pridno zbiral in risal rimske spomenike po vsej deželi Kranjski ter tako prišel kot naročen. Nastala je njegova odlična risba stajskega skalnega nagrobnika in v litografski izvedbi jo je Ullepitsch objavil v kranjskih historičnih *Mittheilungen* že leta 1846. Ohranjenost napisa je bila dobra, transkribiranje dovolj skrbno, da je ob objavi nanj postal pozoren slavni nemški antični zgodovinar in epigrafik Theodor Mommsen in stajski skalni napis priobčil v svoji monumentalni, latinsko napisani ediciji *Corpus inscriptionum Latinarum* - CIL, tomus III, no. 3804, ki je izšel pod pokroviteljstvom Pruske akademije znanosti v Berlinu leta 1873.

Ker je v letih od 1860 in v zgodnjih 1870. letih intenzivno raziskoval latinsko epigrafiko Izžanske ljubljanski profesor in poznejši muzealni kustos Alfons Müllner (izsledke je objavil v pomembni in še dandanes uporabni monografiji *Emona. Archaeologische Studien aus Krain*, Laibach 1879),

Slika levo:
Rimski skalni nagrobni spomenik
(stele) pri Stajah s korektnim
latinskim napisom v uncialah,
vulgo Stari Dedec;
čelna stran, pogled proti jugu,
fotografiran v marcu 1990.

Slika spodaj:
Delno ohranjena, v živo skalo
vklesana shramba sežganih kosti
rajnih (ossuarium)
na temenu spomenika,
fotografirana z jugozahoda
v marcu 1990.

Obe fotografiji: D. Vuga

so se k Staremu Dedcu zvrstila prava romanja iz vrst znanstvenih vrhov takratne Evrope in obiskovalce je vedno znova navduševal edinstveni antični napisni relikv ali preostanek, vklesan v živo skalo.

Omeniti velja še prizadevanja profesorja Balduina Sarie iz Ljubljane, ki je v 1930. letih, skupaj z zagrebškim profesorjem Viktorjem Hoffilerom, preverjal in na novo odkrival antične spomenike pri nas ter v delu sosednje Hrvatske; plod skupnih prizadevanj je bila monumentalna, nemško napisana in s fotografijami oziroma risbami podprta edicija *Antike Inschriften aus Jugoslavien*, I. Teil, ki je izšla v Zagrebu leta 1938; stajski kamen je v znanosti prepoznaven pod oznako *AII 134* na strani 61.

Kaj spomenik sporoča?

Če si na koncu na kratko ogledamo in prevedemo napis na vklesanem pravokotnem polju, ki se na spodnji strani podaljšuje v obliki kratkega pravokotnega nasaditvenega čoka (natančno takšnega, kot ga sicer poznamo pri celih, prosto stoječih spomenikih *stele*), takoj vidimo, da mere polja, visokega 1,48 m in širokega 1,03 m (medtem ko je debelina obdelanega zahodnega dela spomenika 0,35 m), povsem ustrezajo uveljavljenemu rimskemu gradbeno-klesarskemu modulu. Napis, danes močno izlizan, se glede na starejše zapise v moderni transkripciji glasi:

*Pletor. Laepius
vi(v)us. fecit. sibi. et
Moiotae uxor(i)*

*P/. . . /no. o(bitus). ann(or)um) L
5 et Rusticus. o(bitus) . . .*

**Pletor Laepius
je (še) živ (postavil ta spomenik) sebi
in soprogi Moioti.**

**P/. . . /no (je) umrl (star) 50 let
in Rusticus (je) umrl . . .**

Če imena na kratko pokomentiramo, vidimo, da je oče - *pater familias* - že toliko latiniziran, da se njegov *cognomen* (priimek, *Pletor*) že pojavlja v funkciji *nominis* (imena, torej na prvem mestu, pred *nomen gentile*); ime je tipično staroižansko, morda s koreninami v ilirstvu, morda venetstvu; prav gotovo ni starokeltsko. *Gens Laepia* je razviden iz rodovnega imena *Laepius*, povsem v skladu z starolatinскими izročili. Žensko ime *Moiota* je na antičnem Igu izpričano dvakrat; analogije ga nedvoumno povezujejo z jugovzhodnim ilirskim prostorom, torej z zahodnim Balkanom in Dalmacijo. Verjetno moško ime *P(. . .)no*, kot ga razumemo in beremo mi, v nasprotju z Balduinom Sario in Jaroslavom Šašlom, je enigmatično, na Igu ne dovolj precizirano, in vendar verjetno, saj ga narekuje logika napisa: *P(. . .)no* in *Rusticus* sta očitno sinova, dediča, nadaljevalca uspešne kamnoseške officine pri Stajah ob nastopu 2. stoletja po Kristusu. In ni odveč pripomniti, da je *Rusticus* (v pomenu: 'kmetski'!) že povsem latinizirano istopomensko domače ime.

**Mediterranska latinska (in grška)
civilizacija si je torej sto let po
Kristusu že na široko odprla vrata
v nekdanji prazgodovinski podalpski
svet naših krajev, tudi Barske kotline
in le navidežno odmaknjene Ižanske!**

Labaci, die V ante Idus Octobris, anno Urbis
conditae MMDCLIII - Ljubljana, 11. Oktobra 2000

Davorin Vuga, univ.dipl.arheolog -
svetovalec direktorja za arheološko dediščino
na Upravi RS za kulturno dediščino,
Ministrstvo za kulturo,
Plečnikov trg 2, 1000 Ljubljana

Narodopisna črtica

BEJŽI MUHA S KRASA PROČ!

Kako so некоč v Križu pri Sežani preganjali muhe

Andrej Malnič

Bejži muha! je zagodrnjal naš gostitelj Milan Filipčič in z roko zamahnil prek mize, na katero je njegova gostoljubna žena Ida postavila polne krožnike pršuta, sira, kruha in steklenico terana. *Ko sem bil mlad, še pod Italijo, je bilo muh na Krasu veliko več, kot jih je danes. Bile so sitne in lovili ter pobijali smo jih s praprotjo in ne s pipsi in strupi, kot se to dela danes, je še pripomnil in jezno švignil s pogledom za bežečo muho. Kakšna praprot? sem mu nestrpnost segel v besedo in ga prekinil: Prvič slišim za kaj takega!*

Muhe so lovili s praprotjo

Milan Filipčič se je samo dobrohotno nasmehnil moji mestni neukosti: *Praprot, ne poznate praproti? Ko sem bil še otrok, smo s praprotjo preganjali muhe. Nekaj stebel praproti, ki smo jo najprej poskropili s sladkanim mlekom, smo zložili v majhne snope. Te snope smo potem obesili v hiši. Na stropu v kuhinji smo imeli kavljce, na katerih smo pozimi sušili klobase, poleti v juliju in avgustu pa smo na te kavljce obešali praprot. Poleti, v vročini, je muh dosti in so sitna nadloga. Čez noč so se muhe zbrale na praproti, ker je bila sladkana. Zjutraj, ko smo vstali, smo vzeli žaklje in previdno, da ne bi splašili požrešnih muh, snope praproti dali vanje. Ko je bil snop praproti ves v žaklju, smo ga zavezali in potegnili s kavljca. Nesli smo ga ven in ga fajn steptali, da smo pobili vse muhe. Potem smo žakelj odvezali in s snopa stresli ubite muhe. Tak snop smo lahko večkrat uporabili, vse dokler se ni praprot posušila.*

Prijazna gostiteljca Ida in Milan Filipčič.

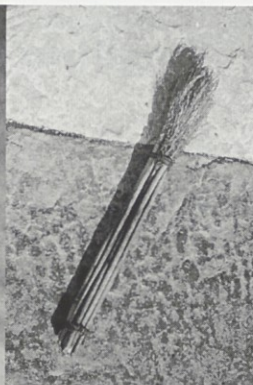
Praprot raste na bolj gozdnatem svetu in ker v okolici Križa takrat gozdov ni bilo, so morali ljudje ponjo v Utovlje. Ko je na domu pri stricu Milana Filipčiča praprot pošla, sta se ponjo vedno odpravila Milan in njegova teta. *Do Utovlj je bilo slabo uro hoda, ker je teta bila že starejša in ne več tako urnih nog, se spominja Milan Filipčič. Njegova naloga je bila, da je nabrane snope praproti, ki jih je teta zložila v žakljevine, na ramenih prinesel domov. Takrat, ko niso imeli časa, da bi stopili do Utovlj po praprot, so namesto nje uporabili mladje jesenovih vej. A jesenove veje niso tako prijemale muh kot praprot, me je poučil Milan Filipčič. Listi so bolj gladki in ne tako kosmati ter mastni kot od praproti. Zato mleka ne vpijejo tako dobro. Pa tudi muhe v jesenovih listih ne najdejo tako primernega skrivališča kot v praproti.*

Muholovci in posebne steklenice za lovljenje muh

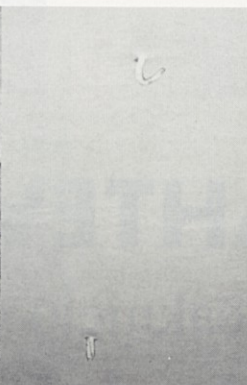
Podobno so ravnali tudi v drugih hišah, le v javnih prostorih in v gostilnah italijanska oblast praproti ali jesenovih vej ni dovolila. Zato so gostilničarji in trgovci uporabljali posebne muholovce. To so bili slab meter dolgi lepljivi trakovi, ki so jih obešali na stropne lestence. *Ti muholovci so bili dragi, se spominja Milan Filipčič, kmetje si jih nismo mogli privoščiti. Včasih so bili celo pokvarjeni in se nanje muhe niso prijele. Bili so tudi zelo grdi, v poletni vročini se je tisto lepilo včasih cedilo s trakov. In muhe, ki so se nanje prijele, so potem ves čas, dokler niso poginile, brenčale in cvrčale. Bilo je zelo nagnusno. Posebno, če ti je*

S tilom zasrto okno
spalnice.

Škalabon
za ometanje pajčevine.

Kavlji na stropu,
kjer je visela praprot.

Steklenica
za lovljenje muh.

tak trak visel nad mizo, za kateri si jedel ali pil.

Poleg s praprotjo, ki se je najbolj obnesla, in dragih lepljivih trakov so v času Milanove mladosti v Križu muhe preganjali še s posebnimi steklenicami. Odprte niso bile le na vrhu pri grlu, ampak tudi spodaj na dnu. Na notranji strani je bil rob dna zavihan navznoter, tako da je bilo okrog spodnje odprtine korito v obliki kolobarja. Na zunanji strani pa je bilo dno oblikovano tako, da je bila steklenica, ko je stala na mizi, rahlo vzdignjena nad mizo in je bilo med njo in mizo nekaj praznega prostora. *Muhe smo v take steklenice lovili tako*, je nadaljeval pripoved Milan Filipčič, *da smo skozi grlo v steklenico najprej nalili sladkano vodo v koritce ob odprtem dnu. Nalivati je bilo treba previdno, da je tekočina spolzela po steni, drugače je spodaj odteklo skozi odprto dno. Steklenico smo potem začepili. Postavili smo jo na mizo in v prostor pod steklenico, kjer je bilo nekaj prostora, potresli malo sladkorja. In ko so pod steklenico na sladkor prišle muhe, si udaril po mizi, da so se splašile ter praviloma vedno zletele navpik. Muha namreč nikoli ne zbeži levo ali desno. Vedno zleti navzgor in tako skozi odprto dno naravnost v steklenico, v past. V steklenici so potem brenčale in iskale poti ven, vse dokler niso na steni omagale in padle v nalito vodo v koritce na dnu. Tam so se na koncu utopile.*

Takih steklenic je bilo pred drugo vojno v Križu malo. Imeli so jih bolj premožni in predvsem tisti, ki so bili v stiku s Trstom. Loviti muhe v steklenice je bila bolj meščanska navada in ne toliko kmečka. Od vseh treh načinov preganjanja mušje zalege pa se je najbolj obnesla prav praprot in še zastonj je bila.

Muhe so bile nekoč nadvse sitna nadloga. Zaradi živine in številnih gnojišč jih je bilo tudi veliko več, kot jih je sedaj. V poletnem času so ljudje skrbno pazili, da so bila čez dan v vročini hišna vrata in okna vedno zaprta. Tako je prišlo v kuhinjo manj muh. Vsako soboto popoldne so očedili dvorišča, štale in hleve. Da ne bi gnojišča, ki so bila praviloma na dvoriščih, kazila njihovega videza, so jih čez vse leto prekrivali s svežim brinjem. Vsako leto so kuhinje, stranišča in štale razkužili in prebelili z apnom. Vsaka hiša je zato imela svojo lastno jamo z ugašenim apnom.

Tam, kjer je dosti muh, ne manjka niti pajkov. Tako je moral Milan Filipčič vsak dan s škalahonom (metlica, narejena iz sirčja) ometati vse okenske okvire, da je odstranil pajčevine, ki so jih čez noč spletli pajki. *Moja teta je bila nadvse snažna in je ljubil čistoto, čeprav pajkov nismo sovražili. Če živi v hiši pajek, je dobro znamenje. To je znak, da je prostor suh in ni vlažen, me je poučil sobesednik.*

Poleti so ljudi nadlegovali tudi komarji, živino pa obadi

Poleg muh so poleti ljudi nadlegovali tudi komarji. *Zato je moja teta, se spominja Milan Filipčič, prek okna spalnice razpela til, to je tkanino, ki se je rabila za zavese. Na okenski okvir jo je pritrdila s pritiskovci. Taka mreža je bila dovolj gosta, da je zaustavila komarje, a je obenem prišlo dovolj zraka v sobo. Še danes je njeno okno zasrto s tem tilom! Ko sem bil mlad, mrež, kot jih poznamo danes, še nismo imeli.*

Veš, je za hip postal in nato nadaljeval pripoved, odkar ni več živine pri hiši, odkar ni več volov, tudi lastovice ne gnezdi-jo več pod klenico. Ker ni več volov, tudi muh ni več. Muhe pa so bile hrana za lastovice. Lastovice niso kot vrabci, ki si iščejo hrano pri tleh. Hrano lovijo v letu!

Nekoč je bilo vse drugače, nam znova in znova pripovedujejo stari ljudje. Drugačno je bilo tudi življenje samih otrok. Ker ni bilo igrač, so si jih pač morali sami narediti, pa tudi časa za igro je bilo manj kot danes... Tako se spominja svojih mladih dni naš sogovornik: *Ko se je oralo z volovi, smo bili otroci zadolženi, da smo od volov odganjali muhe in obade. Predvsem obadi so bili nevarni, ker so lahko vola razdražili. Ti obadi so bili ogromni; danes ne vidim tako velikih... To čuvanje volov in odganjanje obadov je bilo za nas otroke čisto dolgočasno. Zato smo si med zaposlitvijo izmišljali razne igrice, tudi take, ki so bile bolj krute. Ulovili smo obada, mu v zadek potisnili bilko in ga nato spustili. Obad je odletel in brenčal kot avion.*

Tako sva sklenila pogovor z Milanom Filipčičem, Kraševcem po rodu, s človekom, ki sta ga usoda in fašistični teror že v rani mladosti pregnala z domačega Filipčjega Brda! Sedaj živi v Mariboru. Z ženo Ido, ki je po rodu iz Križa pri Trstu, se vsako leto vračata kot lastovici na rodni Kras... Tja, kjer je Milan Filipčič kot dijak med poletnimi počitnicami preživel pri stricu in teti v Križu pri Sezani nepozabno kraško mladost.

ZAHTEVNEJŠI TURISTI

pričakujejo odlično hrano in postrežbo.

Zagotovo to že dobijo pri Špacapanovih

Agencija Kras

Na Krasu, ki ga veliko tujcev primerja s Toskano ali s Provanso, je nekje na sredi med Sežano in Novo Gorico, manj kot štiri kilometre od slovenske meje z Italijo, Komen, upravni center kopenske občine. In sredi Komna, do katerega se zmerni voznik z avtom pripelje iz Sežane v 25 minutah, iz Nove Gorice v 30 minutah, iz Trsta v 40 minutah in iz Ljubljane v sedemdesetih minutah, stoji s hišno številko Komen 85 daleč naokrog poznana gostilna Špacapan. Ime ima po zakoncih Miru Špacapanu iz Šempetra pri Novi Gorici in Adi Špacapan iz Črnič v Vipavski dolini.

Gostinski lokal stoji na dobri lokaciji ob glavni cesti. Skozi prehodni prostor s pultom za tako imenovane stoječe goste in z nekaj mizami pridete v prijazno urejeno jedilnico za kakšnih 40 do 50 ljudi. Zraven je najsodobneje opremljena kuhinja. In, ko vstopite, takoj začutite prijetno vzdušje, ki ga znajo vzdrževati Špacapanovi. Prijazno vas pozdravi kdo od njih – ponavadi Miro Špacapan. Pri vedno urejeni mizi pa vam svetuje prav tako vedno brezhibno urejena, kot iz škatlice vzeta, prijazna in vljudna Ada Špacapan.

Iz pripovedi Ade Špacapan, ki je idejna voditeljica gostilne, ob organizacijski podpori moža Mira, veščinah za gostinstvo izšolanega sina Aga ter prepotrebni pomoči hčere Elis pri vodenju dokumentacije in ob vikendih pri strežbi, bralec lahko razume, zakaj imajo Špacapanovi vse več zadovoljnih stalnih gostov...

“*P*o končani gostinski šoli sem bila eno leto zaposlena v hotelu Park v Novi Gorici. Ker sem že bila poročena, sva z Mirom že takrat iskala primeren kotiček, ustrezen za gostinski prostor, kjer bi začela na svoje,” pripoveduje Ada Špacapan. “*Ko je bilo hčerki Elis dve leti in pol, smo iz Šempetra prišli v Komen in tod dobili v najem prostoro, re že prej delujoče gostilne. Bila je last HTG Sežana, podjetja za hotelsko, turistično in gostinsko dejavnost, v najemu pa so jo imeli zasebniki iz Celja. Pred vojno je bila v tej stavbi italijanska kvestura.*”

Ko smo zgradbo preuredili in opremili z vsem najnujnejšim, smo 25. decembra 1973 gostilno odprli. Takrat sva z Mirom mislila, da bova v tej zgradbi delala kakšnih pet let. A sva se v njej kar ustalila in delo nadaljevala. V spodnjem delu Komna sva odkupila malo zemlje in si sezidala hišo za bivanje. Takrat sva še mislila na nove gostinske prostore. Toda nova gradnja se nama ne bi izšla, saj so za novo gradnjo predpisi zahtevali čistilno napravo in vrsto drugih dragih naložb. In ker sva vse bolj spoznavala, da je lokacija sedanjega lokala ustrezna, saj je v središču Komna, hiša je kamnita, z debelimi zidovi, poleti hladna in

Tipični pogrinjek Špacapanovih.

Špacapanovi se predstavljajo - z leve proti desni Miro, Ada, Elis in Ago.

pozimi topla, in navsezadnje ima tudi gostinsko tradicijo, sva misel na novo gradnjo opustila".

Špacapanovi gojijo sproščeno ponudbo domače hrane in domačnost, da gost, čim vstopi, začuti prijazno vzdušje in da je zaželen. "S tem ne mislim na našo profesionalnost," pravi gospa Ada, "kar gostu ponudimo na krožniku, na mizo, ampak mislim na celomo gostovo udobje in počutje, to je prijaznost do gosta in sproščenost pri našem delu. In zvečine nam gost to povrne, ko začuti, da je dobrodošel in ko je tudi kakovostno postrežen. Rad se vrne, še pride - in prenekateri postane naš stalni gost. Pa še koga pripelje s seboj ali ga napoti k nam"

Kaj nudijo v gostilni Špacapan?

Gospa Ada pove: "Na Kras so od nekdaj prihajali zahtevni tržaški gostje; tako v času Avstro-Ogrske in po italijanski oku-

paciji. Hoteli so dobro jesti. Naše gospodinjice so hodile služiti v Trst in okolico ter od tod prinašale tamkajšnje navade v pripravljanju hrane in s tem tudi recepte. Zato se je tako imenovana tržaška kuhinja uveljavila tudi na Krasu. Včasih so zato prenekateri jedi oziroma načinu njene priprave rekli 'po tržaško'. In sčasoma je veliko tega postala sestavina kraške domače kuhinje, ki se vsekakor spogleduje z italijansko kuhinjo, vendar ostajajo v njej tudi prvine avstroogrske, točneje dunajske kuhinje, kakršna se je uveljavila na Tržaškem.

Hrana, ki jo pripravljamo na Krasu, vsebuje dosti zelenjave. Ta pa zahteva veliko dela in dosti priprave. Zelenjavo se pripravlja vse dopoldne. Mineštro se postavlja na štedilnik že zjutraj, da je do opoldneva nared. Vse to velja še danes, če se hoče spoštovati recepte kraške kuhinje. Takega kosila ne moreš skuhati na hitro.

Kakor je v naši kuhinji hrana domača, iz zelenjave z domačega vrta, od bližnjih kmetov in drugih dobaviteljev, je domače tudi naše vino. Doma pridelujemo teran,

iz njega izdelujemo teranov liker pa žganje iz tropin - tropinovec - z različnimi zelišči, kot so ruta, encijan, borovnice. Potem so še višnje v žganju. Imamo pa tudi svoja jabolka in hruške ter, seveda, grozdje.

In kakšne so naše cene?

Za primer naj povem, da smo letos na jesen nudili za 3.200 slovenskih tolarjev dva jesenska menuja. Prvi je vseboval: fižolov toč z jajcem, jesenski ječmen, to je mineštro, njoke z radičem, pražena jetrca s koruzno polento, domačega zajca s kruhovim cmokom in štruklje s suhim sadjem. Drugi pa je vseboval: goveji jezik na posteljici, fižolovo juho z jabolčnimi krlji, torej mineštro, ječmenovo rižoto s panceto, ocvrto petelinjo kračko, dušeno srno z ajdovo polento in slivove njoke".

Gostje prihajajo od vsepovsod

Špacapanovi pravijo, da je domači gost zmeraj dobrodošel; tudi tisti, ki se ustavi le pri šanku in spiže kozarček vina ali žganja ali skodelico kave. Na kosilo ali večerjo domačini ponavadi ne prihajajo. Rajši pridejo za kakšen praznik ali za kakšno slavo... Veliko prihajajo k njim na poslovna kosila ljudje iz podjetij in ustanov. Od vsepovsod, a največ iz Ljubljane in Italije. Prihajajo na Kras kot izletniki. Iz Italije prevladujejo družine. Številčne, po dva rodova ali trije rodovi! Prihajajo tisti, ki cenijo kraško kulturno krajino, značilno arhitekturo in kulinariko. Vsi ti si, zvečine, za to vzamejo več časa, da se med uživanjem hrane in dobrega vina tudi pogovarjajo. Vse manj je gostov, ki na hitro nekaj pojedjo in odidejo.

"Kako pripravljati zahtevnejšo hrano, kosila in večerje, so nas največ naučili tržaški gostje, se pravi gostje iz sosednje Italije," pojasnjuje Ada Špacapan, "med katerimi so prevladovali bolj zahtevni, ki so bili pripravljeni za dobro hrano tudi več plačati. In kdor je bil vsaj malo dovzeten za njihove želje in jim je prisluhnil, je hitro razširil in popestril svojo ponudbo ter napredoval tudi v njeni kakovosti. Nekdaj se je tukaj namreč največ peklo pečenke, krače, divjačino. Sedaj pa je pri nas taka ponudba bolj postranska, a jo še vedno gojimo. S spremembami v načinu prehranjevanja, za katerega je značilno znanjševanje deleža maščob, mesa in ogljikovih hidratov ter vse več

KRAŠKA VINSKA CESTA

najrazličnejše kuhane in presne zelenjave, se je ponudba naše kuhinje spremenila. Sedaj nudimo več zelenjave, več jedi po starih kraških receptih. In vse več hrane pripravljamo na olivnem olju, nekaj še na maslu, vse manj pa na svinjski masti. Porcije so manjše in pestrejšje, bolj prilagodljive želji gostov. Vsako predjed strežemo ločeno na krožniku, v manjši količini, ponudba pa je zato obsežnejša. Dosti je zelenjave z olivnim oljem in raznimi prelivi. Tudi omak je več. Prej je prevladovala bolonjska omaka, gobova omaka, pa dosti smetane v njej, zdaj pa je bolj iskana radičeva omaka, rukola in še marsikaj iz sezone zelenjave.”

Vse večji mojstri keteringa

Špacapanovi so začeli razvijati tudi katering, strežbo na naročnikovem domu, na prostem ali drugod za večje število gostov - petdeset, več, celo sto, lahko pa tudi manj.

“Neke vrste katering se je tod opravljal ob porokah, birmah, okroglih obletnicah ipd. Tako, da so prireditelji naročili kuharico, ki je prišla na dom in skuhalo, kar so se z njo dogovorili, sami pa so morali poskrbeti za vso postrežbo, posodo, pribor, kozarce in aranžma. Za tako kuharico so rekli, 'da je kuhala na ohceti'... Velikokrat smo bili tako naročeni tudi mi”, pojasni Ada Špacapan. “S pravim kateringom pa smo začeli pred leti. Spodbudila nas je gospa Katja Kavčič s sinovoma iz gostilne Pri Lojzetu v Dornberku, ki ima sedaj restavracijo v dvorcu Zemono pri Vipavi.

Katering pomeni pripraviti, kjer koli si naročnik zaželi, vse potrebno za strežbo tople in hladne hrane ter pijače večji skupini ljudi - v primernem prostoru ali na prostem. To pomeni pravočasno pripraviti mize, stole, prte, posodo, pribor, krožnike, skodelice, kozarce in vso potrebno opremo za dogrevanje skuhanne hrane, za ohlajevanje pijače. Pomeni imeti sposobno nabavo hrane in pijače. Pomeni imeti usposobljeno osebje za

strežbo hrane, za odstranjevanje uporabljene posode ter njeno nadomeščanje s čisto posodo. In pomeni potrebno dekoracijo prostora in omizja. Najlepše je, če je to na naročnikovem lepo urejenem vrtu in ob lepem vremenu. Če te možnosti ni, se je treba prilagoditi zaprtemu oziroma pokritemu prostoru.

Povedati moram, da pravi katering ni bistveno dražji od stroškov za pripravo take slovesnosti v lastni režiji. Ker gospodinjstvo ponavadi nima vse potrebne opreme, zadosti pribora, posode in steklovine, pa miz, stolov, prtov in še marsičesa, si je treba vse to sposoditi, kaj tudi dokupiti ali najeti. Še bolj je vprašljiva ocena o količini potrebne hrane in pijače, v kateri se brez prakse in izkušenj lahko hitro ušteješ, pa se nakupi preveč ali premalo. Mi pa neglede na predhodno napovedano število gostov in dogovorjeno hrano in pijačo zagotovimo, da ničesar ne zmanjka, pa tudi ne ostane. Vsaj praviloma ne, kajti danes se tudi višji sili - na primer hitri spremembi vremena zaradi pravočasnih in pravilnih napovedi - lahko dokaj uspešno prilagodiš. Če pride gostov več, kot jih je bilo napovedano, imamo doma vedno na zalogi še kaj primerne, da gostitelja ne spravimo v zadrego. Svoje delo opravimo profesionalno, sproščeno in s pristno pozornostjo do slehernega gosta. In gostitelj, naročnik našega keteringa, plača le tisto, kar dejansko postrežemo. In plača, seveda, naše delo. Če sam gostitelj nima primerne kuharskega in strežnega osebja, je to je gotovo bolj ugodno, bolj sodobno tudi zato, ker so to naročniki, ki so sicer zelo zaposleni.”

Pogled v jedilnico gostilne Špacapan, kakor jo uredi gospa Ada Špacapan

Zakaj je Kras še premalo turistično poznan?

Kras postaja vse bolj zanimiva in tudi turistično obiskana slovenska pokrajina zaradi posebno privlačne tipične kraške arhitekture s kamnitimi hišami in z izredno lepo pokrajino v vseh letnih časih. Žal pa v večjih centrih, kjer je največ njegovih potencialnih obiskovalcev, ljudje kraške kulinarike še ne poznajo dovolj. Zakaj, odgovarja gospa Ada takole:

“Tržačani poznajo Kras kot svoje zaledje in kot turistično privlačno pokrajino že dolgo. Zaradi svežega in zdravega zraka na kraški planoti so že v prejšnjem stoletju prihajali na Kras zdraviti astmo in oslovski kašelj, v Komnu pa je bil do druge svetovne vojne sanatorij za pljučne bolnike in mnogo Komencev ter okoličanov je v poletnih mesecih nudilo Tržačanom počitnikovanje na svojih domovih. Naši ljudje pa Krasa prej niso pobliže poznali, ker se je nekdaj manj potovalo. Ponudniki kraške kulinarike tudi nismo kaj prida storili za lastno popularizacijo po Sloveniji, saj za to ni bilo potrebe, ker smo imeli goste z italijanske strani.

Res je tudi, da se je vidnejši gospodarski razvoj tega prostora po vojni začel, vsaj kar se obnove in stanovanjske gradnje ter zlasti motorizacije tiče, šele po uvedbi italijanskih pokojnin. Ta del Slovenije je bil po vojni oziroma po priključitvi Jugoslaviji dokaj pozabljen. Škoda je, da začetni denar od italijanskih pokojnin ni bil najbolj gospodarno porabljen. V mnogih primerih se je

vse končalo pri novih avtomobilih. Bolj redki so bili primeri, da so si ljudje s tem denarjem omogočili delo oziroma stalno zaposlitev z ustanovitvijo obrti ali podjetja. Sinovi in hčere prejemnikov italijanske pokojnine so zvečine že živeli ločeno od njih, zvečine v večjih krajih z možnostjo za zaposlitev. Pozneje, pred desetletjem ali malo manj, so se šele začeli vračati na domove staršev in jih pričeli prenavljati ali pa so si na domači zemlji zgradili nove hiše.

Za popularizacijo Krasa in za vse večjo cenjenost Krasa so storili veliko tudi ljudje iz Ljubljane in od drugod, ki so prišli na Kras in obnovili razpadajoče domačije. Seveda, po kraško, skladno s kraško gradbeno tradicijo. In več kot jih je, bolj se ohranja kraška kulturna krajina in povečuje privlačnost pa tudi vrednost Krasa."

Tudi Kras dobi vinsko cesto!

V Sloveniji je razvita mreža vinskih cest. Tudi na Tržaškem je že uveljavljena taka cesta, enako v Vipavski dolini, v Brdih in v slovenski Istri ter ob naši obali! Le tako imenovana kraška vinska cesta ne zaživi.

"Projekt za kraško vinsko cesto je bil že nekajkrat nastavljen" zatrjuje Ada Špacapan. "Prvič v začetku osemdesetih let. A dokler je bilo zadosti gostov z italijan-

ske strani in ker se teran vseskozi dobro prodaja, stvarna potreba po ustanovitvi vinske ceste še ni zaživela. O tem se je samo govorilo! Vse skupaj je ostalo samo pri tablah za označevanje gostinskih obratov. Pa še to se ni v celoti uresničilo. Sedaj pa naj bi zadevo izpeljali za občino Komen razvojna agencija Rod iz Ajdovščine, ki jo vodi Iris Suban, in za občino Sežana Etbin Tavčar iz družbe Planet. Svoje naj bi prispevala tudi Majda Brdnik iz kmetijske svetovalne službe v Sežani.

Za vinsko cesto deluje tudi poseben odbor, v katerem sodelujem. Sedaj čakamo na zaprosena sredstva. Narediti bo treba ustrezen izbor ponudnikov vin in kulinarike ob vinski cesti, ki ustrezajo zahtevam take ponudbe. Vinogradnikov kandidira skoraj petdeset, število gostinskih ponudnikov pa še ni poznano, ker vsi še niso vrnili posebne ga obrazca, iz katerega bo mogoče ugotoviti, kaj gostinski obrat nudi, v kakšnih količinah, kakšne kakovosti, na kakšni ravni in še drugo.

Izoblikovan in potrjen program vinske ceste bo za našo občino izpeljala agencija Rod, ker je uspešno izpeljala postavitev in uveljavljanje vinske ceste na Vipavskem. Vse ponudnike ob vinski cesti bo poučila, kako nuditi storitev ob vinski cesti, vse ponudnike storitev ter cestna križišča in odcepe bo opremila z ustreznimi informacijskimi tablam in zagotovila bo ustrezen propagandni material. In obljubljen je, da bo vse potrebno narejeno še letos..."

Pročelje gostilne Špacapan v Komnu.

In načrti Špacapanovih ?

"Moja in moževa želja je, da sin Ago prevzame čez leta gostilno, ker si želiva, naj nadaljuje najino delo. Z možem bi rada," poudarja gospa Ada, "da se gostinska tradicija Špacapanovih nadaljuje. On predstavlja mlajšo generacijo, je nosilec novih idej in nadaljnje bogatitve ponudbe. Našo ponudbo želimo namreč obogatiti še z nočitvami, za kar bomo morali preurediti zgornje prostore v sobe za goste. V Komnu namreč prenočitvenih zmogljivosti še ni. Prenositvena ponudba ne bi bila samo za enodnevnne goste. Prenosili bi tudi zahtevnejše goste, ki cenijo to pokrajino in njeno privlačno arhitekturo s kamnitimi hišami, pa zato prihajajo na Kras in bi radi ostali tod nekaj dni, čez vikend oziroma daljši čas na počitnicah."

In kakšno je povabilo Špacapanovih ljudem, ki bi radi spoznali Kras, njegove naravne in kulturne zanimivosti in njegovo kulinariko?

Še povabilo

V zloženki za tradicionalni Mesec domače kuhinje, ki je letos trajal od 1. oktobra do 12. novembra, so se Špacapanovi obrnili h gostom, ki prihajajo k njim, z naslednjim povabilom:

"Spoštovani! Ste naši cenjeni obiskovalci gostišča Špacapan v Komnu, zato Vam sporočamo, da bomo imeli, kot nekatere druge gostilne na Krasu, MESEC DOMAČE KUHINJE od 1. oktobra do 12. novembra. Posebej bomo veseli, če boste v teh dneh segli po domačih jedeh, ki smo jih iztrgali iz zakladnice kulinarike naših non in nonotov. Pa še, če Vam je vselej lepo pri nas, boste tokrat toliko bolj občutili Kras! Pričakujemo Vas!"

Tako je sklenila svojo pripoved o družini Špacapan v Komnu, o njihovi gostilni in ponudbi v njej ter o njihovih načrtih idejna usmerjevalka njihovega dela Ada Špacapan.

Če se boste odločili za izlet na Kras, v Komen, stopite v njihov lokal.

Če si za konec tedna ali za praznik zaželite izborno kosilo ali večerjo pri Špacapanovih, zavrtite telefon 05/766-04-00 in si rezervirajte mizo!

Še na mnoga leta!

JOŽKO ŽIBERNA

- devetdesetletnik

Franci Gerbec

Dvaindvajsetega avgusta 2000 je slavil devetdeseto obletnico rojstva v Ljubljani živeči Kraševac Jožko Žiberna, univ.dipl. pravnik, doma iz Divače, eden izmed najbolj zvestih sodelavcev revije Kras. V njej je objavil sedemnajst člankov, komentarjev in kroničskih zapisov.

Ko smo izdajatelji revije Kras iskali primerneга poznavalca jubilaranta, da bi ga naprosili za spominski zapis o Jožku Žiberni, smo zvedeli, da je to izjemno dobro storil njegov mlajši kolega in nekdanji sodelavec Franci Gerbec za 24.-25 številko strokovne revije Pravna praksa, ki je izšla 14. septembra 2000. Zato - z avtorjevim soglasjem in s soglasjem uredništva Pravne prakse - v celoti ponatiskujemo portret o devetdesetletniku Jožku Žiberni, ki je drag tudi bralcem revije Kras!

Pred nedavnim smo se srečali na skromnem, vendar zelo prijateljskem srečanju v Smrekarjevem hramu s tremi, za slovensko pravništvo vsakim na svoj način zaslužnimi in pomembnimi kolegi, ki letos praznujejo svoje okrogle življenjske jubileje: Jožkom Žiberno (90 let), Petrom Jurnom (70 let) in dr. Šimetom Ivanjkom (60 let). Predsednik Zveze društev za gospodarsko pravo Slovenije dr. Marijan Kocbek se jim je z izbranimi besedami zahvalil za njihov velik prispevek k razvoju slovenske pravne misli, pravne publicistike in še posebej k organizacijskemu delovanju slovenskih pravnikov.

Med vsemi tremi kakor Kosovelov kraški bor izstopa s svojo markantno življenjsko in strokovno potjo Jožko Žiberna, v marsikaterem pogledu živa legenda in živ spomin slovenskega pravništva 20. stoletja. Vedno samosvoj, uporen, trden v prepričanjih, skromen po načinu življenja in po besedah o sebi, toda velik v dejanjih in duhovni moči. Previharil je mnoge osebnosti in narodove viharje, vzpore in padce, toda nikoli se ni zlomil in kljub mnogim razočaranjem ostal veder, duhovit in vedno dejaven sooblikovalec našega preteklega in sedanjega časa.

Rodil se je 22. avgusta 1910 v Divači zavedni slovenski družini. Junija letos sta se z bratom Viktorjem s solzami v očeh in nemo poklonila očetu Josipu in mami Emiliji ob dru-

žinski grobnici v Divači. Starša sta po ukinitvi slovenske šole oba sinova poslala v takratno Jugoslavijo, v Ljubljano, v osnovno šolo, da bi bila deležna šolanja v svojem jeziku. Takrat devetletni Jožko se tega še danes živo spominja, saj mu je internat s svojo strogostjo in disciplino povzročil odpor do vsakršnega nasilja. Fizičnega in duhovnega. "Počutil sem se kot v zaporu in ni čudno, da so me potem izključili, saj sem bil vedno bolj svojeglav in nemiren", se spominja jubilarant. Na očeta in mamo je ponosen, saj so se v njihovi hiši v Divači pred letom 1940 pogosto ilegalno sestajali znani primorski rodoljubi in organizatorji upora proti italijanskemu okupatorju, kot so bili Pinko Tomažič in Alojz Budin iz Trsta, Albin Dujc in drugi. Zato ni slučajno, da so Italijani njegovega 70-letnega očeta kot edinega iz Divače leta 1942 konfinirali, po kapitulaciji Italije pa so ga znova zaprli Nemci.

Iz take so kali pognale zeli mladega primorskega emigranta, ki je komaj trinajstleten objavil svoj prvi prispevek v "Mladem rodu" v Trstu, potem pa soorganiziral in vodil delo takratnih društev slovenskih in istrskih emigrantov. Še ne sedemnajstleten je predsednikoval društvu "Zora", ki ga je oblast prepovedala in razpustila, enako pa se je kasneje zgodilo z društvu "Orjem" in "Mlada Soča".

Mladi Žiberna je kmalu občutil puškina kopita jugoslovanske žandarmerije, ki je razgnala ilegalni tabor mladih emigrantov v

Kamniški Bistrici. Ta čas je sodeloval kot novinar in kot vodja predstavništva tednika "Is-tra" za Slovenijo, glasila slovenskih in hrvaških emigrantov iz Italije v Zagrebu (1930-1935).

Prelomni in težki časi med obema svetovnima vojnama, okupacija in tudi burni čas po koncu vojne so vsak na svoj način zaznamovali njegovo življenjsko pot. Odkar se je zavedal sebe, je bil prepričan antifasist, kar je sam zapisal v rubriko: politično prepričanje. Njegov prirojen in privzgojen čut pravičnosti in visoka razgledanost slovenskega razumnika sta ga pogosto vodila v konflikte z aktualno oblastjo, še posebej, če je ta temeljila na socialnem, političnem in duhovnem nasilju. Zato se nikakor ni mogel izogniti tudi spopadom s stranko, ki ji je določen čas pripadal (Komunistična partija Slovenije). Najprej ga je kot mladega učenca tepla italijanska policija, potem jugoslovanska žandarmerija, italijanska OVRA in nemški Gestapo. Najbolj boleče pa se je vanj zarezalo, ko so ga na božični večer 1942 zaprli v Šempetrsko in kasneje Belgijsko kasarno domači belogardisti, po vojni pa v pripravi dachauskih procesov takratna UDBA. Zlomili ga niso duhovno in v njegovem prepričanju nikoli.

Iz teh najtežjih obdobij svojega življenja se spominja ljudi, ki so bili pripravljeni pomagati njemu in drugim, pogosto skromnih in anonimnih: spomni se notarja Mateja Haf-

nerja, ki ga je imel socialno zavarovanega tudi celotno obdobje vojne, ko je bil Jožko Žiberna v ilegali, zaprt v Ljubljani, Sežani in taborišču Visco, v zaporu na Via Gegha v Trstu in v taborišču Dachau. Brez tega zavarovanja bi bila življenjsko ogrožena njegova družina, saj se je la tako lahko zdravila njegova žena skupaj z otrokom v Šlajmerjevem domu v Ljubljani. Sam pravi: "Notar Hafner bi bil zato lahko svetel vzor in spomin slovenskim notarjem tudi danes!"

Na povojnem sodnem procesu proti njemu se je iznenada samoiniciativno pojavil kot priča Anton Serajnik (koroški Slovenec, oče sedanjega znanega celovškega odvetnika Francija Serajnika) in prepričljivo branil Žibernovo obnašanje v Sežani leta 1943 na zaslišanju pred Nemci, katero je dobro poznal, kajti kot nemški vojak je bil tolmač na teh zaslišanjih. V času priprav dachavskih procesov, za katere takrat ni vedel, je bil Žiberna sicer zaslišan. Do pregona pa ni prišlo, saj je bil pol leta pred osvoboditvijo taborišča v kartanteni s tifusarji.

Žibernovo publicistično delo se razpenja v loku petinsedemdesetih let, saj je izdal že pred drugo svetovno vojno ilegalni enoizvodnik Slavček (v takratnem Marjanišču), v katerem je sodeloval tudi Miško Kranjec, potem v "Istri", reviji "Naše morje" (ki je kmalu, žal, ugasnila, "saj se Slovenci nismo nikoli preveč čutili tudi kot pomorski narod", meni jubilar), v takratni Sodobnosti in Ljudski pravici, po vojni pa v Naših razgledih, Ljubljanskem Dnevniku (tedenski gospodarski komentarji), Slovenskem Jadranu in Primorskem dnevniku v Trstu (gospodarski komentarji), tržaškem Gospodarstvu (20 let: gospodarska pisma iz Ljubljane) in Gospodarskem vestniku. V taborišču Visco je urejal ilegalni dnevni bilten (9-12 izvodov dnevno), v taborišču Dachau pa je sodeloval v Dachauskem poročevalcu.

Na strokovnem področju je neizbrisen njegov pečat kot ustanovitelja Bančnega vestnika pred petdesetimi leti, dolgoletnega sodelavca jugoslovanskih pravnih revij Privreda i pravo ter Informator iz Zagreba. Kot je sam poudaril na našem srečanju, so ga zbudili in spodbudili prav takratna jugoslovanska pravna periodika pa tudi strokovni seminarji v Sloveniji v srbohrvaščini, da je že kmalu začel ustanavljati oziroma vzpodbujati nastanek novih slovenskih pravnih revij in časopisov, pa tudi pravnih priročnikov in strokovnih knjig. Bil je med soustanovitelji Pravne prakse. Njegova "Menica" je s sedmimi izdajami še vedno na vrhu slovenskih strokovnih knjižnih uspešnic.

Leta 1962 je bil Jožko Žiberna soustanovitelj takratne Zveze pravnikov v gospodarstvu Jugoslavije v Zagrebu in nekaj časa njen podpredsednik, potem pa glavni pobudnik in soorganizator ustanovitve društev pravnikov v gospodarstvu v Ljubljani, Mariboru, Celju, Kopru, Novi Gorici in Novem mestu in končno leta 1966 ustanovitve Zveze društev pravnikov v gospodarstvu Slovenije. Bil je njen prvi predsednik, nato tajnik in do pred kratkim dolga leta organizacijski tajnik. Več kot 35 let je odločilno vplival na rast strokovne organiziranosti pravnikov v gospodarstvu. Sodeloval je tudi pri organizaciji preko sto strokovnih seminarjev in dal leta 1976 osebno pobudo za IV. zbor slovenskih pravnikov, ki je bil organiziran od 14. do 16. aprila 1977 v Portorožu. Ta je potem prešel v vsakoletne Dneve slovenskih pravnikov v Portorožu. Skupaj s tesnima sodelavcema Petrom Jurnom in Vido Šibenik je bil dolga leta tihi mentor v ozadju, da so ta srečanja prerasla v osrednje strokovno srečanje vseh slovenskih pravnikov.

Žibernova povezanost s Slovenci onstran meje je bila vseskozi živa, zato je bilo naravno, da je leta 1978 organiziral prvi seminar za zamejske študente prava na Bledu, kasneje pa tudi redna srečanja Slovencev - pravnikov iz Slovenije, Koroške (Avstrije) in Primorske (Italije). Njegov prispevek na tem področju je neprecenljiv. Pokojni dr. Franci Zwitter, prvi predsednik Društva koroških slovenskih pravnikov, je leta 1986 zapisal v Zborniku "Pravniki v gospodarstvu včeraj, danes in jutri", da je rojstvu tega društva pravzaprav po-

sredno botrovala Zveza s svojimi seminarji za študente prava iz zamejstva.

Enako živo in nenehno je Jožko Žiberna ostal zavezan svojemu Krasu, o katerem zbira zgodovinsko gradivo še danes. S knjigo "Divaški prag" se je, kot je zapisal, želel oddolžiti svojemu rojstnemu kraju. Zlasti pomembna za zgodovino in vredna posnemanja je njegova obdelava stoletnih ledinskih imen posameznih območij, delov kraških polj in gmajn, ki dokazujejo, da ti kraji niso bili nikoli italijanski. Še danes pa je sodelavec revije Kras.

Žibernova življenjska in strokovna pot je značilen in svojevrsten presek in pomnik usode slovenskega razumnika-pravnika, še posebej primorskega, v dvajsetem stoletju, ki pa ni bil zgolj nemočna igrača v družbenih in človeških vihrah, temveč je bil tudi aktiven sooblikovalec dogajanj okoli sebe. Njegova vera v vse, kar je resnično slovensko, človeško in pravično, ga je kot nevidna roka vodila skozi vse preizkušnje, da je ostal zvest sebi, slovenstvu in tudi pravni stroki. Za našega Jožka velja vedno in znova tisti latinski izrek: Pravo je večina dobrih in pravičnih. Slovenski pravniiki - njegovi sodelavci in prijatelji mu zato kličemo: "Še na mnoga leta. Da bi se še velikokrat srečali v Portorožu!"

Bigliografija v reviji Kras objavljenih Žibernovih prispevkov

- Žiberna, Jožko, 1995: Izlet do razvalin dveh gradov.- Kras, št. 10, str. 26-29, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1997: Kako pisati zemljepisna imena.- Kras, št. 23, str. 34, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1999: Kako se je Tentava srečal s samim hudičem.- Kras, št. 34, str. 40-41, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1998: Kras in kraški ljudje.- Kras, št. 26, str. 24-25, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1997: Mlinska kolesa so se ustavila po skoraj 400 letih.- Kras, št. 22, str. 28-31, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 2000: Moja druženja s pesnikom Igom Grudnom.- Kras, št. 41, str. 47-50, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1996: Moj Kras je ranjen!.- Kras, št. 15, str. 16, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1999: Moj nono.- Kras, št. 36, str. 40-43, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1998: Nekaj o Divači po zgraditvi Južne železnice.- Kras, št. 25, str. 33-35, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1996: Pred sto leti - slovenski pravniki v Divači in Škocjanskih jamah.- Kras, št. 15, str. 34-35, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1995: Rad bi spoznal dušo človeka, ki se bori in peha z naravo - predstavitev ob 85-letnici.- Kras, št. 7, str. 32, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1998: Roke proč od matičnega krasa!.- Kras, št. 26, str. 39, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1996: Rušijo in uničujejo kraško dediščino ter gradijo spačke!.- Kras, št. 16, str. 24-25, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1996: Sigmund Freud v Škocjanskih jamah.- Kras, št. 17-18, str. 26, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1998: Trhlovca ali Tr(i)glavca?.- Kras, št. 26, str. 50, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1995: Tuji vedo o Krasu včasih več kot mi.- Kras, št. 8, str. 13, Ljubljana
 Žiberna, Jožko, 1998: V Kačiče na opasilo.- Kras, št. 29, str. 36-38, Ljubljana

BRALCI ZA KULTURNO DEDIŠČINO

Med pismi, ki prihajajo na naslov revije Kras, smo se odločili objaviti dve. Obe imata namreč takšno težo, da bi bilo za Kras in njegovo naravno ter kulturno dediščino neodgovorno, če ju ne predstavimo tudi svojim bralcem...

Spoštovana urednica!

Kot poslanec redno dobivam vašo revijo in jo vedno z zanimanjem tudi preberem, saj mi je všeč pahljača člankov o krajih na Krasu in o ljudeh, ki imajo tako ali drugačno povezavo s Krasom.

Lani (ali že predlani) me je posebej pritegnil članek o podutiškem apnancu in o izdelkih iz njega, saj je moj rod tam blizu doma. V članku je bila tudi fotografija o obnovljeni apnenici v Podutiku, ki sem si jo šel potem ogledat. Ker sem si že pred leti postavil hišo v Čezsoči pri Bovcu, od koder je doma rod moje žene, me je ta apnenica še posebej zanimala, saj je bilo v Čezsoči včasih več apnenic, le ena pa je še ostala, vendar v dokaj žalostnem stanju. Razglašena je bila sicer za spomenik tehniške dediščine, vendar se zanjo ni nihče brigal. Stoji pa prav na začetku vasi pri mostu čez Sočo in daje značilno veduto kraju. Prek krajevne skupnosti Čezsoča sem, opogumljen z videnim v vaši reviji oziroma v Podutiku, pogljal akcijo za obnovo in Ministrstvo za kulturo oziroma gospod Školč je priskočil na pomoč z manjšimi sredstvi. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica v Novi Gorici (gospod Dario Humar) je zrisal skico za obnovo ter poiskal usposobljene zidarje. Danes je apnenica spet taka, kot je bila nekoč; kratka, res lepa!

To pismo Vam pišem, ker bi bil vesel, če bi morda kdaj poslikali in predstavili tudi to "apnenčasto" znamenitost! Pa tudi, če ne, bi Vam rad sporočil vsaj to, da ste "krivi" za obnovo tega tehniškega spomenika in da revija Kras daje rezultate v praksi. Mnogo uspehov Vam želim!

S spoštovanjem!

Janez Kopač, Ljubljana

Prenovljena apnenica v Čezsoči.
Fotografija je bila posneta v oktobru 1999

Spoštovani!

Za začetek se vam moram na kratko predstaviti: Sem urednik pri DZS, prevajalec, publicist in tudi sicer se že polna tri desetletja tako ali drugače ukvarjam s knjigami. Poleg tega sem, čeprav po rodu Štajec, vsaj z eno nogo tudi Kraševac. Čez slab mesec se bodo namreč iztekla tri leta, odkar se mi je izpolnila velika želja, da sem v Štanjelu kupil hišo, ki jo zdaj postopoma obnavljam. Tam želim preživeti čim več časa, občasno tudi delati, vendar za to zaenkrat še ni primernih (komunalnih) pogojev... O tem kdaj drugič!

Od vsega začetka spremljam tudi vašo revijo, Zadnja leta jo tudi natančno prebiram, tako rekoč od prve do zadnje strani; zlasti vse, kar poročate o Štanjelu. Veselim se vsake večje ali majhne izboljšave, obnove, tudi načrta, obljube. Pozorno spremljam poročila o visokih obiskih in vsakoletnih okroglih mizah, strokovnih ekspertizah, v daljno prihodnost zazrtih drznih idejah... Toda vedno znova in vedno bolj pogrešam nekaj: namreč v nobenem še tako izčrpnem poročilu ali zapisniku ne najdem - poleg smernic, predlogov, ugotovitev itn. - konkretne napovedi, podprte s konkretnimi številkami in roki, o nujno potrebnih ukrepih za zaustavitev odmiranja in razpadanja zgornjega dela starega Štanjela.

Odkar hodim tja, so se namreč v bližnji soseščini izpraznile tri hiše, ena pa se je sesula vase; vsaj še dve čaka v bližnji prihodnosti podobna usoda. Njihovi lastniki oziroma dediči očitno ne vidijo prave perspektive za obnovo propadajočih stavb, dokler tam ne bodo zagotovljene možnosti za kolikor toliko udobno bivanje (beri: osnovni sanitarni pogoji). Tisti, ki se obnavljanja vendarle lotijo, pa izgubljajo voljo ali zapahnejo vrata in čakajo.

Komu ali čemu bo še služil Štanjel, če se bodo vsi ukvarjali samo s spodnjim delom naselja, ga loščili in čistili, da se bo kar najbolj vabljivo bleščal, kadar se bodo do gradu ali v cerkev oziroma Kvadratni stolp, ki neusmiljeno požira milijone, a še smeraj ni dokončan, in seveda v edinstveni Ferrarjev vrst, podali imenitni domači in tuji obiskovalci, medtem ko bodo zgornje ulice in hiše, kamor razen zamišljeno vzdihujočih turistov zlepa ni nikogar, služile le še za ohranjanje imenitne štanjelske vedute na razglednicah in v koticu spomina mimo hitečih, torej za kuliso, kraško Potemkinovo vas? Kaj bo, skratka, če bo največji del nemajhnih denarjev še naprej izginjal v zidovih, za katerimi se bodo množili zgolj udobni uradi z uradnimi urami od ... do, nihče pa za njimi ne bo živel tudi zunaj uradnih ur in ne le v turistični sezoni? Revitalizacija pa, kot vemo, pomeni oživitev, vračanje življenja - seveda na ravni današnjih zahtev in možnosti - tja, kjer je že bilo... No, tudi o tem kaj več prihodnjič!

Tokrat se vam namreč oglašam prevsem zato, ker bi rad postal sodelavec revije Kras. "Za pokušino" vam pošiljam priloženo poročilo o zelo zanimivi knjigi, ki sicer ne govori neposredno o Krasu, temveč o sosednji Goriški, kar vas, upam, ne bo motilo. Prosim, da mi glede tega (dolžine in sploh us-treznosti poslanega besedila) odgovorite*, saj imam "v rezervi" še nekaj predlogov. Lahko vam poš-ljem tudi nekaj ilustrativnega gradiva.

S spoštovanjem,

Iztok Ilich,

V Ljubljani, 11. oktobra 2000

Pripis:

Kot nalašč sem lahko samo tri dni po oddaji tega e-pisma prebral v Delu kratko, a nadvse raz-veseljivo vest o podpisu "dogovora o skupnih ukrepih za ureditev komunalne infrastrukture na območ-ju Štanjela", ki sta ga sklenila podjetni župan občine Komen g. Uroš Slamič in (tedaj še) minister za okolje in prostor g. dr. Andrej Umek. Iz njunih ust v božja ušesa, bi dodal, saj ne gre vnaprej dvomiti v dobre (predvolilne?) namene.

So torej zapisani pomisleki in strahovi zdaj odveč? Ko bi le bili! Počakajmo, prav kmalu se bo pokazalo!

* Knjigo "Goriško podnebje - Clima Goritiense"

zdravnika in zgodovinarja Antona Muiznika (1726-1803), kakor jo je predstavil gospod Izток Ilich, predstavljamo v tej številki Krasa na 33. strani

BORZA NEPREMIČNIN

NAPRODAJ DOMAČIJA, VELIKA

Agencija Kras

Delniška družba "Preskrba", trgovina na debelo in drobno iz Sežane, se je odločila prodati nekaj svojih nepremičnin, ki jih predstavljamo.

V Dutovljah je to Bunčetova hiša z dvoriščem s skupno površino 944 kvadratnih metrov (naprodaj za 18 milijonov slovenskih tolarjev).

V Brestovici je poslovna stavba trgovine z živili s površino 292 kvadratnih metrov in dvorišče s površino 700 kvadratnih metrov (naprodaj za 13 milijonov SIT).

V Svetem pri Komnu je poslovni prostor trgovine z živili s površino 35,5 kvadratnih metrov (naprodaj za 2,5 milijona SIT).

Za podrobnejše informacije o objektih, ki so naprodaj, in za dogovor o njihovem ogledu, v upravi Preskrbe svetujejo, da pokličete vodjo delovne enote Maloprodaja Tatjano Vošinek-Pucer po telefonu na št.: 05/734-17-51 ali 734-10-73!

Bunčetova hiša v Dutovljah

To je najmanj 150 let mogočna stara domačija v centru Dutovelj, ob trgu in nasproti avtobusnega postajališča. Sestoji iz štirih objektov. Nosilni zidovi so kamniti. Glavna hiša, sedaj poslovni objekt z vhodom, je ob glavni cesti. Je v celoti kvalitetno prenovljena. Pritličje je urejeno za prodajno dejavnost. Nadstropna plošča je iz opečnih obokov na travrhah. Skozi prizidek je še večji vhod - porton na dvorišče. Glavna hiša in prizidek imata obnovljenbo ostrešje in streho. Z dvorišča je dostop v še dva gospodarska objekta brez zunanjih izhodov. Njuni ostrešji se rušita. Ob objektih je dvorišče z vodnjakom. To se na zahodu podaljšuje v vrt, ki je od dvorišča dvignjen za meter. Vodovodni priključek na omrežje, odpadne vode so speljane v odvodnike, trifazni električni priključek, možnost telefonskega priključka.

Objekti so primerni za vsakršno poslovno dejavnost brez potrebnih večjih skladišč. Ustrezajo pa tudi za ureditev pensiona ali za bivališče številčnejše družine.

Pročelje Bunčetove hiše s prizidkom; vzhodni in južni fasadi. Kamniti vhodni portal v veliko hišo s prenovljenim pritličjem za trgovino ali poslovni prostor. Ob njem veliki portal s portonom v prizidek, za katerim sta v zahodni smeri dve gospodarski poslopji. Vsa okna imajo kamnite okvire.

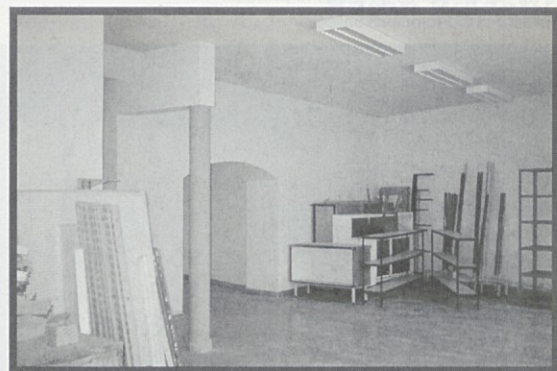
V Senožetih odkrijemo hišo z onivno
Rudolfu Cvetku

HIŠA IN POSLOVNI PROSTOR

Pogled na Bunčetoovo domačijo z zahodne strani, s konca vrta.
Na levi meji na gospodarsko poslopje sosednje domačije.
Borjač in vrt sta primerna za gostinsko dejavnost, pension ali številčnejšo družino.

Prizidek in gospodarski poslopji z dvoriščne strani. Vsa okna in večina vrat so s kamnitimi okviri.
Na levi je viden del zahodne fasade velike hiše, ki meji na trg.
Dvorišče proti zahodu prehaja v vrt, ki je dvignjen za meter.

Pogled v pritličje velike hiše, urejeno za prodajno dejavnost,
za poslovne prostore ali za večji društveni prostor.

Notranji pogled v vhodni prostor za velikim portonom prizidka.
Pod njim je velika klet.

Trgovina z živili v Brestovici

Zgradba je obnovljena in predelana kraška nadstropna hiša s povišanim pritličnim prizidkom po vsej dolžini. V pritličju so poslovni in skladiščni prostori, v nadstropju z zunanjim stopniščem so bile sobe za prodajno osebje. Objekt ima priključek na vodovodno, električno in telefonsko omrežje ter urejeno kanalizacijo. Pripadajoče dvorišče pred zgradbo nudi zadosti parkirnih površin.

Objekt je primeren za vsakršno poslovno dejavnost. Mogoče pa ga je preurediti v dvostanovanjsko hišo.

Pogled na zahodno fasado Preskrbine trgovine, preurejene iz enocelične kraške hiše. Na vzhodni strani je po vsej njeni dolžini povišan pritlični prizidek za skladiščne prostore in na južnem koncu še sanitarni prizidek. Spredej pripadajoče dvorišče.

Trgovina z živili v Svetem

Poslovni prostor je v obnovljeni kraški hiši nasproti cerkve sv. Tilna v jedru vasi. Po ureditvi sanitarij bi bil prostor primeren za poslovne namene, na primer za informacijski in turistični center ali kaj podobnega.

Pritlični poslovni prostor z zaprtimi škurami-oknicami ob cerkvi sv. Tilna v Svetem.

**V Senožečah odkrili spomenik
Rudolfu Cvetku**

ZNAMENITI KRAŠEVCI

RUDOLF CVETKO

– ZAČETNIK SLOVENSKEGA OLIMPIZMA

Bojan Pavletič

Ko Slovenci govorimo o svoji preteklosti in o velikih osebnostih, ki so jo ustvarjale, mislimo pretežno na svoje kulturne velikane pa še na kakšnega politika. Šele v nekaj zadnjih letih smo se začeli pomembneje zavedati, da so našo zgodovino oblikovali tudi moške in žene, ki so delovali na drugih področjih človeške ustvarjalnosti. Med zadnjimi, ki smo jih uvrstili na ta seznam, so tudi veliki naši športniki. Mednje zanesljivo sodi tudi sabljaški mojster Rudolf Cvetko, katerega 120-letnico rojstva slavimo v letu 2000. Za Primorce je to še posebno pomemben dogodek, saj je Cvetko precejšnji del svoje mladosti preživel prav v naših krajih.

Odkritje spomenika Rudolfu Cvetku v Senožečah. Fotografija: Aleš Černivec

Rudolf Cvetko se je rodil 17. novembra 1880 v Senožečah, kjer je bil njegov oče orožniški stražnik, mati pa je izhajala iz tamkajšnje znane družine Zelenov. Po osnovni in srednji šoli se je mladi Cvetko odločil za vojaški poklic ter se kot šestnajstletnik vpisal na vojaško akademijo v Trstu. Tam se je prvi srečal s sabljaškim športom in se zanj navdušil. Bil je očitno zelo nadarjen za ta šport, zato so ga poslali v Dunajsko Novo mesto na izpopolnjevanje na Vojaški inštitut za sabljanje in učitelje telovadbe, katerega je uspešno končal leta 1912. Kot diplomirani telovodni učitelj je pred prvo svetovno vojno poučeval ta predmet na državni gimnaziji v Gorici in v Trstu.

Hlratil je bil Rudolf Cvetko tudi inštruktor sabljaškega športa ter tekmovalce. V tej vlogi je začel nizati uspeh za uspehom. Že leta 1907 je postal avstrijski državni parvak, štiri leta pozneje je postal evropski parvak tako s floretom kot s sabljo. Leta 1912 je nastopil v Stockholmu kot član avstrijske

sabljaške olimpijske vrste, ki si je priborila srebrno kolajno. Rudolf Cvetko je bil tako prvi Slovenec, ki je osvojil olimpijsko odličje, zato ga lahko imenujemo za začetnika slovenskega olimpiizma.

Po prvi svetovni vojni je Ciril Cvetko postal častnik jugoslovanske vojske, vendar so ga zaradi sporov z nadrejenimi leta 1926 predčasno upokojili. Potem se je še bolj posvetil sabljaškemu športu in s to dejavnostjo nadaljeval tudi po drugi svetovni vojni, ko so ga izvolili v ožje vodstvo Jugoslovanske sabljaške zveze, postal pa je tudi mednarodni sodnik za ta šport. Svojo privrženost sabljaškemu športu je dejavno izkazoval do visoke starosti. Umrl je 15. decembra 1977 v Ljubljani, star 97 let.

Rudolf Cvetko je bil vseskozi izredno zaveden Slovenec, pokončen mož in velik športni entuziast. S svojo osebnostjo je močno vplival na rodove slovenskih sabljačev, ki jih je vzgojil, ter je bil skupaj z Evgenom Bettetom, s S. Lapajnetom in z dr. Stankom Bloudkom eden izmed tistih, ki jih lahko uvrščamo na slovenski športni Parnas.

Zato je prav, da so Rudolfu Cvetku na jesen 2000 v njegovih rodnih Senožečah postavili spomenik ter obenem počastil spomin na svojega slavnega sokrajana z več pomembnimi prireditvami... O tem bo revija Kras pisala še v naslednjih izdajah!

MOBITEL OBDARIL OSNOVNOŠOLCE IZ VAČ

Lara Ham

Deževen novembrski dan, ki sam po sebi ni obetal veliko, je bil za osnovnošolce iz Vač eden najvznemirljivejših v letošnjem letu. Družba Mobitel jim je namreč v okviru akcije 8NETK (Osemnetka) podarila kar šest računalnikov s popolno opremo in dostopom do interneta. Do tega za otroke čudežnega dne je v tej podružnični osnovni šoli izobraževanje potekalo povsem drugače, kot so ga navajeni otroci, ki obiskujejo mestne, bolj opremljene šole. Svojega znanja niso plemenitili s pomočjo računalnikov in interneta, kot je to sedaj v navadi v vseh razvitih državah, temveč so osnove računalniških spretnosti pridobivali na bornem številu starih računalnikov, ki jim jih je zapustila matična osnovna šola iz Gradca. Računalniki so s svojimi majhnimi močmi komajda zadostovali za igranje računalniških igrice v prostem času, njihova zmogljivost pa skorajda ni dosegala uporabe katerega izmed koristnih računalniških programov. Seveda so bile tudi misli na dostop do sveta interneta le nedosegljive sanje.

Računalnik kot nadvse koristno darilo

Družba Mobitel je v začetku novembra začela s širšo družbeno akcijo z imenom 8NETK (Osemnetka). V času, ko so otroci po vsem svetu večji vseh računalniških spretnosti in ko nove tehnologije ne predstavljajo več luksuza, ampak že skorajda nujnost, imajo pri nas osnovnošolci ponekod še vedno premajhne možnosti za nove

načine prejetja znanja. Nekatere slovenske šole sledijo novim tehnologijam in z njimi opremljajo učilnice, nekatere pa so z računalniki in dostopom do interneta še vedno zelo slabo opremljene. Akcijo Osemnetka bo družba Mobitel s pomočjo donatorjev izvajala na več ravneh, ima pa samo en cilj: ponuditi možnost računalniškega opismenjanja vsem slovenskim otrokom. Pobudniki akcije bodo s pomočjo vseh Slovencev poskušali zagotoviti čim več računalnikov, ki jih bodo razdelili med vse slovenske osnovne šole. Osnovna računalniška oprema in dostop do interneta bi tako našla svoj prostor tudi v učilnicah tistih osnovnih šol, ki nimajo dovolj sredstev, da bi svojim učencem omogočale znanje in zabavo, ki jo nudijo računalniki.

Prav osnovna šola iz Vač je bila prva deležna tega darila in ne samo da so bili nad pridobitvijo navdušeni otroci, ampak so tudi učitelji sedaj bolj motivirani za delo z dobrovoljnimi otroki. Milka Rogelj iz osnovne šole Vače je povedala, da otroci dobesedno tekmujejo med seboj, kdo bo prvi prišel do ene izmed šestih novih mišk, s katerimi lahko vstopajo v obsežen svet računalništva in interneta. Zato se v improviziranem računalniškem kotičku, ki so ga z omarami vizualno zgradili v eni izmed učilnic, gnete večina od 87 otrok, ki obiskujejo šolo. Osnovnošolci so se pri pouku in v računalniškem krožku že začeli seznanjati s prednostmi uporabe interneta in elektronske pošte. Doslej naj bi namreč samo 55 učencev imelo doma računalnik, vendar niti eden izmed njih še nima nikakršnih izkušenj z uporabo interneta. Sedaj bodo to zanimivo področje lahko odkrivali za šolskimi zidovi in se še raje drževali v izobraževalni ustanovi.

Osemnetki lahko pomagamo vsi

Družba Mobitel z upanjem v izpolnitev svojega cilja k sodelovanju vabi vse slovenske organizacije in posameznike; akcija Osemnetka bo lahko uspešno končana le tako, da bomo skupaj stopili vsi in pomagali po svojih močeh, pa naj bo to z denarnimi sredstvi, z novo ali z rabljeno računalniško opremo. Ker dober začetek napoveduje že polovico uspeha, je družba Mobitel kot prva zbrala petdeset računalnikov, ki bodo svoj prostor našli v tistih osnovnih šolah, ki so najskromneje opremljene. Organizirala je tudi dostavo in zbiranje opreme; skladišni prostori poslovne stavbe Slovenijales na Dunajski 22 v Ljubljani se bodo do konca leta spremenili v živahen zbirni center, odprt vsak delavnik med 7. in 19. uro ter ob sobotah med 8. in 17. uro. Darovalci iz drugih slovenskih krajev pa lahko podarjeno opremo dostavijo v najbližji Mobitelov center, odprt vsak delavnik med 8. in 19. uro ter ob sobotah med 8. in 13. uro. Vsak, ki bo na svoj način pripomogel k uspešnosti akcije, bo prejel posebno potrdilo, pozneje pa bo posebna tehnična komisija računalniško opremo ocenila po poštenu tržni ceni in vsem darovalcem poslala potrdilo o donatorstvu. Tega lahko uveljavljamo kot davčno olajšavo pri odmeri dohodnine, prav tako pa tudi položnico, ki jo bo vsak donator prejel kot dokaz za denarno pomoč pri akciji.

Brez partnerjev ne gre

Svojega projekta pa družba Mobitel ne bi mogla izpeljati brez pomoči partnerjev, med katerimi sta tudi Telekom Slovenije, ki bo zagotovil telekomunikacijske

povezave, in Siol, ki bo poskrbel, da bodo naši osnovnošolci lahko dostopali do interneta. Akcijo pa bodo popestrili tudi obdarovanci sami, slovenski osnovnošolci. Odločili so se, da bodo v znak zahvale vsem, ki jim bodo pomagali pri pridobitvi računalnikov, naredili svoj osnovnošolski spletni portal. Kljub temu, da njihovo poznavanje novih tehnologij mnogokrat prekaša poznavanje računalniških spretnosti njihovih staršev, pa jim bo pri tem zabavnem, a zahtevnem projektu pomagalo podjetje Hal Interactive. Prav gotovo se jim bodo pridružili tudi osnovnošolci iz Vač, ki na svojih novih računalnikih že lahko pilijo svoje znanje.

Želja družbe Mobitel in vseh, ki so se pridružili k akciji Osemnetka, je do konca leta osnovnim šolam zagotoviti vsaj tisoč računalnikov. Zato so k sodelovanju vabljeni prav vse organizacije in posamezniki. Sklad Ivana Krambergerja in akcija Osemnetka bosta vesela vsake nove in rabljene računalniške opreme, ki je ne potrebujete več, ali denarnih sredstev (ki jih lahko nakažete na žiro račun št. 50101-678-51579, sklic na št. 7012). Šolarji bodo lahko najbolj uspešno uporabljali internet in se učili dela z računalniki na računalnikih naslednjih zmogljivosti: vsaj procesor Pentium 133, 16 MB RAM spomina, trdi disk 1 GB, operacijski sistem Windows 95/98 in brskalnik Internet Explorer/Netscape. Vsa imena darovalcev in spisek obdarovancev bodo redno objavljeni na spletnih straneh www.mobitel.si, akcijo pa bosta podrobno spremljala časopisa Slovenske novice in Pilova Vesela šola. Če imate torej doma star računalnik, ki ga ne uporabljate več, ali preprosto želite, da bi imeli slovenski otroci enake možnosti za izobraževanje kot njihovi vrstniki drugje po Evropi, ne oklevajte in se pridružite družbi Mobitel v tej človekoljubni akciji! Že vsaka najmanjša pomoč bo morda omogočila enemu slovenskemu osnovnošolcu užitek pri odkrivanju novih svetov, ki jih omogočajo računalniki in internet.

Lara Ham, svetovalka direktorja in vodja službe za tržno komuniciranje in odnose z javnostmi, Mobitel d.d., Vilharjeva 23, 1000 Ljubljana

ODDALJENA BLIŽINA

Agencija Kras

Pred podelitvijo nagrade na Rožančevi domačiji. Fotografija M. Košir

Na Rožančevi domačiji v Volčjem Gradu so v septembru podelili Rožančevo nagrado 2000, ki jo Sklad Marjana Rožanca podeljuje za najboljše izvorno esejistično delo minulih dveh let. Prejel jo je dr. Edvard Kovač za zbirko esejev "Oddaljena bližina", ki so izšli v letu 2000 kot knjiga pri Založbi Mladinska knjiga v zbirki Kultura.

V ožji izbor za najboljšo esejistično zbirko so se med pet najboljših izstopajočih knjig uvrstile poleg Kovačeve knjige *Oddaljena bližina* še knjige: *Melanhonična razmerja* Andreja Inkreta (založba Slovenska matica, 1998), *Razmišljanja ob razgovorih* Milana Komarja (Družina, 2000), *Literatura ali življenje* Lojzeta Kovačiča (Študentska založba, 1999) in *Nacionalni junaki, narcisi in stvaritelji* Aleksandra Zorna (Mladinska knjiga, 1999).

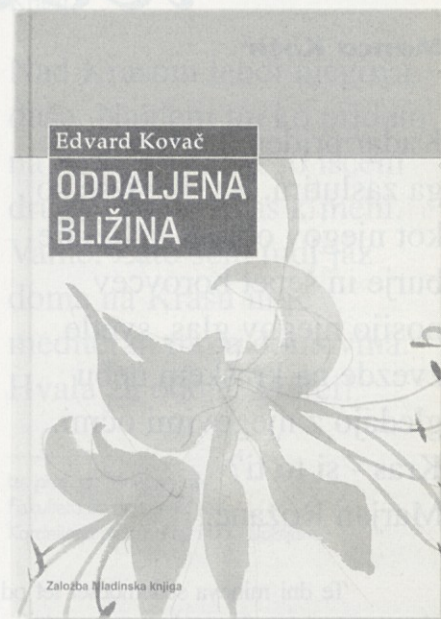
Pred podelitvijo letošnje nagrade za najbolj izvorno esejistično delo na Rožančevi domačiji v Volčjem Gradu je predsednik žirije Aleš Berger prebral naslednjo utemeljitev za podelitev nagrade Edvardu Kovaču:

Filozof in teolog Edvard Kovač z zbirko desetih "učenih" esejev *Oddaljena bližina* še zdaleč ne nagovarja le sodobnega kristjana, temveč razpira razpravljalni horizont na vprašanja, ki zadevajo sam temelj krize razuma v (post)modernej dobi, ki glorificira njegovo instrumentalizacijo in pri tem v mnogočem odreja domovinsko pravico ustvarjalnosti, srčnosti ter lepotnim in etičnim idealom pod njegovim okriljem. Odgovori na ta vprašanja za Kovača seveda nikakor niso ideološko enoznačni in brezpogojni, saj se zaveda, da je krščansko izkustvo samo delno izkustvo človeštva in da rojstvu (univerzalne) razumnosti botruje etična naravnost, na kateri naj bi se dosledno in vedno znova vzpostavljali tako demokratična družba kot tudi ekološka zavest in vrednotenje posameznika. Postmoderno dobo avtor predstavlja kot "novo težnjo znotraj

modernosti" in se pri tem kritično zoperstavlja populističnim religioznim fundamentalizmom in ciničnemu pragmatizmu, sektaštvu in novoporajajočim ideologijam, na katere ni povsem imuna niti Katoliška cerkev. Spoznavanje, ki ga Kovač utemeljuje v svojem pisanju in s katerim posameznik v sodobni družbi lahko preseže tako protirazumske zaostritve kot predrazumske zastranitve, je spoznavanje, ki gradi svobodo na medosebnih odnosih, na spoznavanju drugega človeka. Opirajoč se na stališča judovskega filozofa Emmanuela Lévinasa pisec *Oddaljene bližine* poudarja pomen skrbi in občutljivosti za Drugega, "ki nikoli ne bo prerasla v védenje o Drugem". Odprta dlan se ne bo stisnila v pest in razprta intimnost ne bo prešla v posedovanje. Ostala bo oddaljena bližina.

O nagrajencu Edvardu Kovaču na ovitku knjige Oddaljena bližina

Profesor filozofije na Univerzi v Ljubljani in Toulousu ter avtor odmevnih knjig o filozofiji, veri in umetnosti je tokrat spisal knjigo desetih esejev o filozofiji ljubezni. Za izhodišče ji služi svetovna literatura, med katero zavzema prvo mesto judovska Biblija in še posebej Salomonova Visoka pesem. Eseji pa se prepletajo tudi s trubadurskimi temami hrepenenja, ločenosti, bolečine in ustvarjalnosti ter se lotevajo ključnih etičnih vprašanj današnjega trenutka, ko so pravičnost in odpuščanje, prvenstvo človeške osebe in odgovornost do narave in slednjči tudi poslanstvo slovenske kulture. Avtor je gotovo eden izmed najbolj izvirnih slovenskih mislecev in esejistov.

Edvard Kovač **CREDO ODDALJENE BLIŽINE** *Odlomek*

... Roka, ki boža, sega onkraj las, lica ali telesa drugega. Božajoča odprta dlan presega samo fizičnost drugega človeka in s tem že nakazuje njegovo transcedenčnost. Odprta roka torej kaže na najglobljo pomenkost drugega človeka, ki pomeni njegovo visokost, njegovo onkrajnost. Drugi nas bo vedno presegal.

Dotik odprte dlani Drugega pomeni tisto senziбилnost ali občutljivost za Drugega, ki ne bo prerasla v védenje o Drugem, ampak nas bo kot k občutljivosti za Drugega prebujala k skrbi za njega. Njegova bolečina se nas bo dotaknila, toda nikoli ne bo povsem skupna. Drugi bo vedno bolj trpel kakor pa mi sami, zato ga ne

bomo nikoli do kraja razumeli in bomo zanj lahko storili le to, da mu olajšamo gorje.

V tem smislu nas bo dotik odprte dlani, njeno božanje pripeljalo v neverjetno bližino Drugega. To bo tista intimnost, ki nam bo ekstremno blizu in je ne bo mogoče intenzivneje doživljati. Hkrati pa bo ta intimnost razprta in se ne bo spremenila v posestniški odnos, saj bo ostala oddaljena bližina. Drugi mi bo vedno bolj oddaljen, čim bliže mi bo. Čim intimnejši mi bo, tem bolj bom vedel za njegov pomen, da je namreč čisto Drugi in da je v njem zame nedosegljiva daljina...

Nad KRASOM lebdi njegova duša

Manca Košir

Kadar pridem na Kras,
ga zaslutim. Kraške jase so
kot njegov obraz, zavijanje
burje in šepet borovcev
nosijo njegov glas, svetle
zvezde na kraškem nebu
gledajo z njegovimi očmi.
Kras - si to ti?
Marjan Rožanc.

Te dni mineva sedemdeset let od
njegovega rojstva. Septembra smo na njego-
vi kraški domačiji podelili Edvardu Kovaču
nagrado Marjana Rožanca za najboljšo zbir-
ko esejev *Oddaljena bližina* in se spomnili
desete obletnice njegove smrti. Ta jesen ob
koncu tisočletja najbolj spominja nanj - vse
je zaznamovano z ničlami: 2000, 70, 10. A z
ničlami ne gre nič v nič, spomin na Marjana
Rožanca deseterno oživi, da se zgodi, kot da
on živi. Na Krasu.

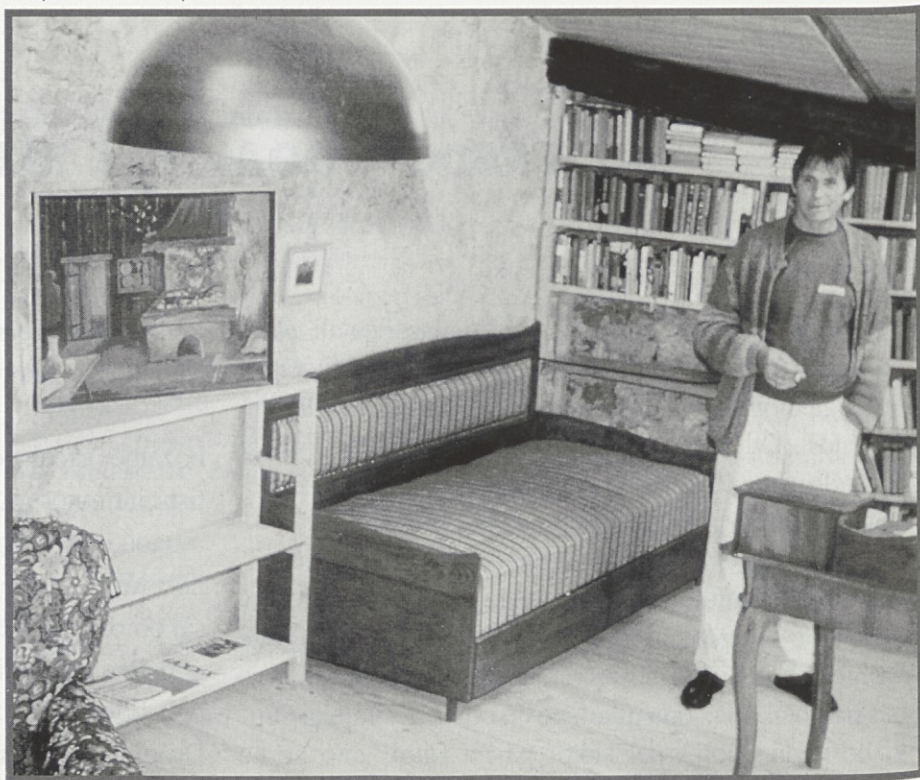
Nad Krasom lebdi njegova duša.
Ker je bil Marjan na Krasu doma. On, brez-
domec, ki je dolga leta hrepenel po domu
kot stiku z določenimi ljudmi, po sorodni-
kih, prijateljih in znancih, s katerimi so ga
družile čustvene vezi. Ni ga žejalo po dolo-
čeni naravi in arhitekturi, podnebjem ali nači-
nu življenja. Pri vojakih v daljnem Požarev-
cu, v zaporu v Sremski Mitrovici ga je mu-
čilo domotožje po sproščenem fantovskem
smehu, saj so se zares sproščeno in osreču-
joče znali smejeti samo ljubljanski prijatelji
iz Most in Zelene jame, junaki njegovega
najboljšega romana *Ljubezen*. Dokler ...

Dokler ni sredi šestdesetih let kot
sourednik tržaške revije Most s sodelavci
obiskal slovenske vasi nad Trstom, Mačko-
lje, Kontovel, Nabrežino, kot piše v imeni-
tni zbirki esejev *Manihejska kronika*, izšli v
letu, zaznamovanem z ničlo in Marjanovo
smrtjo. "Tedaj in tu se mi je prepričanje o
usodni istovetnosti slovenskega naroda z
alpskim svetom, s katerim se moje generič-
no bitje nikakor ni moglo sprijazniti, na
vsem lepem razpršilo, in to z velikim olajša-
njem. Moj svet je tedaj tudi drugačen, kraš-
ki, mediteranski ..."

Oj, tudi moj svet je drugačen,
Marči! Ta isti: kraški, mediteranski. Čutim
ta svet, ko potujem v mislih s teboj po od
sonca oblitni planoti, v kateri so utrte s kame-
njem zaščitene poti. Kamen. Asketski, pra-
stari kamen. In potlej veter in suhota, melisa
in meta, murve in bori, v katerih se oglašajo
škržati in zdaj tvoj glas: "To je bil prostor in
so bili ljudje, bil je način življenja, s katerim
sem se končno z veseljem poistovetil."

Ni ga zvalila predvsem sredozem-
ska, kraška natura, temveč kultura, ki na
Krasu diha z naturo, da sta skupaj eno in

Marjan Rožanc v svoji delovni sobi na Krasu, 1988

zato vse, kar človek kot bitje celovitega prostora pravzaprav išče. Ne eno ali drugo, temveč oboje. Kot znotraj, tako zunaj. Tako kot zunaj, tudi znotraj. Vse je prepleteno, vse povezano. "Bil sem končno tu!" je vzkliknil Marjan, preseljen v čudovito domačijo nasproti zvonika v Volčjem gradu. Doma. "Izpolnil sem atavistični nagon svojih prednikov, ki so se nekoč iz mrzlih in močvirnih krajev odpravljali proti toplemu morju, iz odmaknjene in komaj obljudenega sveta v sredo življenja, v Sredozemlje, kjer so doma verstva in civilizacije, ki obvladujejo ves svet. Prispel sem skratka na cilj tisočletnega slovenskega potovanja."

Zato je imel domačijo na Krasu najprej za nekaj sakralnega, berem naprej *Manihejsko kroniko*. Ničesar na njej se ni upal niti dotakniti, še koprive in robidovje na borjaču je trebil kar se da previdno. Ogledal si je najprej še deset drugih domačij, da se je natančno podučil o razporeditvi posameznih prostorov in njihovem namenu. Da je razumel, čemu služijo kamnite škafnice in kakšne morajo biti lesene preklade nad okni in vrati, kaj je medjon in kaj jona, kaj ganjk in kaj linda. Ko pa je strgal s stropa v hramu šibovje in omet, in pod njim odkril stare, skoraj zoglenele tramove, ga je prevzela nova strast: dokopati se do vsega starega.

"Globlje kot bom prodril v preteklost in avtentiko, obstojnejši bo moj dom in zanesljivejša moja prihodnost", je bil prepričan.

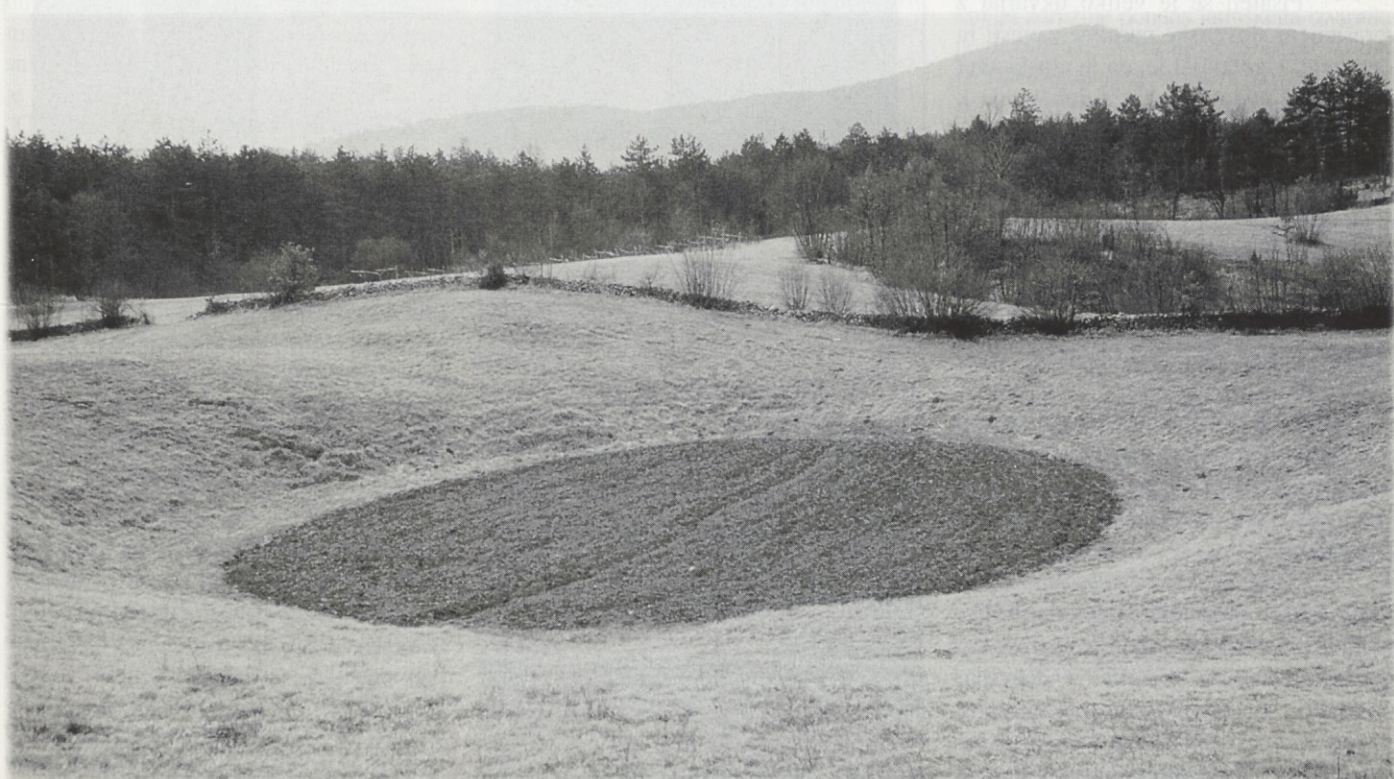
S kakšno vneto se je lotil obnove strehe! Da, pokriti jo je treba s korci, je vedel. Ko jo je gledal, to nanovo olišpano streho, so mu oči zažarele in prsti samodejno odtipkali na stari pisalni stroj, postavljen v obnovljeni kraški sobi: "Zdaj nimam samo doma, temveč tudi nekaj širšega in globljega, domovini podobnega. Moja domovina je povsod tam, kjer za kritje streh uporabljajo korce: v Grčiji, v Dalmaciji, v Italiji in Španiji, na francoski Rivieri, v Mehiki in San Francisku ... To je res kozmos, ki ima v sebi potenco vseh mogočih oblik in vseh mogočih stvari in ki se dogaja na pripovedni način, kakor se pač dogaja vsaka prava domovina. Kljub vsemu pa bi bil samo ograda pred zunanjim svetom, pribežališče, če bi ne imel tukaj tudi pisalnega stroja in papirjev na njem, na katerega vsak trenutek lahko zapišem vse tisto, kar temu neoplatonističnemu kozmosu še manjka."

Rožančev pisalni stroj je utihnil. A ni utihnil njegov glas. Avtor štirih knjig novel, enajstih romanov, dramskega feljtona, sedmih esejističnih knjig, pisec filmskih scenarijev in radijskih iger ne obstja samo med platnicami triindvajsetih knjig, ampak v sr-

cih mnogih, ki jih je trajno zaznamoval s svojim odnosom. Posebnim, enkratnim. Drugi je bil zanj ti, in hotel je iz sebe k njemu, v razmerje, v katerem se začne uresničevati človek kot oseba. Kot da mu je to dobro šlo prav na Krasu. Zato je na Krasu zelo malo napisal. Pisal je v Ljubljani, tam se je skrival med štiri stene in ustvarjal proč od ljudi in mimo njih. Potopljen v svoj notranji svet ni videl, ni slišal. Ko pa je prišel na Kras, se je odprl, zadihal s polnimi pljuči. In bil. Živ. Urejal je svojo ljubo domačijo, sprejemal prijatelje, modroval. Bival polno. Na Krasu.

Nad Krasom lebdi njegova duša. Najdem jo, ko pridem na Kras. In kadar jo iščem drugje, pride Kras k meni. Vame. Zato sem tudi jaz doma na Krasu in je mediteran moja domovina. Hvala za oboje, Marči!

Izr. prof. dr. Manca Košir -
Fakulteta za družbene vede,
Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana

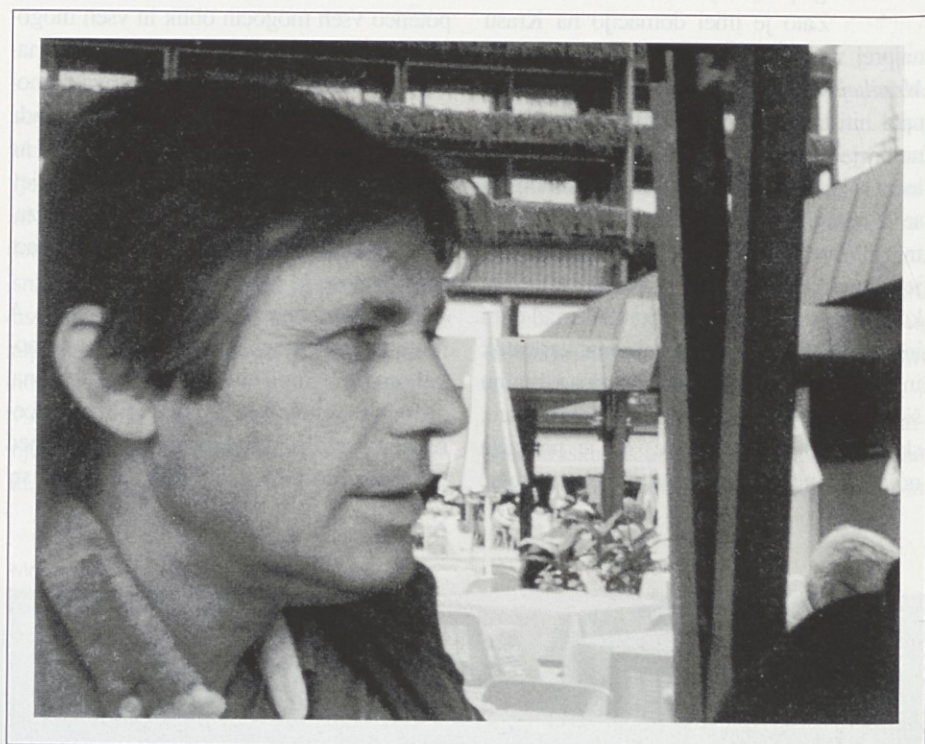
Rožančevo VRAČANJE NA KRAS

Edvard Kovač

Pisatelj Marjan Rožanc se je v svojih zrelih letih odločil, da bo znova mlad. Mladosti namreč pripisujejo sposobnost izstopiti iz domačega, ustaljenega okolja in sprejeti pustolovščino potovanja, iskanja novega doma, naselitve v novi pokrajini. In zakaj je pisatelj izbral za svoj novi dom ravno domačijo v Volčjem Gradu? Bil je prepričan, da človek išče tisto, kar že na neki nepojasnjeni način nosi v sebi. In Kras je že bil kot hrepenenje v srcu Marjana Rožanca, še preden se je podal v Komen ter se zazrl v rdečo zemljo in obzorje, ki se mu je vsak dan na novo razodevalo.

Pisatelj se je veliko ukvarjal z vprašanjem slovenske narodne zavesti in identitete. Ugotavljal je, da je alpski svet sicer nekaj čudovitega in nujno spada k slovenski zavesti, vendar za našo identiteto ni dovolj. Poudarjal je, da smo Slovenci tudi Sredozemci, Panonci in morda še kaj. Sam je čutil ta sredozemski kraški svet v sebi. V njem je bila igrivost kraških barv, hkrati pa je znal podobno kot samotni kraški bori kljubovati vsem vetrovom in tudi osamljen vztrajati v svojem disidentstvu. Bližina morja mu je pomenila vabilo k večnostim in neskončnim vprašanjem. Prepričan je bil, da bi bili Slovenci, ko bi v sebi gojili ta kraški sredozemski svet, veliko manj malenkostni in zamerljivi.

S kolikšno ljubeznijo je naš najboljši esejist obnavljal svojo domačijo, lahko preberemo v njegovem romanu *Markov Evangelij*. Čeprav je dogodke sramežljivo postavil v Istro, prepoznamo njegov odnos do kraškega kamna. Tisto snov, ki je najbolj trda in neljuba, je po-

Marjan Rožanc na Bledu, 1985

trebno spoštovati in uporabiti kot zaveznico. Borjač je bil zanj več kot izreden kulturni ostanek kraške arhitekture. Bil mu je podoba kraškega kamna, ki se iz nasprotnika postavi v vlogo prijatelja in zaščitnika. Z borjačem je slovenski Kraševce vzpostavil "častno dvorišče", arhitekturno posebnost, ki jo lahko po njeni zasnovi primerjamo s francoskimi plemiškimi hišami iz srednjega veka, obdobja, o katerem je pisatelj Marjan Rožanc rad bral in razmišljal. V tej kraški arhitekturi je prepoznaval človeški vrednoti plemenitosti in ponosa, ki sta prevečkrat izginili iz naše slovenske zavesti.

Pisatelj je na Krasu doživel svoj umetniški literarni varh. Tukaj je prišel do svojih zadnjih spoznanj in dokončal svojo zbirko esejev *Manihejska kronika*, ki pomeni vrh slovenske esejistike. V svojem esejju "Volčje ure" se je vrnil na svoj literarni začetek in v otroštvo ter znova spregovoril o pravljici, nato pa ob koncu knjige zapisal svoj znameniti stavek: "In ker nas lahko odreši samo čudež."

Prof. dr. Edvard Kovač - profesor filozofije na Univerzi v Ljubljani in Tolosu v Franciji, Frančiškanski samostan - Marijino Oznanenje, Prešernov trg 4, 1000 Ljubljana

GORIŠKO PODNEBJE - CLIMA GORITIENSE

Iztok Ilich

Anton Muznik, med zgodovinarji in zdravniki ugledni, v širši javnosti pa razmeroma malo znani zdravnik slovenskega rodu (1726-1803), je bil vsekakor osebnost, vredna večje pozornosti. V razsvetljenski drugi polovici 18. stoletja je namreč kot Antonio Musnig dosegel položaj zdravstvenega svetnika in vrhovnega zdravnika združenih knežjih grofij Goriške in Gradišanske, bil pa je tudi član cesarsko-kraljeve Kmetijske družbe v Gorici in Goriške arkadijske akademije ter Akademije znanosti v Roveretu.

Podobno kot večina zdravnikov njegovega časa je, seveda v okviru prevladujočega nauka o povezanosti zdravja oziroma bolezni z občutljivim ravnesjem telesnih sokov, deloval "interdisciplinarno". Kot je zapisal v posvetilu ob natisu svoje knjige "Goriško podnebje" v latinščini leta 1781 v Gorici, si je prizadeval "prikazati tista sredstva, s katerimi se more človeški rod ohraniti zdrav in si bolan zopet pridobiti prejšnje zdravje". Uveljavi se je kot imeniten opazovalec in opisovalec vsega, kar je videl in izkusil. Sodel je med zdravnike, ki so bili prepričani, da je vsaka bolezen naravni pojav, ki pa ima svojega specifičnega povzročitelja in jo je zato tudi treba raziskati in zdraviti z naravnimi sredstvi. Kot praktik se je še posebej izkazal z uvajanjem cepljenja proti kozam, svoja dognanja pa je tudi natančno dokumentiral.

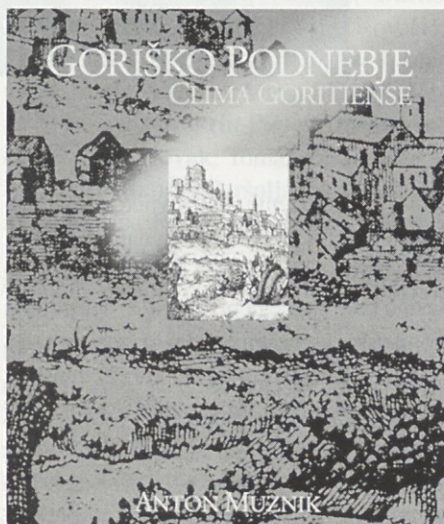
Ko je bil Muznik leta 1763 po ukazu cesarice Marije Terezije poslan v Gorico, kjer je nato ostal polnih štirideset let, vse do smrti, se je nemudoma lotil dela v znamenju naukov starogrškega očeta zdravstvene medicine Hipokrata, češ da "je treba pri hrani upoštevati posamezno pokrajino in da se je treba pri uporabi zdravil ozirati na okolje",

klimo pa obravnavati v tistem splošnem smislu, "po katerem se spozna posebna narava pokrajine, po čemer se lahko ugotovijo vzroki različnih endemičnih bolezni, določi jo pravi načini zdravljenja in se mora predpisati bolnikom tudi dieta..." V takem duhu, je bil trdno prepričan, mora ravnati vsak zdravnik, ki pride v neznano mesto - če želi tam "s pravilnim raziskovanjem opravljati zdravniško veščino".

"Takrat sem začel," je pozneje sam opredelil svoje delovanje, "natančno zapisovati vremenske spremembe, moč vetrov, stopnjo toplote in mraza, vrste bolezni, njih naravo, znamenja, potek, konec in zdravljenje. Razen tega sem skrbno opazoval, katere bolezni se pojavljajo v posameznih mesecih in v katerem letnem času z večjo silovitostjo vplivajo na tukajšnje prebivalce. Nadalje sem z nezmanjšano prizadevnostjo odkrival prvine voda in lastnosti zemlje. Slednjič sem skušal raziskati način življenja prebivalcev ter njihov značaj in navade."

Dobrih petnajst let opazovanj in primerjav z izkušnjami, ki si jih je Anton Muznik že prej nabral v Transilvaniji in na bojiščih kot vojaški zdravnik, pa tudi upoštevane mnenj sodobnih in starejših zdravniških avtoritet, je naposled dalo knjigo "Goriško podnebje". V njej lahko vidimo dragoceno medicinsko kroniko, ki pa ne govori le o odkrivanju, prepoznavanju in zdravljenju ter preprečevanju različnih bolezni z vidika tedanjega znanja, temveč je izjemno zanimiva tudi kot dokument o splošnih življenjskih razmerah in običajih Slovencev v 18. stoletju na Goriškem. V tem smislu so zelo dragocen vir podatkov za današnje raziskovalce zapisi o zemlji in vodah ter tradicionalni prehrani in še posebej o vinu v teh krajih.

Štiristopenjast strani obsegajoča knjiga združuje ponatis latinskega izvirnika poglavitvenag Muznikovega dela *Clima Goriense*, njegov prevod v slovenščino, ki ga je opravil Silvester Kopriva, ter vrsto spremnih besedil in pojasnil. Na prvem mestu med soustvarjalci velja omeniti delež pobudnice in urednice izdaje Zvonke Zupanič Slavec, ki je prevod strokovno dopolnila in komentirala ter dodala še študijo *Goriški medicus Anton Muznik in medicina*. Zgodovinar dr. Branko Marušič je prispeval izbor bibliografije objav o avtorju in izrisal njegov portret v študiji *Zdravnik dr. Muznik (1726-1803)*. Dr. Marjan Dolgan je dodal študijo o Muznikovi vlogi v spisih rojaka iz Sv. Lucije, današnjega Mosta na Soči, tudi zdravniška Ivana Preglja. Knjigo z nekaj dokumentiranimi ilustracijami zaključuje v angleščino preveden povzetek, izšla je - v založbi Inštituta za zgodovino medicine Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani - v počastitev bližajoče se tisočletnice prve pisne omembe Gorice in Goriške dežele.

MOZAIK

*o Združenju književnikov Primorske
ob njegovi enajstletnici*

ZKP se predstavlja

ŠIROKEMU BRALSTVU

Jolka Milič

Najprej bom povedala, kaj skrivnostna kratica ZKP sploh pomeni vsem tistim, ki jim kratice kravžljajo možgane in povzročajo neznanske težave in namesto da bi jim branje poenostavile, jim ga le otežkočajo. Mednje sodim tudi jaz, ki si upam povedati na glas to svojo pomanjkljivost, medtem ko se nešteto drugih - enako nevednih - delajo, da vejo in potrpežljivo čakajo na priložnost, da se jim bo tako ali drugače končno le razodelo. Da jim ne bo treba čakati predolgo, jim povem jaz: Širokemu bralstvu Krasa se predstavlja **Združenje književnikov Primorske**.

Fotografija Zdenka Lovec, 2000

Združenje književnikov Primorske je nastalo pred dobrimi enajstimi leti in bilo registrirano šele leta 1998 v Sežani, še vedno brez stalnega bivališča, z "letečim ali nomadskim sedežem" (zdaj tu, zdaj tam), ki pa šteje nič manj kot 82 članov (27 žensk in 55 moških - upam, da se nisem uštel!). Nekaj prošenj za sprejem pa še leži v predalih izvršnega odbora, tako da mirne duše lahko rečemo, da Združenje zmore kar prelepo

število članov, ki bolj ali manj pridno sukajo pero v svoje osebno veselje pa v čast in slavo ožje in širše domovine. Kar precej od njih je tudi včlanjenih v Društvo slovenskih pisateljev, ki ima svoj sedež v Ljubljani na Tomšičevi 12, in sicer 37 članov (krepko natisnjeni v nadaljnjem seznamu).

Morda ne bi bilo napak, če bi članke Združenja kar našteli, da bi si bralci lažje predstavljali, o kom pravzaprav teče beseda.

KRASA

To so:

ZAMEJCI:

Filibert Benedetič, Marij Čuk, Rafko Dolhar, Mario Goriup, Marjanca Hlavaty, Dušan Jelinčič, Marija Kostnapel, Miran Košuta, Marko Kravos, Aleš Lokar, Zlatka Obed, Jurij Paljk, Boris Pangerc, Janez Povše, Aleksij Pregarc, Marko Sosič, Zora Tavčar, Irena Žerjal in Sergij Verč.

(Na golo oko je opazna odsotnost kakšnega tržaškega pisateljskega kalibra, recimo Borisa Pahorja in Alojza Rebule, pa še koga. Pogrešamo tudi Marijo Pirjevec, Evelino Umek, Ivanko Hergold, Bruno Pertot in Aceta Mermoljo. Kdove, morda o nas niso niti še čuli, da obstajamo, ali pa jim ni do ... takih malce sumljivih in preveč heterogenih družčin, ki očitno niso šle skozi ozko grlo literarne prekapnice; prej nasprotno, le skozi sito z velikimi luknjami, pa kaj! No, zdaj smo jim povedali in bomo veseli vsakega novega člana, ne glede na spol. Če pa se ne bo nihče prijavil, češ jaz se s pisano rajo ne pajdašim, tako nizko nisem še padel - hočeš nočeš - bomo vseeno preživeli, čeprav nam bo malo žal.)

ISTRANI:

Ines Cergol-Bavčar, Metka Cotič, Goran Filipi, Vesna Furlanič-Valentinčič, Slavko Gaberc, Danilo Japelj, Edelman Jurinčič, Vuka Humar-Hiti, Tone Pavček, Vera Petrovič, Veso Pirnat, Vladimir Šav, Dino Šaran, Maja Štromar, Marjan Tomšič in Rafael Vidali.

PRIMORCI:

Ismet Bekrić (naturalizirani Primorec), Ljuba Bezek (računovodkinja), Nevin Birsa, Aleš Cvek, Franc Černigoj, Jože Felc, Andrej Golob, Zoltan Jan, Jože Janež, Boris Jukič, Bojana Kermolj (tajnica), Darko Komac, Tomaž Kosmač, Miran Kovačič, Tamara Laris, Andrej Lutman, Franc Magajna, Marija Mercina, Miran Mihelič, Jolka Milič, Vida Mokrin-Pauer, Dušan Moravec, Maja Novak, Tomaž Pavšič, Anica Perpar, Aleksander Peršolja, Maja Razboršek, Marijana Remiaš, Boris Rutar, Stojan Ržek, Viktor Snoj, Ivko Spetič, Vanja Strle, Borut Suban, Magdalena Svetina-Terčon, Jožek Štucin, David Terčon, Frane Tomšič, Igor Torkar, Nataša Velikonja, Maja Vidmar, Franko Vihtelič, Lucijan Vuga, Egist Zagoričnik (?), Branka Zgaga, Milojka Žizmond-Kofol in Aldo Žerjal. (Tudi tu manjka kakšno vidnejše primorsko ime. Recimo Saša Vuga in Ciril Zlobec. Nedavno sem

jima nastavljala trnek in apelirala na njuno primorsko privrženost, a nista zagrizla v vabo. Revnih sorodnikov, to je splošno znano, se bogati najrajši otepajo, saj neradi pomešajo svojo slino z njihovo in bolj redko se družijo z njimi na vaških šagrah. Pridružili bi se nam najbrž - pa še ni rečeno! - če bi jih morebiti povzdignili v častne člane in ravnali z njimi z naslovom primerno, to je povsem drugače kot z ostalimi člani in pisateljsko rajo.)

Zakaj je bilo združenje ustanovljeno, pa naj mozaično povejo ustanovitelji sami in njihove podaljšane roke skozi čas oziroma izvoljeni predsedniki in člani izvršnega odbora!

Jolka Milič, pisateljica, publicistka, prevajalka; piše polemično prozo, kozerije, glose in tudi pesmi - Partizanska cesta 14, 6210 Sežana

ZKP

**Prvi predsednik Združenja
(1989-1992)**

GLOBOKO V SEBI SEM OSTAL ZVEST SVOJI PRIMORSKI USTVARJALNI SRENJI

Boris Pangerc

Bil sem prvi predsednik Združenja književnikov Primorske. To me še danes navdaja s ponosom in z zavestjo, da sem v malem pomagal soustvarjati nekaj zgodovinsko pomembnega za Primorsko (in zakaj ne, tudi slovensko) književnost.

Začetki so bili polni navdušenja in romantično zaneseni. Mene so pobudniki za ustanovitev Združenja (Edelman Jurinčič, Aleksander Peršolja, Marjan Tomšič, Aleksij Pregarc, Frane Tomšič, Vlado Šav ...) povabili zraven šele v drugi fazi. Dobivali smo se v gostilni v Tomaju ali v Dutovljah in vneto snovali ustanovni občni zbor. Vzdušje na sestankih je bilo enkratno in neponovljivo, nabito z energijo, prekipevajoče od zamisli in načrtov, prepojeno s silno voljo po stvaritvi nečesa velikega in trajnega, kot ga zmore samo primorski temperament. Spominjam se, kako smo nekega zimskega večera konec leta 1988 ali v začetku 1989 odhajali z zadnjega sestanka polni navdušenja, kot da bo že naslednji dan primorska književnost preplavila svet. Bili smo bolj blizu zvezdam kot zemlji, ideja o združenju, ki nas bo povezovalo in nam gladilo pot na vrh Parnasa, je bila na moč opojna in je razplamtevala domišljijo. In ko smo bili že na vratih, je modri Frane Tomšič izkoristil trenutke tišine in trezno in skromno vrgel v našo gorečo sredino prvo veliko resnico: "Sicer pa, fantje, predvsem dajmo pisat dobre knjige!"

Vsakokrat, ko se pripravljam k objavi nove knjige, se spomnim Franetovih besed, pa tudi prej in potem mi zvenijo v duši kot varnostno opozorilo.

Ustanovni občni zbor v dvorani občinske skupščine v Sežani je naletel na množičen odziv primorskih književnikov, tako že uveljavljenih kot mladih, ki so si šele utirali pot v trnjevo deželo lepe besede. Med vsemi je prednjačila svetlosiva glava Igorja Torkarja in njegov iskričast pogled z zadnje vrste je bliskal do predsedniške mize.

Izvoljen sem bil plebiscitarno, kar me je notranje dobesedno razpolovilo do krvi: po eni strani vzhičenost od zadovoljstva, da so mi kolegi brez zadržkov zaupali tako pomembno nalogo, na drugi pa za zajetno kraško skalo težka odgovornost, strah pred neuspe-

Fotografija:
Castololi, 1998

hom, mora, da nalogi ne bom kos, da bom morebiti razočaral. A tudi notranja moč v zavesti, da se je v funkciji predsednika ZKP, ki prihaja s Tržaškega, začela drobiti meja ločnica in uresničevati meja, ki združuje. Kmalu potem se je iz Prestolnice oglasilo geslo *Evropa, zdaj!* Danes pa tako ali tako čakamo iz trenutka v trenutek, da se bo meja zrušila. Danes! A takrat je bilo drugače...

Prva zapreka v rednem delovanju je bil takojšen spor z Društvom slovenskih pisateljev. Kamen spotike je bila naša samostojnost in neodvisnost od matičnega društva. V Sežano je pritekel predsednik DSP Rudi Šeligo, ob meni pa so se pogajali še Miran Košuta, Aleksander Peršolja in menda Edelman Jurinčič, če me spomin ne vara. Šeligo je izrekel samo en stavek: "V trenutku, ko Slovenija naskakuje pot v samostojnost, si ne moremo dovoliti notranje razcepljenosti med slovenskimi pisatelji, ki so nosilci Demosa in zgodovinskega družbenopolitičnega preobrata!" In smo spor v trenutku zgladili: Združenje književnikov je samostojno, vendar deluje kot podružnica Društva slovenskih pisateljev.

Skozi vihar v letu samostojnosti 1991 je šlo Združenje strnjeno in enotno in težko bi mi bilo natančno popisati, kako mi je bilo v duši v tistih mrzličnih dneh ob prehajanju meje na Škofijah, dokler so me seveda puščali na drugo stran.

Delo odbora je bilo vseskozi intenzivno, čeprav naporno, saj razen golih miz v neki občinski stavbi v Sežani, ki nas je prijazno gostila za seje, nismo imeli ničesar. Dobili pa smo enkratno tajnico, Bojano Kermolj, ki ji Združenje književnikov Primorske veliko dolguje.

Meni je šlo v začetku prvenstveno za tri stvari, ki so se mi zdele bistvene: čim bolj uveljaviti Združenje kot organizacijsko in povezovalno telo primorskih književnikov; povezati Primorsko z obeh strani meje v skupni zavesti živega umetniškega ustvarjanja; zasnovati široko medijsko informacijo o književnih naporih primorskih avtorjev in se truditi za kapilarno preplavljanje žive umetniške besede med ljudmi z literarnimi večeri in predstavitvami knjig. Osrednja manifestacija in "glavni praznik" primorskih književnikov pa ostajajo Prenska srečanja, ki so z ustanovitvijo Združenja in s te-

snejšim sodelovanjem s Kulturno skupnostjo in občino Ilirska Bistrica dobili še večji zagon. Moram pa pripomniti, da brez nesebične pomoči in velike osebne zavzetosti Dimitrija Bonana tudi Premška srečanja ne bi bila tisto, kar dejansko so in predstavljajo. Škoda, da je dvorišče premskega gradu pretesno za Ljubljano!

V nujnosti povezovanja Primorske sem seje odbora prenašal v razne kraje tostran in onstran meje. Najbolj mi je ostala v spominu seja na gradu Kromberk s prijaznim sprejemom gospe Nelide Nemec. V čarobni tihoti grajskih soban in skrivnostni mogočnosti masivnega obzidja je skozi grajski park krvavo žarel čudovit zimski sončni zahod in sem pod vtisom tega doživetja preživel nekaj dni kot v sanjah, obogaten še povrh z žlahtnimi vsebinami, ki so se pretakale na seji in me napojile z novo energijo.

V zavesti imam, da sem si za Združenje književnikov Primorske veliko prizadeval, da sem čutil svojo osebno usodo neločljivo povezano z usodo Združenja in da sem trpel, če česa nisem mogel uresničiti. Najbolj pa me je zbolela mlačnost ali preračunljivost ali premajhna zagretost za stvar. Nekoč sem sam med tržaške kolege lastnoročno raznesel več kot trideset vabil za srečanje na Premu; na dopoldanski del ni prišel nihče, na literarni večer pa dva. Kljub temu nisem odnehal s prizadevanjem, da bi dal tržaškim kolegom

začutiti skupni utrip "primorskosti", ki se je potem delno zaiskril vsaj na straneh Dialogov, panoramiki primorske književnosti, ki jo je skrbno in vestno pripravila moja naslednica Zora Tavčar.

Županovanje v občini Dolina pri Trstu, ki mi od leta 1995 zagotovo ne sladi življenja, me je oddaljilo od Združenja (in ne samo od Združenja). Ni pa mi pogasilo ljubezni do njega; čeprav me odnašajo drugačni vrtinci, sem globoko v sebi ostal zvest svoji primorski ustvarjalni srenji in nemalokrat zahrepenim po trenutku, ko se bom lahko spet popolnoma vrnil vanjo in se ji z užitkom v celoti predal.

Pesniške zbirke:

Anfora časa, 1972; In legla je tišina/E scese il silenzio, 1981; Glas odnotraj, 1990; L'incendio bianco, 1990; Breg (dvojezična zbirka), 1990; Pesem Brega, 1991; Bližanje, 1993; Črno zlato, 1997

Proza:

Beg pod Daglo, 1975; Šum vode Glinščice, 1986; Majenca, 1992; L'albero del Maj, 1993

Boris Pangerc, pesnik in pisatelj -

Dolina 117, 34018 Dolina, Italija

Nekaj spominov na večletno predsedovanje (1992-1995)

TO DRUŠČINO IMAM RADA!

Zora Tavčar

Fotografija
leta 1992

Ponavadi rada rečem, da sem nepismena. V nekem smislu to tudi sem, kadar gre za birokratske zadeve, korespondanco, pisanje zapisnikov in vsakršno sprotne beleženje poročil o svojem mnogovrstnem delovanju. Bolj spadam med nekakšne "aktiviste", ljudi, ki se jim hitro ukrešejo zamisli, nakar jih navadno morajo, ko že nekaj obljubijo, tudi sami izpeljati. Tako tudi moje predsednikovanje Združenju nosi podobno pečat.

Pri samem gibanju sem menda kar skoraj od začetka kot odbornica (vedno malce skeptična, da bo od vsega kaj "haska", vendar hkrati z navdušenjem pri stvari). Posebno prvi časi pod prvim predsednikom so bili nekaj zelo prijetnega; mnogo je bilo idealizma, vsak je poprijel za katerokoli delo, veliko je bilo tudi smeha, sejali smo v vseh mogočih "luknjah", opuščenih pisarnah, pozneje v kakem starinskem šolskem razredu ali tisti dan zaprti gostilnici; majhna skupinica velikih idealistov. Nihče ni govoril o stroških za bencin, čeprav smo prihajali vse od Kopra, Izole, Idrije, Nove Gorice, Trsta, Postojne ipd. Predvsem so nas družili trije cilji: poleg medsebojnega spoznavanja piscev samih s celotne Primorske, z zamejstvom vred, druženje in medsebojno podpiranje pri uveljavljanju Primorcev v domačem prostoru, še predvsem pa v celotnem slovenskem literarnem prostoru. Predsednik Pangerc je poskrbel za vzpostavitev naveze Društvo slovenskih pisateljev - Združenje književnikov Primorske.

O delu v tistem času poroča sam Pangerc, ki je imel tudi to odlično lastnost, da je - poleg nekaterih drugih - skrbel za medijsko odmevnost Združenja z mnogimi članki.

Potem sem bila na občnem zboru izvoljena za predsednico. Z novim odborom - večina je bila k sreči prejšnjih najbolj dejavnih odbornikov - sem si takoj začrtala delovne naloge. Najmanj težav je bilo s prvo nalogo, da se Združenje trdneje umesti v osrednji slovenski literarni krog. Prav tedaj so v Društvu slovenskih pisateljev postavili predsednika Združenja za podpredsednika DSP (kate-

rega redna članica sem bila že prej). Tako sem na sejah Društva pisateljev Slovenije redno poročala z malim govorom o našem delu in se udeleževala vseh sej v Ljubljani ter v prostorih Društva tudi prirejala vrsto predstavitev naših avtorjev, ko so ti izdajali svoja dela. Med drugim smo priredili zelo odmeven Primorski večer z močno udeležbo članov DSP, nagovor pa je imel Saša Vuga. Zatem so mi v DSP poverili organizacijo Cankarjevega dne v Cankarjevem domu, kjer sem zbrala nekaj najbolj kvalitetnih primorskih avtorjev, članov našega Združenja, pripravila kratke, strnjene prikaze oziroma njihove literarne portrete; brali so iz svojih najnovejših del; ves večer pa sem opremila z vmesnimi glasbenimi vložki dveh harf. Večer je doživel laskav odmev v časopisju, a skromen obisk v veliki dvorani (preveliki za zanimanje Ljubljane za Primorco).

Poskrbela sem za veliko nastopov naših književnikov po raznih mestih Slovenije, včasih samo po dva ali trije, včasih tudi do deset literatov. Navadno sem predstavljala pisce sama, nastopi pa so bili združeni še s slikarsko razstavo ali z glasbenim nastopom. Takšni večeri ali popoldnevi so bili, kolikor se spomnim, po večkrat v Škofji Loki, Novem mestu, Celju, Mariboru, Ilirski Bistrici (ta je bil morda še pod Pangercem?), Kranju, Izoli, Novi Gorici in, seveda, največkrat v Ljubljani v DSP. Najbolj "elegantni" so bili: izolski (Pavček, M. Tomšič, A. Medved, Valentincičeva itd.), novomeški (kitarist M. Feri) in Cankarjev v CD v Ljubljani, lepi pa tudi v Ljubljani v Društvu in na Premu, kjer je bila vsakič tudi TV, tako da smo imeli odmev v Ljubljani in Kopru.

Druga taka dejavnost, ki je imela širši odmev, je bilo nekaj večerov v Trstu, eden v sodelovanju Slavističnega društva, na katerem je nastopilo pol piscev iz Slovenije in pol s Tržaškega in Primorske, ter predstavitev knjig naših avtorjev v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu.

Tretja takšna pobuda, ki je imela vseslovenski odmev, so bili enourni popoldnevi na koprski televiziji, na katerih so "debatirali" primorski literati in so oddajo nato predvajali tudi v osrednjem programu ljubljanske TV v celoti. Čudovito popoldne z literarnim večerom vred pri slikarju Klavdiju Palčiču, z nastopom desetih literatov našega Združenja, pa imam sploh za nekaj edinstvenega, ob spominu na njegovo razstavo, pogostitev in veselo razpoloženje (ali je bilo to morda še pod Pangercem?)... Nekaj literarnih popoldnevov je bilo tudi v Kopru, kjer mi je pomagala Ines Cergol-Bavčar. Najmanj lep spomin pa imam na Izolo, kjer je bilo (ob tako imenitni zasedbi) poslušalcev manj kot nastopajočih, česar pa nisem bila kriva sama, ker sem organizacijo prepustila - menda razen Kopra edinkrat - domačinom. Tam sem tudi dokončno odložila predsedniško čast, ker se mi je zdelo, da ni več pravega veselja do druženja med literati samimi. Ali pa mi je bilo dovolj pehati barko po suhem. (A vseeno sem še vedno prihajala na seje in pomagala na Premu, če je bilo treba kaj poprijeti, ker imam to družino rada.

Vmes je bil še občni zbor, na katerem so me ponovno kandidirali in me prepričali, naj sprejemem še eno "mandatno dobo" predsednikovanja. Pri volitvah je bilo zabavno to, da je 99 procentov volilo zame, le en procent ne, in "obsodili" so nekoga za tisti procent, kar je bilo prav smešno, saj bi bili lahko vedeli, da sem bila tisti glas seveda jaz sama. Kaj bom volila samo sebe?

No, ob tej zaupnici sem se, seveda, z novim elanom vrgla na delo. Predvsem sem hotela nekaj "zapustiti" v trajen spomin na Združenje. Zamislila sem si knjižico, v kateri bi predstavila specifično primorske književnosti, predstavila vse vidnejše pisce, pesnike, pisatelje in esejiste, delce pa opremila z grafikami primorskega slikarja, ki bi naslikal primorske motive. Naslov pa bi dala Primorska v besedi. Ta projekt se je dalo izvesti, čeprav je bilo treba veliko organizacijskega dela. Mariborski Dialogi, pravzaprav v njihovem imenu ravnatelj Študijske knjižnice v Mariboru dr. Bernard Rajh, je dal na razpolago format in obseg dvojne številke Dialogov za nas. Preko 140 strani velikega formata je bilo naših!

Primorska v besedi je tako na razpolago v vseh knjižnicah, za šole in sploh za vsakogar, ki se zanima za primorsko sodobno književnost. Seveda, le do leta 1993, ko je izšla! S pogledom v preteklost, z uvodom, s spremnim esejem, v katerem je naša književnost predstavljena problemsko in z navedbo opaznejših imen. Knjiga je razdeljena na liriko, prozo in esejistiko, vsak literat ima na začetku svojega izbranega besedila navedene kratke podatke, vmes pa so porazdeljene grafike (tudi na ovitku) tržaškega slikarja Borisa Zuliana. Kazalo dela knjižico pregledno. Uredila sem delce sama in se v ta namen vozila v Maribor, kjer so revijo tiskali, si dopisovala z avtorji, iztržila celo nekaj honorarčka in ga razposlala osebno, trije pa smo priložili tudi nekaj zraven, ker bi pesniki sicer dobili tako malo, da bi se ne splačalo pošiljati položnic... No, za to knjižico sem dobila sicer mnogo profesorskih pohval, literati pa nič... Moram reči, da mene osebno najbolj zadovoljuje v tej knjižici proza in posebej eseji, kjer je nekaj znanih imen, npr. Igor Škamperle, Ines Cergol-Bavčar, Igor Saksida, Peter Semolič, Dušan Jelinčič, poleg že prej uveljavljenih Marije Pirjevec in Borisa Pahorja.

Seveda pa je "biser" v dejavnosti Združenja Prem oziroma Premska srečanja v juniju vsako leto. Tu sem poskusila prirediti malo spremeniti in urediti, da bi bila preglednejša in privlačnejša. Najprej sem se odločila, da je bolje, če bi program potekal samo popoldne. Začelo naj bi se nekje med 3. in 4. uro popoldne. Najprej bi bil esejistični del, v katerem bi spregovorili kvalitetni predavatelji ob kaki obletnici primorskega avtorja, zatem bi nekdo prikazal kakega znanega primorskega pisca z nove perspektive, nazadnje pa bi nekdo podal razgled po sodobni slovenski književnosti. Za tem delom, h kateremu se mi je posrečilo pritegniti "visoka imena" tudi iz Slovenije in "zamejstva", je sledil odmor z zakusko, nato razstava najnovejših del primorskih avtorjev, udeležencev srečanj, zatem pa literarno popoldne, na katerem sem vsakič predstavila nastopajoče literature. Pri tem pa poskrbela, da so bili med njimi vidni literati (vsaj dva) iz osrednje Slovenije - podobno je veljalo tudi za esejistični del. Po spominu naj navedem vsaj nekatere goste: Tone Pavček, Rudi Šeligo, Matjaž Kmecl, Boris Paternu, Marija Pirjevec, Brane Senegačnik, Igor Saksida, Matej Bogataj, Jani Virk, Saša Vuga, Miran Košuta, Pavle Merku. Posebno zanimivo je bilo popoldne s slovenskimi prevajalkami iz italijanščine, ki so govorile o svojih izkušnjah in o problematiki prevajanja nasploh: Italijanka Patrizia Vascotto, Jolka Milič, Marija Cenda in Diomira Fabjan Bajc... Premsko srečanje se je vedno zaključilo z glasbenim ali folklornim plesnim in podobnim nastopom ter z družabnostjo. Ves čas mojega predsedovanja sem skrbela za prisotnost televizije in za članke o Premu v časopisju. Eseje je vedno objavila primorska revija - navadno Primorska srečanja.

Naj temu dodam še svoje sodelovanje na letnem zborovanju slavistov, na katerih sem imela tudi lastne referate, zadnjega na Koprskem, ki je bil tudi objavljen v strokovnem časopisu in v Primorskih srečanjih.

Najlepši spomin pa imam na svojo udeležbo na mednarodnem kongresu pesnic v Bariju v Južni Italiji. Pripravila sem namreč daljši referat o slovenski primorski ženski poeziji v italijanščini. Jolka Milič pa mi je dala vrsto svojih prevodov in nekaj na mojo željo prevedla nanovo (nekaj svojega pa sem si prevedla kar sama) in poskrbela sem, da so pesmi brali tamkajšnji igralci, tako da sem požela s to našo poezijo lep uspeh. Napisala sem za bilten Društva slovenskih pisateljev več člankov o tem na željo Evalda Flisarja (z njim sem vsa leta sedela v odboru DSP), vendar so nove urednice menda imele mojo udeležbo na kongresu za nekaj, kar ne spada v Bilten, in člankov niso uvrstile tja, jaz pa tudi nisem vztrajala, saj sem, pa če je to zabeleženo pri nas ali ne, svoje delo pošteno in odmevno opravila pred mednarodnim forumom. Zanimivo je tudi, da me je Evald Flisar naslednje leto povabil, da sem bila gost Pen kluba na Bledu, kjer sem vodila in prevajala za obiskovalko - predsednico mednarodnega kongresa pesnic iz Barija prof. Anno Santoliquido.

Lahko da sem kakšno dejavnost izpustila; morda kakšno televizijsko predstavitev v Ljubljani in še nastope kje? Da, zadnji hip mi je prišlo v zavest dvojje nastopov. V Celovcu sem predstavila vsaj trikrat primorske ustvarjalce, ob svojem obisku - kot članica prve slovenske kulturne delegacije v samostojni Sloveniji v Argentini - sem imela v Buenos Airesu v dvorani Slovenske hiše predavanje o primorski književnosti.

Vsekakor pa ugotavljam, da je Združenje danes, pod vodstvom pisatelja Marjana Tomšiča, polno novega zagona, izdaja celo bilten in načrtuje vrsto pobud. Želim, da bi cvetelo še naprej!

Naj se ne pozabim zahvaliti odbornikom, ki so me ves čas krepko podpirali, bili prijetna, vesela družba (čeprav je Jolka menila, da sem kot predsednica diktator; a če hočeš, da stvari temeljito izpelješ, je nekaj trdne roke pač potrebno). Zahvalo seveda zasluži tudi zvesta in požrtvovalna zastojnska dolgoletna tajnica, vedno vesela Bojana Kermolj. Pa še Frane Tomšič, ki je tolikokrat gostil v svoji počitniški hišici razigrano kulturno družčino. Tam se je rodila marsikatera ideja, potekale so živahne debate in ni manjkalo prelepih izletov v okolico z razgledi na tolminske in idrijske hribe.

Če se bo komu ljubilo prevoziti te zapiske do kraja - in pa za tiste, ki prebirajo le začetek in konec: Vse dobro Združenju književnikov Primorske za prihodnja obdobja, kolegom literatom čim več dobrih in uspešnih knjig, vsem skupaj pa prisrčen pozdrav!

Vaša (še vedno)

Zora Tavčar (bivša večletna predsednica ZKP)

Proza: Veter v laseh, 1982; Poklical si me po imenu, 1985; Ob koncu življenja, 1989; Rodopske igre za odrasle in otroke

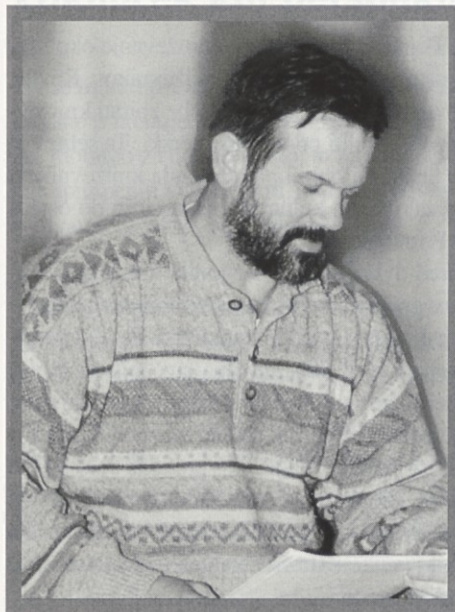
Knjige intervjujev: Slovenci za danes, 1992; Slovenci za danes v zdomstvu in emigraciji, 1998

Antologija slovenske emigrantske proze: Pod Južnim križem, 1992 (skupaj z Glušičevo in Jevnikarjem)

Zora Tavčar, pisateljica, esejistka, prevajalka -

Proseška 2/2, 34016 Opčine, Italija ali Loka pri Zidanem mostu 91

Predsedovanje v letih od 1995 do 1998

Fotografija leta 1995

O PROBLEMIH IN PERSPEKTIVAH (MORAMO, MORAJO, MORA...)

Edelman Jurinčič

Zakaj smo ustanovili Združenje? S kakšnimi težavami smo se takoj pri ustanovitvi soočali? Dileme glede vpetosti Združenja v aktualne družbene probleme. Osnovne točke programa ob mojem imenovanju za predsednika Združenja. Temeljne težave pri uresničevanju zastavljenega programa. Pozitivni premiki v delovanju Združenja. Analiza nekaterih uresničenih projektov. Perspektiva Združenja.

Potreba po ustanovitvi stanovskega združenja

Ideja in potreba po ustanovitvi Združenja (v prvih pogovorih Društva) književnikov Primorske (Primorske kot širši teritorialni pojem - Beneške, Tržaške, Istrske, Posoške, Goriške, Vipavske, Poštojske, Bistriške, Kraške in Obale) sta teli nekaj let. Ideja je vznikla na prijateljskih srečanjih v Kopru, ko smo Šav, Tomšič, Kocjančič in Jurinčič razmišljali o ustanovitvi kluba, ki bi se ukvarjal z literaturo v Istri (ki še danes deluje) in revijo Fontana (ki še vedno zelo uspešno izhaja).

Prav izhajanje Fontane in predvsem združevanje okoli revije je porodilo idejo o ustanovitvi združenja književnikov. Revija, ki je prerasla Tomosovo ograjo in začela okrog sebe zbirati književnike iz Primorske, se je začela seliti po vsej Primorski. Ta selitev je vzpodbudila potrebo po nekakšni obliki povezovanja književnikov, po skupnem nastopu do založb, do kulturnih institucij in do osrednje revije za Primorsko Primorska srečanja.

Potem so se pred dvanajstimi leti zgodila Premška srečanja. Na prvem srečanju v gradu Prem (takrat smo razpravljali o revijalnem tisku na Primorskem) se je prvič konkretizirala ideja o ustanovitvi združenja. Kasneje so sledila številna srečanja na Krasu (Sežana, Tomaj), na katerih smo oblikovali temelje za ustanovitev. Trinajstega maja 1989 je potekal v Sežani ustanovni zbor Združenja književnikov Primorske, kar pomeni, da je letos preteklo enajsto leto od njegove ustanovitve. Na zboru smo za predsednika izvolili Borisa Pangerca iz Doline pri Trstu. Vodenje Združenja je vzel za res. Pa ne samo to. V njem je bilo veliko entuziazma, veliko srca, kar se je v njegovem mandatu tudi poznalo.

Z ustanovitvijo Združenja pa smo že na samem začetku naleteli na velike probleme (žal, se nekateri v nekem smislu vlečejo še danes). To so: oblikovanje prepoznavnosti Združenja, razvijanje pripadnosti k Združenju, vzpostavljanje njegove formalnosti, iskanje finančnih sredstev in neopredeljen odnos do Društva slovenskih pisateljev.

Poleg teh težav se je moralo Združenje spopasti z Društvom slovenskih pisateljev. To je bila bitka, ki je po vsebini segala v politično sfero takratnega spreminjanja jugoslovanskega in slovenskega družbenega sistema. Društvo slovenskih pisateljev, ki ga je vodil Rudi Šeligo, je bilo politična opozicija takratnemu enostrankarskemu sistemu. Centralistično usmerjeno, politično ozko in na trenutke tudi nedemokratično društvo ni želelo, da bi se na Primorskem ustanovilo še eno društvo, ki bi povezovalo književnike. Predsednik Rudi Šeligo se je na idejo in pobudo ostro odzval. Sledili so sestanki in prepričevanja, da na Primorskem potrebujemo združenje in da Združenje nima nobenih ambicij in želja po delitvi književnikov na dva politična brega. Toda kljub pomiritvi se sodelovanje z Društvom slovenskih pisateljev ni uredilo. Tako je še danes. Nesodelovanje Društva slovenskih pisateljev, nezanimanje in ignoriranje Združenja je očitno tudi danes, ko med nami ni uradnega predstavnika DSP.

V letih, ko se je Slovenija osamosvajala, se je Združenje spopadlo tudi s tistimi, ki so vehementno zagovarjali vojne spopade z Jugoslovansko ljudsko armado. Združenje je zastopalo koncept mirnega, diplomatskega razdruževanja bivše skupne države. Nasprotovalo je vojni.

Štiriindvajsetega marca 1995 je bil v Izoli tretji občni zbor Združenja. Spomnimo se, da je bil to zbor mrtvih pesnikov (kot nas je imenoval novinar Drago Mislej - Mef), kajti takrat nas je bilo na zboru malo članov. Na zboru sem predstavil naslednji program: Združenje se mora odzivati na aktualne družbene teme. Združenje naj pripravi osnove za izdajanje dijaške literature, spodbuja organiziranje literarnih večerov, se formalno registrira, pridobi konstantni

vir sredstev, se bolj poveže z Zvezo kulturnih društev Slovenije, z Društvom slovenskih pisateljev, s klubi itn., pridobiva nove člane, organizira odmevne prireditve, kot so: Premsko srečanje, Mediteranski večer poezije, Srečanje literatov v Abitanti, Srečanje DOSP-a (dijaško obmejno srečanje Primorske), dnevi knjige (Svetovni dan knjige), literatura v dnevih izobraževanja (Andragoško društvo).

Oblikovanje prepoznavnosti Združenja

Gre za dve področji prepoznavnosti - za prepoznavnost v širši javnosti in za prepoznavnost med članstvom.

V teh treh letih se je izvršni obor Združenja silno zavzel, da bi Združenje postalo prepoznavno v širši javnosti. Ob samem začetku mandata, ko smo vsem občinam, nekaterim bogatim firmam in ministru za kulturo predstavili vsebinski in finančni program Združenja, so nas te institucije šele spoznale. Odziv je bil spodbuden, saj so nam za naše delovanje poslale tudi nekaj sredstev. Žal pa smo zelo malo naredili pri opredeljevanju do aktualnih družbenih dogodkov. Zakaj? Zato, ker smo smatrali, da bi se z opredeljevanjem preveč spolitizirali, kar bi nas v nekem smislu razdvojilo in ukinilo. Toda neglede na naše politične razlike se bo treba v bodoče do določenih tem, ki tarejo družbo, predvsem njen civilni del, opredeliti, reagirati.

V Združenju je sedaj 64 članov*. Koliko se ti člani prepoznajo v njem? Glede na odzivanje, pomoč, sodelovanje zelo malo ali skoraj nič! Kje so vzroki? Med temeljne vzroke je mogoče naštet: Združenje ni zaživelo v formalnem smislu; ni registrirano, nima svojega sedeža, nima svojih konstantnih sredstev, nima svoje profesionalne službe. Združenje nima posebnega vpliva na založništvo, na podeljevanje subvencij, na sponzorstvo, na revijalni tisk. Združenje se ne opredeljuje do družbenih tem, ki so vsebinsko vezane na človeka, na civilno družbo. Bilo je sicer nekaj poskusov, vendar so bili neorganizirani, nedodelani in nenačrtani. Zato je treba našteje vzroke preoblikovati v naloge in jih v naslednjih letih uresničiti.

Organiziranost Združenja

Že pri prevzemanju mandata je bilo opaziti, da je Združenje slabo organizirano. Ta slabost je posledica danih objektivnosti in sicer: velika oddaljenost članov izvršnega odbora, pomanjkanje finančnih sredstev, problem korespondence in sedeža. Člani izvršnega odbora so od vsepovsod s Primorske. Sestanki so potekali v Sežani. Toda do Sežane se je bilo treba pripeljati, potrošiti denar, ki ga izvršni odbor ni mogel povrniti. Oddaljenost z nekritjem prevoznih stroškov je nekatere člane prisilila, da se sestankov niso udeleževali. Entuziazem, volonterstvo - tega je bilo premalo.

Velike težave smo imeli s korespondenco. Tajnica, ki je bila v začetku mandata zaposlena v Sežani, je korespondenco vodila prek Zveze kulturnih organizacij Sežana. Tam smo imeli tudi konto svojega računa. Kasneje se je službeno preselila v Komen, kar je administrativna dela še bolj zavrlo. Najtežje je, da Združenje nima svojega sedeža. Pod tako neurejenimi pogoji je bilo silno težko delati. Naloga novega izvršnega odbora je zato zelo težka in brez sedeža, osnovnih financ, urejene korespondence in administriranja bo težko delati naprej.

Kljub težavam nekaj pomembnih aktivnosti

Kljub težavam je izvršni odbor s svojimi člani Združenja izpeljal nekaj pomembnih aktivnosti. Poglejmo si jih!

Odziv na aktualna vprašanja družbe: V sodelovanju z Društvom slovenskih pisateljev smo se vključili v razpravo in protest proti obdavčitvi knjige. V sodelovanju z Andragoškim društvom smo se vključili v izobraževanje odraslih in v ustanavljanje študijskih krožkov s področja literature (izobraževalni dnevi, književnost in ustanovitev literarne revije Brazde). V sodelovanju z Društvom slovenskih pisateljev in s knjigarnami smo se vključili v Svetovni dan knjige. V sodelovanju s posamezniki in knjigarnami smo posredovali pri prodaji stečajnih nepremičnin Primorskega tiska. V sodelovanju z občinskimi svetniki smo posredovali naše mnenje glede proračunskih sredstev za kulturo. V sodelovanju z Zvezo kulturnih organizacij Slovenije smo vplivali na spremembe pri njeni reorganizaciji in pri oblikovanju posebnega sklada za ljubiteljsko kulturo. Z različnimi polemikami v medijih smo vplivali na programski koncept revije Primorska srečanja in na oblikovanje urbanističnih središč.

Sodelovanje z Društvom slovenskih pisateljev: Sodelovali smo pri oblikovanju društvenega statuta (ali naj Združenje postane pododbor DSP), pri kandidiranju in izvolitvi izvršnega odbora DSP (član je Marjan Tomšič) in zahtevali, da se DSP odpre do podobnih združenj, da jim strokovno in finančno pomaga ter odpravi do njih centralistični in ignorantski odnos.

Svetovni dan knjige: Prvo leto smo se na pobudo Društva slovenskih pisateljev skupaj s knjigarnami in občinami lotili načrtovanja in izvedbe Svetovnega dneva knjige, za književnike s Primorske smo organizirali okrogle mize o temah, povezanih s knjigo in ob samem Svetovnem dnevu knjige smo v sodelovanju s knjigarnami in knjižnicami organizirali predstavitev knjižnih del in literarne večere.

Sodelovanje na Slavističnih dnevih Primorske: Številni naši člani (Černigoj, Jurinčič, Komac, Milič in drugi) so sodelovali s svojimi referati na slavističnih dnevih, ki jih organizira Slavistično društvo Primorske.

Sodelovanje z DOSP: Od leta 1995 sodelujemo na srečanjih DOSP pri načrtovanju literarnega natečaja, pri izboranju in ocenjevanju literarnih prispevkov, pri izdajanju posebnega zbornika, pri vodenju literarne delavnice in pri podeljevanju nagrad smo vabili na Premsko srečanja tudi dijake z najboljšimi prispevki in jih tam nagradili.

Revijalna in izdajateljska dejavnost: V okviru dijaških domov Slovenije je Združenje začelo izdajati Literarni list (izšle so tri številke). Ves čas je izhajala revija Fontana (glavni in odgovorni urednik Danilo Japelj, član izvršnega odbora), v njenih okvirih je razvita tudi izdajateljska dejavnost. Člani Združenja so sodelovali tudi na natečajih revije Primorska srečanja, njen literarni del pa je vodila Vida Mokrin Pauer iz Združenja. Člani Združenja (Cergol-Bavčar, Černigoj, Jurinčič, Košuta, Milič, Tomšič) so z recenzijami in z različnimi nasveti pomagali pri mnogih samozaložbah nekaterih še ne priznanih literatov.

Mednarodna dejavnost: V okviru projekta za odpiranje mej smo se vključili v ustanavljanje posebne kulturne revije treh dežel (Italije, Hrvaške in Slovenije) z naslovom Histrianitas. V okviru

sodelovanja s sorodnimi združenji smo navezali stike s hrvaškimi književniki (Biletić, Perić, Rakovac, Tremul, ...).

Zaključek kot perspektiva

1.

Žal se moramo sedaj, po enajstih letih, vprašati, ali književniki s Primorske potrebujemo stanovsko združenje? Če odgovorimo pozitivno, moramo za bodoči obstoj in bodoče delovanje Združenja marsikaj spremeniti. Spremeniti moramo odnos do članstva, odnos do programa in odnos do delovanja.

2.

Vseh 64* članov mora pritiskati na člane izvršnega odbora, na predsednika in od njih zahtevati večjo aktivnost, več odzivanja na družbene dogodke in na položaj knjige ter literarne ustvarjalce danes.

3.

Člani izvršnega odbora morajo biti aktivnejši, prevzemati morajo določene naloge, predvsem pa projekte. Člani Združenja morajo slediti programu in vse akcije, ki jih organizirajo v lastnem kraju ali so vključeni vanje, organizirati in uresničevati v imenu Združenja. Vse, kar se naredi na področju književnosti, mora biti narejeno v sodelovanju z Združenjem.

4.

Združenje je treba registrirati, določiti pisarno, telefon in žiro račun.

5.

Znotraj Združenja je treba urediti stalno in hitro administriranje.

6.

Združenje naj bi letno organiziralo nekaj večjih projektov: Premsko srečanje, Večer mediteranske poezije, Srečanje literatov v Abitanti, Svetovni dan knjige, DOSP, Srečanje ob meji, sodelovanje na slavističnih dnevih, izdajanje dijaškega Literarnega lista, uresničevanje programa Fontana, sodelovanje pri nagradi Alojza Kocjančiča, itd.

7.

Odnos do Društva slovenskih pisateljev je treba spremeniti v smislu boljšega sodelovanja pri Vilenici in pri drugih akcijah.

8.

Povezati se je treba z Zvezo kulturnih društev Slovenije in s številnimi kulturnimi društvi, ki se vsebinsko povezujejo s književnostjo. Z njimi je treba organizirati literarne večere po vseh občinah Primorske.

9.

Povezati se je treba s sorodnimi stanovskimi združenji v Italiji in na Hrvaškem ter organizirati izmenjavo izkušenj ter ustvarjalnih prvin.

* Sedaj je 82 članov! - Opomba Jolke Milič

Pesniške zbirke: Pesniški list 7, 1973; Mladi junci v ritmu jeseni, 1986; Ribiški spevi, 1990; Aforizmi, 1991; Istrijanova molitev, 1993; Pod Sočergo v maju, 1995

Proza: Istrani, 1991

Edelman Jurinčič, pesnik in pripovednik - Rožnik 10, 6289 Ankaran

**Pogovor
s predzadnjim predsednikom
Marjanom Tomšičem
(1998-2000)
ob njegovi 60-letnici
(z enoletno zamudo)**

KADAR DELAM, DELAM VSELEJ Z VSO ZAVZETOSTJO

Jolka Milič

Predzadnji predsednik Združenja književnikov Primorske je bil pisatelj Marjan Tomšič iz Kopra. Njegov pogled na delo Združenja si bralec revije Kras lahko ustvari na koncu naslednjega pogovora, v katerem odgovarja še na vprašanja o svojem odnosu do žensk, o svojem umetniškem ustvarjanju in še o čem...

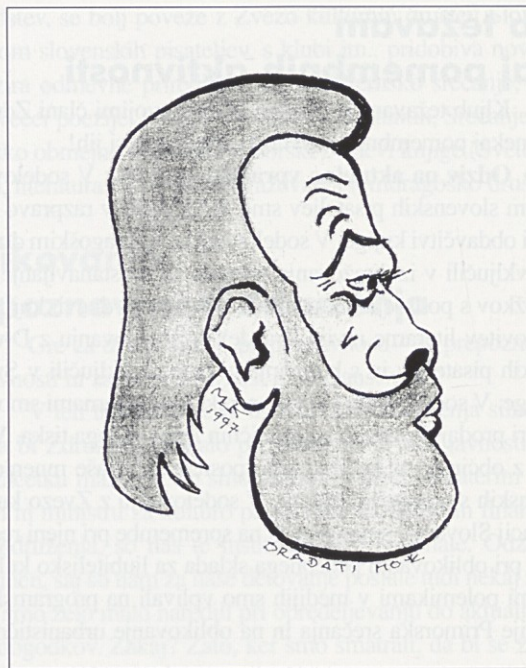
Najprej bi rada vedela, kaj misliš o javnih pogovorih vobče, saj so silno priljubljeni, sodeč po njihovi pogostosti v vseh občinah? Zadnje čase jih dobiš po dva ali tri v istem časopisu ali reviji, čisto kratke in dolge kot slabo leto.

Javni pogovori, torej po domače intervjuji, mi grejo vedno bolj na živce. Zato sem tako dolgo odlašal z odgovori na tvoja vprašanja... Ko sem se uveljavljal, sem bil poln samega sebe in zdelo se mi je, da imam kaj povedati. Zdaj pa ugotavljam, da pisatelj vse pove s svojimi knjigami in da so javni pogovori pravzaprav povsem odveč.

Brala sem nekje, da je dober intervjuvar tisti spraševalec, ki nevsiljivo prisili vprašanca, da pove zlasti to, kar navadno skriva ali zamlčuje. Po tej logiki bi te morala sprovcirati k nekakšni izpovedi. In to prav jaz, ki nerada hodim k spovedi. Ne bi povedal kar sam od sebe kakšne zabeljene nediskretnosti? Da bo volk (bralci) sit in koza (moja intervjuvarska sposobnost) cela?

Potem me vprašaj takole: Baje si imel za en regiment ljubic. Je to res?

In jaz odgovarjam: Ko so me ljudje srečevali z lepimi in mladimi ženskami, so v tem videli pač to, kar so želeli oziroma po čemer je hrepenelo njihovo srce. In ker so vedeli, da sem umetnik, se jim je zdelo samoumevno, da je vsaka moja zveza s kakšno žensko apriori prešuštvo ali še kaj hujšega. Resnica pa je tale: Priznam, da

Karikaturist: Miro Kranjec, 1997

so imele ženske name vselej močan vpliv. Res je tudi, da so se z mano včasih na vso moč poigravali uroki polne lune, toda resnica je tudi, da nisem nikoli šel z nobeno žensko, če se vanjo nisem zaljubil. Takih primerov pa je bilo, ljuba moja Jolka, med šestimi križevimi postajami bolj malo.

Ženske so me imele rade predvsem zato, ker sem se znal z njimi svobodno pogovarjati. Najgloblja intimnost med dvema človekoma, posebno med moškim in žensko, je pogovor. Erotika, seks in te stvari niso niti malo primerljive z dotikom dveh duš. Tega pa ljudje navadno ne razumejo. Za večino je možen odnos med moškim in žensko le na telesni ravni. Ko sem delal kot vzgojitelj v koprskem dijaškem domu in me je nekajkrat obiskala pokojna pesnica Tatjana Soldo, so iz tega delali cel cirkus. Pa je šlo le za pogovore o literaturi, še bolj pa za dotikanje dveh sorodnih, a milijone svetlobnih let oddaljenih planetov. To pomeni, da med njima ni bil možen fizičen stik, zato pa so bila duhovna in mistična razmerja toliko bolj bogata in za oba ustvarjalna. Podobno velja za mnoge moje odnose z ženskim svetom sploh.

A ja, kmalu bi pozabila! Bralcem ne bom nanizala (vzelo bi nama preveč časa in prostora), kaj vse si doslej počenjal in napisal, koliko tvojih knjig se je v letih nabralo in vedrijo na policah itd., itd., ker lahko sami pokukajo v kakšen leksikon, če te slabo poznajo, kar se mi zdi neverjetno, ali se o tebi pozanimajo v kateri koli knjižnici. Ti naštej le tiste naslove, ki niso še prišli v leksikone, oziroma se nekoliko razgovori o teh svojih zadnjih delih. Pa o tistih, ki so morebiti še v tisku!

V nobenem leksikonu ne bo nikoli naveden naslov romana Uroki polne lune. Pisal sem ga v neznansko čudnem stanju duha, napisanih je bilo 360 strani, potem pa sem original in kopijo položil na grmado in sežgal. Vse je šlo v zrak. Še zdaj vidim, kako letijo goreči listi proti nebu. Zakaj sem to storil? Zato, ker mi ni uspel po-

skus, da bi v literarni obliki izrazil vse tisto, o čemer je sanjala in po čemer je vroče hrepenela moja duša. To je enostavno nemogoče. Ta nemoč me je bolela do neznosnosti. Najdragocenejše in najbolj resnične knjige ne bodo nikoli napisane, ker ni besed, s katerimi bi lahko vse to izpovedali. Ostaja le bolečina in molk. Glede tega je slikarstvo na boljšem, še najbližje Absolutnemu lahko pride glasba.

Od vseh tvojih knjig ti je (bila) katera najbolj pri srcu in katera najmanj, če si jih kdaj postavil - športno razigran - na kakšno hit parade lestvico? Ali sodiš med tiste roditelje, ki se radi pohvalijo, da imajo vse svoje otroke enako radi? Bi kaj preklical, kar si napisal, se od kakšne pisarije (brez slabšalnega prizvoka) tako rekoč distanciral, kot se je že marsikateri, bodisi pri nas kot v svetu?

Vse svoje knjige imam rad. Vsaka priča o moji poti skozi labirint življenja. Nobeni se ne bi odpovedal, pa če je še tako slaba. Saj se tudi mati, če je res mati, ne more odpovedati nobenemu otroku, pa so med njimi tako genialci kot čisto navadni butci. A vsak je svet zase in sleherni je po svoje dragocen, enkrat in neponovljiv. Tisti, ki bo kdaj izločil (ali pa vse zbrisal), je samo čas. Ta pa je nepredvidljiv. Lahko, da mu bo vseh prav tista knjiga, ki bi jo, kot avtor, najraje pozabil.

Pišesz z lahkoto? Si eden tistih (grafomanov), ki se strogo drže Apelovega reka (po Pliniju): Nulla dies sine linea? Daj, pokaži nam en običajen dan v svoji delavnici! In kako pride od zamisli do končne pike, po kakšnih vijugastih poteh in stranpoteh?

Pišem neredno. Grozno se mi zdi to, kar počnejo nekateri. Recimo: vsak dan morajo napisati vsaj eno stran. Morajo! Pri meni minejo meseci, ne da bi sploh pisal. Takrat berem vse, kar mi pride v roko. Ali pa se potepam, hodim v hribe, kmetujem, obiskujem prijatelje in znance ali pa preblevam kako svojo nemogočo zaljubljenost. Pišem pa le takrat, ko zgodba dozori, ko me prisili, da sedem in jo udejanim. Ko pa se to dogaja, pišem hitro, vztrajno in disciplinirano. Pišem dopoldne, popoldne, zvečer, ponoči... Takrat garam, dobesedno. In trpim. Trpim, ker je pisanje novele ali romana zares skrajno naporno delo, in še bolj trpim zato, ker vsi junaki črtice, novele ali romana v meni živijo polno, to pomeni: z vsemi svojimi solzami, smehom, torej s svojimi milimi in strašnimi usodami... Ker vem, kaj me čaka, navadno dolgo odlašam, preden sedem za mizo. Odlašam, dokler se ne pojavijo "porodni krči". Potem ni več pomoči. Potem sem ves notri in vse okoli mene izgine.

Svojo prvo zbirko satir in sanjskih pripovedi Krog v krog so ti izdali leta 1968, ko si bil menda star 29 let. Kdaj pa si napisal svojo prvo, res prvo "literarno reč" (recimo ji tako za šalo) in kje objavil, če je sploh kje izšla? Se je še spominjaš? Z nostalgijo?

Strast do pisanja me je zasvojila (tako bi rekla dr. Sanja Rozman) že v osnovni šoli; od šestega razreda dalje sem kar naprej kaj pisal, pisaril... Svoje umotvore sem pošiljal v Mlada pota, a tam jih je urednik in mentor pisatelj Ivan Potrč vztrajno zavračal, češ da sem črnogled, življenje pa je vendar eno samo veselje, je optimizem, je realizem svetlih perspektiv... In tako se je zgodila moja prva objava: ne v Mladih potih temveč v časopisu Delavska enotnost 1. januarja 1958; naslov črtice: Žogica. Tematika zgodbe: krivica. Pod-

pis: M.T. Ker ni naključij, tudi ta objava vse pove; napoveduje usodo mojega vzpona na slovenski Parnas...

Veliko radijskih iger si napisal, ki so bile tudi izvajane, ne pa tiskane. Ali se ne bi dalo narediti iz njih zanimive knjige? Si kdaj pomislil na to? Sprašujem, ker ne vem.

Realiziranih radijskih iger imam res kar precej, toda te igre se poslušajo in ne berejo. Nesmiselno bi bilo zdaj iz teh slušnih umetnin delati knjigo. Razen tega ljudje danes bolj poslušajo kot berejo...

V tvojih predalih, se mi zdi, ni veliko gneče, ker vse sproti objaviš, kar napišeš. To je na moč razveseljivo. O načrtih nerada sprašujem, ker gre, kot so mi namignili - skaramantično vzeto - za hudo neprimerno radovednost, na katero zlepa ne bom dobila dobrega odgovora, kaj šele pravega, pa vseeno... bom stegnila jeziček in vprašala, saj je najhujše, kar se mi lahko zgodi, da mi ne odgovoriš in elegantno obideš vprašanje: Kaj pa tvoji načrti in ambicije, Marjan? So srečno poročeni z možnostmi, ki nam jih ponuja slovenski knjižni in založniški trg?

Ne drži, da vse, kar napišem, tudi objavim. Kakšna stvar se mi zdi neprimerna za javnost, kakšna ni dovolj dobra. Imam kar precej dram, mislim da osem, ki niso bile ne objavljene ne uprizorjene. Drama Jezus Križani je bila že uvrščena na program Prešernovega gledališča v Kranju, pa so jo kar čez noč, ob menjavi vodstva, črtali. Najbrž je preostra, preveč razkrivajoča bistvo globalizacijskih procesov. Razkriva ozadje globalizacije in "lokalnih" vojn: alfa in omega tega časa je postalo trženje, torej trgovina za vsako ceno. Zlatemu teletu, in to enemu samemu, se morajo prikloniti vsi narodi sveta. Tudi religijo se da tržiti, celo trpljenje našega Odrešenika se da učinkovito prelivati v šoldiče... Kar poglej, kako skrajno neokusne reklame se pojavljajo: zadnja večerja dela reklamo za prehrambeno industrijo; plašč Marije, Matere Božje (podoba s ptujske Svete gore) ščiti uboge, a tako zelo "ljubljene" potrošnike; pa zvezdice Združene Evrope, ki niso nič drugega kot zvezdice, ki obdajajo Marijino glavo; dvanajst jih je, in toliko je tudi Izraelovih rodov..!

Kaj načrtujem? Nič! Čakam, da se kaj v meni, brez moje zavestne volje, razvije, dopolni, zaokroži. Morda bo to drama, morda roman. Bova videla, kaj bo ratalo iz teh, v zadnjem času zame skrajno kritičnih padcih in vzponih!

Marjan, rada bi vedela za tvoj odnos do kritike. Te prizadene, ko je negativna, ali te pusti brezbriznega? Jo jemlješ resno (tudi pohvale) ali z rezervo?

Marsikoga je pokopala negativna kritika njegovega dela. So ljudje, ki so zaradi tega napisali eno samo knjigo; druge si niso upali. In dogaja se, da ustvarjalca uniči tudi dobra kritika oziroma preveč hvalisava ocena njegovega dela. Iz povedanega bi lahko sklepali, da je treba kritiko jemati z rezervo; tako dobro kot slabo.

Kar se mene tiče, bi rekel, da sem doživel tako dobre tudi negativne ocene svojih del. Oboje sem poskušal relativizirati. Ni me motila negativna kritika, v kateri sem začutil resen odnos do dela. Zoprna pa mi je bila tista kritika, v kateri je bilo takoj jasno, da gre za vnaprejšnji negativni odnos do avtorja in, seveda, tudi do

ZKP

njegovega dela. Kritiki se je pač odločil, da bo tega in tega tipa sešul. Kar tako in brez pardona! Pač zato, ker ga ima, recimo, poln kufer, ali pa zato, ker se je v nekem klanu do tega avtorja ustvarila pač taka klima. V takih in podobnih primerih se res obnašamo kakor člani sekt oziroma kakor volkovi v krdelih. Seveda v omenjenih primerih ne moremo govoriti o kritiki, temveč o namernem in hudobnem sesuvanju nekega dela in njegovega avtorja.

Za konec pa mi povej še kaj o svojem dvehletnem predsedovanju Združenju književnikov Primorske!

Dve leti sem bil predsednik primorskih literatov. Predsedništvo sem prevzel takrat, ko so se nam najbolj posmehovali in nam pravili, da smo društvo mrtvih pesnikov.

Da bi vsaj malo presegli takšno stanje, je bilo treba vložiti ogromno energije in časa. Pa se še ni kaj dosti premaknilo. Najbolj žalostno je to, da še celo nekateri člani izvršnega odbora niso resno vzeli svojega Združenja. Vse naše seje so bile na robu sklepčnosti in vselej je bilo treba pred sejo telefonirati, da se nas je zbralo vsaj nekaj. Samo vabilo je bilo premalo. To me je zelo bolelo. Potem sem si rekel: Če celo ti, ki so zavestno pristali, da bodo delali v izvršnem odboru, ne čutijo, da je Združenje nekaj pomembnega, kaj si naj mislim o drugih, "navadnih" članih!

O krizi govori tudi dejstvo, da je bilo na občnem zboru odločno premalo ustvarjalcev. Tolažim se s tem, da tudi v Društvu slovenskih pisateljev ni bilo bistveno drugače. Šele zadnji občni zbor, ki je bil sklican v čustveno razpihanem ozračju, je bil še kar množičen.

Ne vem, morda jemljem stvar preresno? Takšen pač sem! To je moj značaj. Kar delam, delam vselej z vso zavzetostjo in najbrž pričakujem, da bodo takšni tudi drugi.

Pisatelji, pesniki... smo egocentriki. Vendar ima tudi tovrstna ljubezen svoje meje! Ne bi smeli pričakovati od Združenja le "servisnih" uslug. To pomeni: Združenje je smiselno, če mi konkretno koristi, če se bori za moje osebne interese, drugače pa ne.

Dobro, tudi to je potrebno. Vendar, kaj pa družabnost in kaj skupna zavezanost literaturi, da ne rečem ista ljubezen do besedne umetnosti? Ali ni že ta ljubezen in ta naveza dovolj, da bi si kakšnekoli rekli: Prav je, da grem na Prem! In prav je, da spoznam poleg sebe še kakega drugega člana mojega ceha... In da tudi sam postorim kaj koristnega.

Proza: Krog v krogu, 1968; Onstran, 1980; Olive in sol, 1983; Šavrinke, 1986; Ti pa kar greš, 1987; Kafa, 1988; Veter večnosti, 1989; Noč je moja, dan je Tvoj, 1989; Kažuni, 1990; Oštrigeca, 1991; Glavo gor, uha dol, 1993; Zmo od frmentona, 1993; Vruja, 1994; Ognjeni žar, 1995; Norček, 1996; Vrnitev, 1998; Škatlarji, 1999; Prah veselja, 1999
Knjige za mladino. radijske igre in še kaj

Marjan Tomšič, pisatelj: - Dolinska 44/b, 6000 Koper

Sedanji predsednik (2000 - ...)

NIČESAR NE MOREŠ NAREDIRI, ČE NE SODELUJEŠ Z DOBRO SKUPINO LJUDI

Jurij Paljki

Draga Jolka!

Praviš, naj Ti čim prej napišem stran, stran in pol o tem, zakaj sem sprejel predsedstvo Združenja književnikov Primorske. Odpisal bi Ti že prej, če ne bi prišlo vmes preveč dela. Tako sem še le danes sedel za stroj, da Ti napišem nekaj vrstic...

Najbrž bi Ti lepše odgovoril, če povem, zakaj sem se branil tega mesta, ker zares nisem hotel sprejeti mesta predsednika ZKP. In to ne zato, ker nočem sodelovati v Združenju književnikov Primorske, ampak zato, ker sem enostavno preveč zaseden in me punčki ter žena komaj kaj vidijo. Ti, Jolka, ki si čudovita Kraševka, ki si zrasla ob repi in polenti, boš takoj dodala, da to najbrž ni res, ker z ženo sedaj čakava otroka, a povem Ti, da še sedaj ne vem, kako se je to zgodilo. Bo pa že držalo, da sem moral tudi zraven biti! Po temeljnem premisleku in predvsem na vse prigovarjanje tako Marjana Tomšiča kot tudi kolegov iz zamejstva sem to vlogo sprejel in to zaradi več razlogov.

Eden od teh je, da se bom sedaj moral posvetiti malo več, pravzaprav veliko, veliko več delu pri Združenju književnikov Primorske in da bom zato lahko malo manj delal tu, pri nas v zamejstvu. Govorim, seveda, o delu na terenu, kot sam rad "delovno" imenujem predstavljanje knjig in avtorjev, slik in umetnikov na vaseh, v društvih in še kje v zamejstvu, tej mali slovenski domovini, ki jo imam zelo rad, ker pač tu delam, in ne nazadnje tudi zato, ker sem sam rojen na vasi.

To Ti takoj razložim! Tudi pri nas, tu za mejo, v Furlaniji-Juljski krajini, da se razumemo, imamo med slovenskim življenjem ljudi, ki so prepričani, da je vse, kar se tu na področju kulture dela, za njih premalo, da si sami zaslužijo boljše stvari in seveda bolj intelektualne kroge, ki pa po njihovem niso ne v Rupih niti ne na Peči in seveda ne v Mačkovljah in ne v Štandrezu, da o Gropadi in Ricmanjih ali Dolini niti ne govorim. Tudi pri nas imamo izvoljence, ki govorijo omalovaževalno o "ljudeh", ker oni to niso, ker so oni intelektualci in jih seveda "ljudje" ne zanimajo. Zato Pariz in kvečjemu še Ljubljana in ne Travnik in niti ne Ulica svetega Frančiška in ne ulica Donizetti, da Ti ne govorim o vaških društvih! Ker sem sam doma s knetov, imam rad vas, slovensko vas pri nas, ki še edina drži pokoncu to našo ubogo slovensko manjšino, in to kljub temu ali morda prav zato, če to naši "intelektualci" hočejo ali ne. In zakaj

Fotografija
leta 2000

ne bi, kot predsednik ZKP, organiziral kakšen zares dober literarni večer na kaki od vseh teh "intelektualcev" pozabljeni slovenski vasi tu pri nas, ker si ga ti ljudje zares zaslužijo in to dokazujejo vsak dan z ohranjanjem slovenske besede, narodnosti sredi morja Tebi ljube-ga Dantejevega jezika?

Mnenja pa sem tudi, da bi se morali zamejski književniki veliko več srečevati s pisci in ustvarjalci iz Slovenije in seveda še posebno s svojimi vrstniki s Primorske. Trudil se bom, da bomo organizirali vsaj v večjih krajih večere, morda srečanja ali kaj podobnega, na katerih se bomo lahko bolje spoznali med seboj, si izmenjali mnenja, se preprosto pogovarjali o lepih rečeh in tudi morda kakšno rekli o vsakdanjih, ki nas še kako pogojujejo.

Kot tretjo stvar bi rad zbližal naše Združenje z Društvom slovenskih pisateljev in v ta namen sem že navezal kontakt s predsednikom DSP Evaldom Flisarjem, ki je pripravljen sodelovati. Kaj bo iz tega nastalo, bo pokazal čas, lahko pa zagotovim, da se bom zavzemal za našo promocijo tudi v prestolnici in morda tudi v Rimu, kjer imam dobro zvezo. Bomo videli!

Po mojem bi moralo Združenje predstavljati svojega člana, predstaviti vsako knjigo, ki jo je izdal kak njen član. Tudi o tem se bomo morali dogovoriti, kako in kaj.

Kot predsednik Združenja književnikov Primorske bom moral sedaj reševati zelo neprijetno nalogo, saj na Radiu Trst A zaradi direktiv iz Rima skorajda ne izplačujejo več avtorskih honorarjev, in se bomo morali zato najbrž avtorji obrniti na SIAE, ki brani avtorske pravice.

Na Premu si mi naročila, naj skrbim, da bomo imeli pri Združenju veliko denarja. Vem, da imaš prav, a tu bom sam potreboval pomoč vseh kolegov, saj bomo združeni lahko več dosegli.

Gotovo si bom moral prizadevati še za vrsto drugih stvari, za katere sedaj še ne vem, kakšne so, a vem, da obstajajo in jih bo treba reševati.

Lahko bi Ti napisal še celo goro želja in načrtov, a Ti ponavljam: po naravi raje delam, kot pa govorim, ker imam že do vrha glave ljudi, ki pravijo: "To pa bi se moralo tako narediti!" in sami seveda nikdar niso, ne, tudi ne bodo ničesar naredili. Sem tudi človek, ki zna poslušati, četudi rad govori, ker sem pač brbljavi Vipavec, kot bi rekel Župančič. Življenje me je naučilo, da danes ničesar ali skoraj ničesar ne moreš narediti, če ne delaš tega z dobro skupi-

no ljudi, ki ti pomaga, te kritizira, a tudi vzpodbuja. Upam, da bomo vsi skupaj tako skupino tudi v okviru Združenja književnikov Primorske sposobni narediti!

Nekaj idej imam, nekaj mi jih boš tudi Ti posredovala, kot jih bodo drugi. Če bo denar, bomo tiskali knjige naših avtorjev, bomo predstavljali naše ljudi domačinom in tujcem, bomo hodili v Ljubljano, Trst, Gorico, a tudi v Ajdovščino in v Nabrežino in Ilirsko Bistrico. Kamor se bo dalo, kamor nas bodo povabili. In če nas ne bodo, se bomo poskušali sami povabiti. Upam, da nam bo uspelo!

Morda delam krivico folklori, a Ti vseeno rad napišem, da ne bi hotel biti predsednik folklornega društva, ker to naše društvo, Združenje književnikov Primorske, ne bi smelo biti. Kakšen predsednik bom in kaj mi bo ob vaši pomoči uspelo narediti, bo pokazal čas. Vseeno pa upam, da bomo nekaj skupaj le naredili. Predvsem bi rad videl, da bi naše Združenje postalo živo in delavno, da bi se okrog njega zbirali tudi mladi; tisti, ki šele vstopajo v svet književnosti, in seveda tisti, ki o knjigah pišejo, se s književnostjo in z našim jezikom ukvarjajo.

Dovolj?

Najbrž ne, a naj Ti povem. Da "se è vero che la fortuna è cieca la sfiga ci vede benissimo" (če je res, da je sreča slepa, ima smola zelo dober vid), je tudi res, da sem sedaj dejansko na mrtvem tiru. Ker mi je preteklo voziško dovoljenje, sem ga seveda šel podaljšat, a ker živim ob najbolj odprti meji, imam sedaj dovoljenje za vožnjo samo v Italiji in že mesec dni čakam, da mi v Rimu oddajo na pošto nek kolek, s katerim bom potem lahko krožil tudi po Sloveniji. In najbrž bom čakal vsaj še mesec dni.

Toliko o razviti, demokratični in ne vem še kakšni Evropi, v kateri živim, ne pa kot Ti, ki živiš na Balkanu, kot bi rekli naši "tržaški prijatelji"!

Mimogrede: danes smo šli trije iz uredništva ob uri kosila peš pri rdeči hiši v Sloveniji, v Rožno dolino na kosilo; točno na meji med Italijo in Slovenijo sem se ustavil in potem nekaj časa stal z eno nogo tu, v Italiji, in z eno v Sloveniji, in kolegoma sem rekel: "Ma, fant, kje sem sedaj, ko sem z eno nogo na Zahodu in z drugo na Balkanu?"

Pesniške zbirke: Soba 150, 1986; Nemir, 1994; Nedorečenemu, 1997; Kako je krhko/Com'è fragile, 1999

Junij Paljk, časnikar in pesnik - Via Mezana 27, 33050 Terzo D'Aquile

KRONOLOGIJA BREZ OSEBNIH OLEPŠAV S POLEMIČNO NOTO

Aleksander Peršolja

Z veliko muko, še z večjim naporom se vračam v leta gospodova 1980 in še malo naprej. Kaj hočem, podlegel sem Jolkinim čarom in predvsem njenim zahtevam. Skoraj grožnjam! In naj bo, z željo in upanjem iskrenega razumevanja tistega časa. Časa nastajanja Združenja književnikov Primorske.

Morda bo nekdo pernato osiromašen, ampak, žal, resnice so resnične. Želim tudi, naj bodo letnice nastajanja in dogajanja vsakemu dana v presojo. Vse se je dogajalo v letih 1980-1990. Staram se in z mano se stara tudi spomin. Kronologija brez osebnih olepšav.

1.

Prva pobuda - predvsem razmišljanje o Združenju - je nastala s pobudo Franeta Goljevščka o novi primorski reviji. In res je nastal in izšel "Argos". S Krasa sem se večkrat peljal na morje na klepete, toda občutek je bil neobčuten. Želel sem resnično svobodno revijo, toda žal so se smeri križale. Vmes je bila "socialistična" Fontana. Franeta Goljevščka ne obdolžujem nikakršne povezave s pobudami o nastajanju Združenja. Bil je svoboden in pronicljiv fant.

2.

Druga pobuda - tudi predvsem razmišljanje o Združenju - je nastala s srečanji z Japljem, Jurinčičem in predvsem s Šavom. In ta srečanja so se kasneje delovno dogajala v hiši zakoncev Peršolja v Križu 1K (zdaj je številka 144). Na vseh teh srečanjih je bil vnet zagovornik te pobude Vlado Šav. Takratni tovariš in zdajšnji gospod Edelman Jurinčič, njegovo ime kot tudi moje nismo izpustili v zapisu iz "zgodovine". Blagor danim!

Na vseh teh pomenkovanjih je bil sporen predsednik Združenja. Sam sem želel "politično neobremenjenega" človeka, kajti pred nami je bil velik in lep izziv. Primorsko razmišljanje in delo. Toda "kumrovska šola" je marsikaj onemogočala in, "hvala bogu", smo se le zmenili s pesnikom Borisom Pangercem kot prvim predsednikom. Potem se je predsedništvo nadaljevalo z nadaljnjimi predsedniki in predsednico.

Naj še dodam; malo "barabinska" poteza Franja Frančiča v gostilni v Tomaju me je streznila. Fant je videl malo dlje. Se spominjamo?

3.

Tretja pobuda - Premška srečanja... Težko mi je, toda moram. Tako Pangerc kot Jurinčič, v eni izmed lanskih ali predlanskih števil "Srečanj" si pripisujeta veliko "desetih" pobud o teh sreča-

Fotografija
leta 2000

njih. Resnica je samo ena - pravi in edini pobudnik je bil Dimitrij Bonano in na pomoč sva mu priskočila moja malenkost in Ivko Spe-tič.

4.

Četrta pobuda - kot zaključek... Borisu Pangercu se je (tudi v Srečanjih) zapisalo o mojem odhodu v politiko. Živel sem šest onemogočenih let, ko me Združenje ni poznalo. Edina uteha mi je bila Vilenica. Nekaj me je izučilo. Vzorednih poti ni. So, toda ne v umetnosti. In kaj lahko napravimo na tej poti? Veliko! Predvsem veliko postorimo za primorsko literaturo brez osebnega egoizma. Lahko je "vzor" Sežana, ki je s takšno ali drugačno pomočjo omogočila lepo število knjižnih izdaj in jih še omogoča. Je samo Sežana (tudi v njej živi nekaj kulturniških genijev, ki marsikaj onemogočajo ali vsaj popljujejo) in ne Združenje. Ali se ne bi lahko to razmerje obrnilo?

Pesniške zbirke: Čez noč, 1971; Nad poljem je mrak, 1974; Koraki, pesniški list 35, 1977; Sanjsko mesto, 1988; Bacchus v grmovju, 1994

Aleksander Peršolja, pesnik - Križ 144, 6210 Sežana

Opomba urednice mozaika

Na to polemično poantirano kronologijo, domnevam, se bo kdo od "prizadetih" odzval in povedal svoje, kar bo za odnose v Združenju samo koristno. Jaz bi nekaj malega pripomnila le v zvezi s četrto točko, v kateri teče beseda o onemogočenih letih, ko ni Združenje Peršolja baje poznalo.

Ne spominjam se - pa imam zelo dober spomin! - da bi Združenje kogarkoli, kaj šele Aleksandra, ignoriralo ali oviralo, če je seveda hotel biti zraven in v potu svojega obraza pomagati porivati cizo. Prej nasprotno, saj še dandanes zaman iščemo prostovoljce, pripravljene, da bi to in ono - požrtvovalno in pretežno zastoj - postorili v splošno korist. Podobno kot jaz razmišlja tudi predzadnji predsednik Združenja Marjan Tomšič v svojem intervjuju. Potemtakem ne gre za osamljeno mnenje!

Peršolja vrh tega v svojem zapisu, kar je hvale vredno, imenuje skoraj vse (ne)pobudnike, tovariše in gospode, ki so bili tako ali drugače zraven, le sežanskim "kulturniškim genijem, ki marsikaj onemogočajo ali vsaj popljujejo", prizanese. Se je zatekel v anonimnost iz oportunitizma?, strahopetnosti?, velikodušne prizanesljivosti do svojih sokrajanov? Le zakaj jih posamič ne imenuje in se rajši oprime sibilinskega sloga... sem rekel in vendar nisem re-

GLOBALIZACIJA BO PRAV NA ZAHODNI MEJI POKAZALA ZOBE

Aleksij Pregarc

Če se ne motim, je teklo leto 1986 in ušlo mi je tudi iz spomina, če je bil tistega leta že sestavljen statut Združenja književnikov Primorske, ko me je Aleksander Peršolja ob robu okrogle mize na Premu izrecno povabil, naj stopim v odbor tega telesa.

Razmišljal sem o morebitni novi obveznosti, predvsem moralni, zakaj s primorskimi kolegi, zlasti na italijanski strani meje, sem imel dokaj zrahljane odnose. Zavedal sem se tudi, da bodo "profesionalni" književniki zamejstva jemali v poštev pobudo, ki bi drobila njihovo zakoreninjenost v Ljubljani, če ne sumničavo, pa vsaj podcenjevalno. In res, vsak njihov pojav ob letni okrogli mizi na Premu ali na občasnih sestankih je predstavljal senzacijo; ob svojih kapilarnih interesih v prestolnici so novo nastalo območno združenje imeli za drugorazredno ali tretjerazredno in ko so se milosrdno zavihteli na prizorišče, so neizbežno izzvali kimanje, aplavz ali v najslabšem slučaju tiho mrmljanje oporečnikov, med katerimi je le Jolka Milič ostala diskutant z načeli.

kel? Obtožba pa lahko leti na vsakogar - tudi nanj navezadnje! - in na nikogar. Po mojem bi moral udariti brez rokavic najprej po "oporečnih" Sežancih in šele nato po ... zunanjih. Daj, Aleksander, na dan z imeni!

Pa še to:

Ker je v drugem odstavku tega zapisa omenjen tudi pisatelj Franjo Francič, ki je baje "videl malo dlje", sem prosila Peršoljo, naj nam pove, kaj je nekoč rekel ali storil piranski pisec. Dobila sem ta odgovor:

"Po njegovo: »Vse skupaj je sranje in morda samo eden v družbi je vreden idealov!« Nato je prevrnil mizo in še kaj."

Pripis Jolke:

Morda je res, da je "vreden idealov" le malokdo od vseh tistih, ki sukamo pero, vključno s Francičem, Peršoljo in z mano, a naj jih zato nehamo gojiti, prekrizanih rok? In če dvomljivca Francič in Peršolja verjameta, da je vse skupaj ... sranje, zakaj nam ne dasta dober zgled in ne nehata ... srati? Ali onadva ne ... serjeta?

Povedano brez olepšav!

Jolka Milič

Karikaturist: Miro Kranjec, 1996

Niti po osamosvojitvi domovine se ni kaj prida spremenilo. Večna ekonomska kriza Fontane in literarni del neprimernih Srečanj to samo potrjuje. S prehitrim popuščanjem pri upravljanju Vilenice smo Primorci tudi tu postali tretjerazredni (ne)protagonisti. Vilenica je res prerasla območne meje, toda prav prvotno območno zamišljena se je v tem namenu izvotčila. Na prireditve z ogromnimi stroški in s katere nagradami se kitijo inozemski kolegi (nekateri z napihnjenimi kurikulumi in nepozorni do odličja), še vedno ne pri našajo dovoljšnjih obresti za promocijo Slovenije. Ponovno sem dobil tako potrdilo v pred kratkim opravljenem gostovanju v Turčiji. Združenje književnikov Primorske bi ob takem trendu lahko zastavilo svojo besedo, toda nesporno zaslužnega Peršolja je organsko že posrkala Ljubljana in mu zrahljala vajeti primorske naveze.

Verjetno bo potek v naslednjih letih potrdil to mojo zaskrbljenost, globalizacija pa bo prav na zahodni meji pokazala zobe naši vztrajnosti. Zelo upam, da se motim, analizo te nemoči pa prepustim zgodovini.

Vračam se v noro gibanje...

Sprejel sem takrat ponujeno zadolženost, ker sem še isto popoldne Premeškega srečanja 1986 odkril naboj istrskih kolegov. Vsaj trije so me navdušili: Marjan Tomšič, Edelman Jurinčič in Vlado Šav. Za tako ustvarjalno paletu se je izplačal vsak porabljeni čas, prigovarjanje na desno in levo: bil je to konkretni vid širjenja proti večno usmerjeni centralizaciji. Ko se je "zgodil" istrski čudež, kar sem lepo poudaril v svojem(?) zborniku "Primorska, moja duša in srce", oblikovan s samimi primorskimi umetniki, dejanje samo pa perfidno potisnjeno na rob, je moje naprezanje za primorski ideal uplahnilo. Vse namreč poteka po začrtanih tirih (nezavajajoče moram priznati, da je moja privatna vožnja po njih lažja!) in le naključje privede do občasnih zaznambe vrednih rezultatov.

Ob priložnosti, ki mi jo te strani ponujajo, je prav, da sem iskren!

Pesniške zbirke: Poesie/Pesmi, 1974; Moja pot do Tebe, 1982; Temelji mojega vrta, 1985; Duh po apnencu, 1986; Jedra (večjezična), 1987; Samohodec/Il viandante solitario, 1991; Moj veliki mali svet/Il mio grande piccolo mondo/My big little World, 1999

Izdal je tri grafično-pesniške mape, več radijskih iger, Črne galebe, 1992, Božji odsev na slovenski zemlji, 1993/94 in eseje Blagi izzivi, 1999

Aleksij Pregarc, pesnik, pisatelj radijskih iger, publicist in prevajalec - Ricmanje 54, 34010 Ricmanje, Italija

KAKO LEPO
BI BILO, ČE

...

Ines Cergol-Bavčar

**Vrinek urednice
tega mozaika****TREBA BI BILO...**

Ker je bilo nekajkrat rečeno, da je bil Vlado Šav eden od najbolj vnetih pobudnikov za ustanovitev Združenja, sem tudi njega parkrat pisno zaprosila za zapis, prejela pa le spodnji odgovor na zelo lepi razglednici (KUČA NA OTOKU CRESU), ki jo je odposlal seveda iz Kopra v četrtek, 22. junija 2000.

Draga Jolka,

Vladotov mlin melje počasi, a zanesljivo. Res, primorska književnost me pač ne vznemirja. Toliko bolj kaj drugega:

"Ko se ob misli nanjo nasmehneš

in ti ud nabrekne – takrat je to pravo..."

Vidiš, ves sem v "grehu". Treba bi bilo prevajati, govoriti ljudem, živeti... Ne sodelovanje -

Vlado

Proza: Žeja, roman, 1973; Samorodnice, misli, 1988

Poezija: Stopinje v molku, 1990; Popotovanje, 1991

Vlado Šav, pesnik in pripovednik

Kocjančičeva 2, 6000 Koper

Opomba urednice mozaika:

Vlado po eni strani trdi, da je ves v "grehu" in da ga prav to vznemirja, ne pa primorska književnost, po drugi strani pa - in grehu navkljub - nekaj bistvenega očitno le pogreša, saj pravi: Treba bi bilo... Ne doseči, recimo, predmet poželjenja in ponikniti še bolj celovito v pregrešno močvaro, pač pa... prevajati, govoriti ljudem, živeti... Same nadvse lahke in dosegljive stvari. Zadostuje vzeti kos popisane papirja v roke in začeti na vso paro prevajati, stopiti na cesto in ogovoriti v pomanjkanju boljšega sogovornika prvega pasanta, na katerega naletimo in pri tem ves čas napeto misliti, vse to mi je dano le zato, ker živim. Kako lepo je živeti.

Pol za šalo, Vlado, pol zares!

Fotografija
leta 1999

Jolka me sprašuje po Združenju književnikov Primorske, o mojem odnosu do njega, o tem, od kdaj, od kod, zakaj... Eh, Jolka, kje so že tisti časi, ko nas je peščica na tem končku Slovenije, Primorske, slovenske Istre sanjala, kako lepo bi bilo, če bi se besedni ustvarjalci s tega območja nekoliko bolj povezali in tako povezani delovali v svoje dobro, v dobro vseh dobro mislečih ljudi, predvsem pa v dobro pisane besede, knjige...

To so bili mladi in zanosni časi, oboje pa je že nekoliko za nami. V tem času so mnogi pisoci z Obale pobegnili, predvsem v Ljubljano, seveda, ali pa se namerno poslovili od življenja (slednje velja za tri mlade pesnice), kar je že samo po sebi zelo zgovorno. Tako nas ostaja le peščica, zato je kar nekako prav, da smo povezani tudi z zamejci in z drugimi Primorci od Tolmina do Ilirske Bistrice.

Včasih se sprašujem, če nismo bili z nekakšnim regionalizmom pred časom, vendar je obenem res, da se da marsikaj laže uresničiti prek svojega ožjega prostora, ki naj bi ga praviloma poznali; da je vedno makrokozmos nadpomenka mikrokozmosov, globalizacija partikularnosti. Včasih se pojavi pomislek glede kakovosti, a pravijo, da je kvantiteta pogoj za kvaliteto.

Mislim, da je Združenje prineslo v naše življenje in delovanje nekakšno pozitivno (z)druženje, ki rojeva tudi otipljive sadove: tradicionalna Premska srečanja, bilten Beseda, dvojezični zbornik primorskih avtorjev, literarna srečanja... Osebni stik je pač, kljub elektronski modernizaciji, nenadomestljiv. Želim si le, da bi bilo veliko več članov Združenja pripravljeno kaj postoriti, se nekoliko angažirati, da bi to našo skupnost res lahko imeli za svojo in da bi končno tudi Društvo slovenskih pisateljev uvidelo, da smo njihov legitimen del.

Pesniški zbirki: Globoko zgoraj, 1991; Vmes, 1998

Ines Cergol Bavčar, pesnica in recenzentka - Sp. Škofije 69/a, 6281 Škofije

KO USTVARJAŠ, SI SAM

...

Frane Tomšič

**Je Združenje književnikov Primorske potreba, nava-
da ali pretveza? Bi bil Prešeren večji ali plodovitejši,
če bi bil član katerekoli organizacije književnikov?**

Ko ustvarjaš, si sam in ti nobena združba ne more po-
magati. Vendar, ustvarjalci so ljudje, ki potrebujejo tudi medse-
bojne stike in pri tem je bilo Združenje književnikov Primorske
dokaj uspešno. Literati so se med seboj spoznali, utrdili stike,
kar velja zlasti za ustvarjalce z obeh strani meje. Srečanja, še po-
sebej Premska, so bila priložnosti za izmenjavo izkušenj in na-
vezavo medsebojnih stikov, ki so stkali mnoga prijateljstva. Ak-
tivnosti Združenja so tudi nudila mladim ustvarjalcem možnosti
za prve objave njihovih del. Že to so dovolj utemeljeni razlogi
za obstoj Združenja!

Pri nastajanju in delovanju Združenja književnikov
Primorske so se pojavile mnoge dileme, ki so se nanašale na ci-
lje in smotre. Bile so zamisli, naj postane Združenje bojevita or-
ganizacija, ki naj bi aktivno posegala v družbena dogajanja, pa
spet težnja, da bi se književniki opredeljevali do dnevnih poli-
tičnih vprašanj. So bile take tendence smiselne?

Književniki lahko v izjemnih zgodovinskih trenutkih
zaslutijo hotenja večine ljudi in s svojimi stališči pripomorejo k

Fotografija: Tihomir Pinter, 1996

pozitivnemu razpletu dogajanja. Ko so taki trenutki mimo, pa
bi "bojevita" združba nujno porajala odzive na dnevna politična
dogajanja, kar bi prej ali slej povzročilo politične ali celo nazor-
ske delitve. Tedaj bi bilo organizacije književnikov konec.

Menim, da mora tudi Združenje književnikov Primor-
ske ostati predvsem stanovska organizacija, da bo upravičila
svoj obstoj in povečala blagodejne učinke na bogatenje in širi-
tev besedne umetnosti.

Proza: Kolobar, 1988; Zrcalo, 1992; Potop, 1994; Posvečena zemlja, 1998

Frane Tomšič, pisatelj - 15. septembra 1, 5000 Nova Gorica

ZAKAJ SEM SE VČLANILA V ZKP?

Metka Cotič

Fotografija
leta 2000

**Primorska je kot dežela sestavni del moje "življenjske
pokrajine", saj sem ob morju preživela otroštvo in
mladost ter se še vedno znova in znova vračam "do-
mov". V meni vzbuja hrepenenje zaradi otroštva,
mladosti in morja, ki simbolno že samo po sebi po-
meni hrepenenje.**

Primorska pokrajina pa je nadvse svojska po vegetaci-
ji, po odtenku svetlobe v različnih letnih časih, po vonju, po bar-
vi morja in neba, po nemiru, ki ga nezavedno povzroča razbur-
kano morje, ali pa po burji, ki te prepriha do kosti, da ima človek
občutek nekakšnega očiščenja. Vse skupaj pa se, seveda, odra-
ža tudi na ljudeh, ki v takem okolju živijo. Veliko bolj blagi so
in manj agresivni kot v Ljubljani. Znova in znova se vračam na-
zaj, na Primorsko, ki je nisem v resnici nikdar zapustila. Zato bi
rada delovala tudi med pisatelji in pesniki, ki živijo na tem ob-
močju.

Proza: Cena za majhnost, 1989; Šant, 1994

Metka Cotič, pripovednica in publicistka - Reboljeva 15, 1000 Ljubljana

KAJ NAPISATI, DA NE BO IZZVENELO MLAČNO, NEIZRAZITO?

Maja Razboršek

Fotografija leta 2000

**Pravzaprav ne bi smela biti v zadregi, kaj napisati. Neko izrazito izoblikovano mnenje o Združenju književnikov Primorske vendar moram imeti, zakaj člani-
ca sem od samega začetka, torej od leta 1989. Navse-
zadnje sem bila neko obdobje celo odbornica Zdrže-
nja in sem menda spet, le da se odbor v novi sestavi
še ni sešel.**

Ker se ne branim nastopanja, sem se vedno odzvala, kadar in kamor me je Združenje povabilo. Vestno sem pošiljala prispevke, če smo pripravljali kakšno skupno objavo. Skratka: bila sem zraven, če sem le imela priložnost. In vendar priznam: v zadregi sem. Kaj napisati, da ne bo izzvenelo mlačno, neizrazito?

Lekarniško natančno tehtati razmerja tistega, kar sem za Združenje naredila in kar je Združenje naredilo zame ali za katerega koli člana, se ne bi obneslo. Še več! Bilo bi povsem nesmiselno. Tovrstno iskanje somernosti se le redkokdaj izide. Hvaliti Združenje? Tudi! Vsekakor se najde kaj, kar je vredno pohvaliti.

Nisem redna, vsakoletna obiskovalka Premskih srečanj, toda vsa, ki sem se jih udeležila bodisi kot nastopajoča avtorica ali pa sem bila na njih navzoča v vrstah občinstva, so se mi zdela vredna vloženega truda. Tudi vsake nove številke Besede se razveselim, čeravno sem se že večkrat zalotila pri črnogledem premišljevanju: kdove, koliko časa bo še izhajala tale naša Beseda? Kdaj se bodo tisti, ki so najbolj zaslužni za njen obstoj in najbolj prizadevni pri njenem nastajanju, naveličali? In četudi se ne bodo naveličali in bodo vztrajali: kdaj jim bo odtegnjena pomoč in razumevanje, ki so jo deležni pri Primorskih novicah?

Torej vendarle hvaliti Združenje? Tudi, toda zadržano. Kajti v vseh teh letih je bilo po mojem mnenju premalo skupnih objav, skupnega nastopanja. Premalo se nas je čutilo, premalo se je o nas pisalo, premalo smo bili prisotni. Kot da nam je večkrat tik pred zdajci pošla sapa. Vse prevečkrat se je, kar je stalna praksa pri takih in podobnih dejavnostih, zataknilo pri denarju. Ali pa nam je tarnanje zavoljo pomanjkanja denarja postalo najbolj hvaležna tolažba, opravičilo za vse, česar nismo naredili? Ne znam presoditi.

Občutek imam (dopuščam, da me vara), da prenekateri član pravzaprav zelo medlo in mlačno občuti pripadnost Združenju. Vsaj zase lahko zatrdim, da se trdneje in odločneje počutim članica sežanskega literarnega društva Zlati čoln kot pa Združenja književnikov Primorske. Menda zato, ker se s "čolnarji" večkrat sestanemo, nenehno nekaj počenjamo ali se vsaj v mislih zaposlujemo, kaj bomo še naredili in česa še nismo...

Pretirano grajati delo Združenja se mi spet ne zdi pravično, kajti nekaj posameznikov je vendarle vseskozi ali vsaj neko obdobje predano, nadvse zavzeto in dobro delalo. Brez njih bi Združenje bržda že zdavnaj zamrlo, kar bi nikomur od nas ne bilo v prid. Kritikanstvo se mi upira tudi zato, ker ima tako početje pogostejše razdiralne kot tvorne učinke. Konec koncev se je Združenje vsaj obdržalo in navsezadnje, pa naj izzveni še tako banalno, se člani po večini med seboj vsaj poznajo. Bežno ali nekoliko bolj poglobljeno. Kakor kdo in kakor s kom. Poglavitno je, da prebrani prispevek kakega našega člana vsaj ni samo podpisano besedilo, ampak ima tudi snovni, predstavljeni obraz.

Pesniške zbirke: Dvojezična knjižica, izšla v Arezzu (Italija), 1988; Ranjeni papir/La carta ferita, 1995; Pretanjeni razbor (v tisku)

Maja Razboršek, pesnica - Kidričeva 5, 6210 Sežana

RAZMIŠLJANJE O NEKI PRIPADNOSTI

Magdalena Svetina Terčon

Fotografija leta 1998

Že kot osnovnošolka je bila malce čudna, da o srednješolki niti ne govorimo. Komaj je čakala, da se bo otresla provincialnih spon, kar je vneto skrivala pred sošolkami in sošolci, a oni so to kar hitro opazili. Imeli so jo za malce čudaško.

O literaturi je v glavnem razmišljala in jo občudovala. Želela si je dobiti sorodno dušo, a koga je takrat (Kakor tudi danes!) sploh še zanimala besedna umetnost. No ja, tista v pravnih aktih ali ekonomskih registrih že mogoče, ampak Poezija, si lahko mislite!

In potem, ko je našla Pesnika, se je odpravila v belo Ljubljano in vneto študirala (Kaj drugega kot književnost, posebno jo je navdihnil sonet!), objavljala ter pisala in ... zamudila svojo veliko priložnost – da bi iz provincialne bube postala literarni metulj (V tem času je tudi nastala njena pesem Če bi bila metulj.).

Ko bi morala odrasti, je začela sanjariti v pravem pomenu besede. Predstavljala si je: kako lepo mora biti, ko sediš v temnih, a toplih prostorih v tisti stavbi ob Operi, in vsi te poznajo, ko stopaš po ulicah ali kupuješ kruh ali sadje. Oh...

Potem je diplomirala in še vedno pesnila, pesnila, pesnila – tudi takrat, ko tega ne bi smela. Ampak sanje, da bi postala članica tiste hiše ob Operi, so se razblinile nekega večera v Vilenici, ko si je dokončno priznala, da je in bo ostala provin-

cialka. Toda prisegla si je, da ne bo navadna ampak malo drugačna, celo nekoliko vzvišena. Med prvimi se je vpisala v Združenje književnikov Primorske, v katerem se počuti malo bolj doma, med sebi enakimi. Včasih celo kaj reče in se pošali (Kako bi bilo dobro, če bi to znala pred desetimi leti!) Ampak: nekaj ji še vedno manjka – v poklicu je zelo srečna, v družini tudi, piše na veliko, objavlja malo manj – pa dolgo ni vedela, kaj.

Danes ponoči pa se ji je posvetilo: Pomembni pesniki potujejo z vlakom (Tudi ona se je enkrat ali dvakrat peljala z vlakom v bratske dežele širit svoj glas) ali igrajo nogomet (Sama včasih v šoli igra košarko s svojimi podrejenimi!); primorski književniki pa se enkrat na leto odpeljejo na Premška srečanja (Vilenico so jim itak vzeli!), ki so zgolj strokovne narave. Škoda, da pozabljamo, kako pikniki, rdeči nageljčki in rdeče v steklenicah pomladi človeka.

Ali je zato provincialna pesem tako grenka?

Vince pa je sladko.

Uvod je bil dolg, zaključek pa se je izgubil nekje na pol poti. Bistva pa tako ali drugače ni hotela skristalizirati do potankosti. Bi jo preveč dobro spoznali.

Pesniške zbirke: Prosojna galeja potepuška, 1994;

Za vrati 309 (skupaj z možem Davidom Terčonom), 1996

Magdalena Svetina Terčon, Nika Šturma 4, 6210 Sežana

Smeh. Tako razigrana sem bila, ker sem vedela, da sem mu všeč. V kavarni na Velikem trgu (Piazza Unità) je bilo. Tam v Trstu, v času srečanja literatov v okviru Vilenice.

V krogu ob kavarniški mizici nas je sedelo kar nekaj, pravi konglomerat tujih jezičnikov. Sama sem bolj malo razumela, zato sem se veliko bolj obračala k Borisu Pangercu in Cveti Stepančič in mogoče še h komu. Sicer me, razen Borisa, ni zanimal nihče. Boris se mi je zdel drugačen, predvsem mlajši od sodelujočih. Pa tudi zanimiv, s svojim poznavanjem italijanskega jezika in slovenščine. Nastopal je tudi kot prevajalec tega dne. V klepetu sem na kratko izluščila, da je profesor slovenskega jezika, poučuje na osnovni šoli Simon Gregorčič v Dolini, da pa tudi sam ustvarja in objavlja. Žal, nobenega njegovega literarnega dela nisem poznala. Pa tudi če bi, najin klepet je vseskozi spremljal moj smeh in neprikrito koketiranje z njim, ker me je očaral. Mislim, da me takrat niti ni zanimalo njegovo mnenje, kaj si misli o vsem. V ospredju je bila zgolj samovšečnost.

Popoldansko druženje se je prevesilo v večerno branje in predstavitev nekaterih sodelujočih ustvarjalcev na Vilenici. Preselili smo se v manjšo dvorano teatra Verdi. Po zaključenem večeru nas je gostil dolinski župan Edvin Žvab v okviru sejemskega dneva v njegovem kraju. Z Borisom sva se od skupine oddaljila, odšla po svoje. Spominjam se, da sva obredla kar nekaj gostiln in si privoščila več kot kozarček. Vseskozi me je spremljal moj smeh, ki mu nisem znala dati pravega odgovora. Vrstila so se vprašanja o tem in onem, kaj počnem, kaj delam in kje me lahko najde. Misel na ta najina takratna iskanja je še danes topla in prijetna, saj sva oba izžarevala neko hotenje, sicer nedorečeno pa vendar tako polno. Po veliko povedanem je ostalo veliko zamolčanega in vabljivega za prihodnje srečanje.

Od Borisa sem se poslovila in se skupaj z ostalimi vrnila v Sežano oziroma v Lipico, kjer je bila stacionirana večina literatov.

Z Borisom sva se ponovno srečala v soboto na osrednjem večeru v jami Vilenici. Iskal me je in našel. Povedala sem mu, zakaj sem na tem srečanju. Saj sem sodila med soorganizatorje kot delavka takratne Kulturne skupnosti v Sežani. Njegovo spoznanje, da se posredno ukvarjam s kulturo, v administrativnem smislu sicer, domnevam, je botrovalo vabilu, kaj ko bi pričela z delom tajnice Združenja književnikov Primorske? Boris je bil namreč njegov prvi predsednik. Vem, da sem njegovo ponudbo odklonila. V meni so bila in so še danes spoznanja, da moraš znati prisluhniti kulturnim ustvarjalcem, saj so izraziti individualisti. Senzibilnost komuniciranja in nenehno naprežanje, kaj boš rekel in kaj zamolčal, terja svojevrsten napor in velikokrat tudi izčrpavanje. Občutljivost njih, ki znajo biti več kot vi-

Fotografija leta 2000

zionarji, ki znajo prisluhniti, bolj kot besedi, srcu in duši, je neizmerna. Ne, ustvarjalnost duha res nima nič opraviti z realnostjo. O tem sem bila prepričana. In prav zato sem takrat v Vilenici rekla ne. Strah me je bilo takih odnosov. Saj pesem duše nima veliko opraviti s pisanjem zapisnikov, programov, vabil, z zbiranjem ali bolj prosjačenjem denarja in lepljenjem znamk na pisemske ovojnice.

Po Vilenici sva se z Borisom razšla. Kar mesec dni je minilo, da me je ponovno poiskal. Na delovnem mestu, s ponovno izraženo željo, naj postanem tajnica ZKP. Od tega ne bom imela sicer gmotnih koristi, a velika zadovoljstva, vrh tega se bom družila z zanimivimi osebami. Naj ne odbijem prošnje. No, pa prav, sem pristala, a z določenimi pogoji. Seveda. Saj delo ne bo težko. Stali ti bomo ob strani. Nič več se nisem smehljala v nedogled in moje koketiranje je postalo bolj prozorno, ne pa tudi odnosi med nama z Borisom.

Zgodba se tu ni končala. Boris je štafetno palico oziroma predsednikovanje oddal Zori Tavčarjevi. Ta Edelmanu Jurinčiču in za njim je prevzel vodenje Marjan Tomšič. Na ta način sem ostala z njimi celih deset let. Spletla sem se s temi primorskimi poeti, pisatelji, prevajalci in na koncu predvsem prijatelji. Včasih so bila tudi nesoglasja med nami, nestrinjanje z različnimi pogledi na ta svet, na politični prostor in na ustvarjalnost. To nestrinjanje je pogojevalo tudi osrednje Društvo slovenskih pisateljev, ker ni kazalo veliko posluha in zanimanja za naše Združenje, saj ga ni štelo za del DSP glede na to, da niso vsi člani društva, da so naša merila preohlapna, prevelikodušna v negativnem pomenu. Pa ne samo to. Naš pogled je velikokrat oblikovala vseprisotnost primorsko-tržaške pokrajine s svojo odprtostjo. Zato videnje Ljubljane in njene vase zazrtosti ali »zaplankanosti« ne more biti mehkobno, sploh pa ne organizacija Vilenice, ki je največkrat prerazkošna, prevečkrat literarno zgolj sami sebi namen in s premajhno zastopanostjo primorskih književnikov. V nas pa je bilo živo hotenje postoriti nekaj za ta del Slovenije.

Ne bi opisovala vseh prevoženih kilometrov v družbi z Borisom, Jolko, Zoro, Franetom, Marjanom in drugimi. Enako ne vseh srečanj na gradu Prem in vse okrog njega, pa tudi ne sej izvršnega odbora Združenja. Moja nekoliko nedosledna administracija in tu in tam odrezavo obnašanje sta s časom najbrž koga začela motiti, mu postala tak trn v peti, da si je zaželel zamenjavo oziroma izboljšavo, ki je bila končno dosežena z izvolitvijo novega predsednika, in sicer Jurija Paljka, skupaj z na novo izvoljeno tajnico. Na Združenje sem tako navezana, da tudi sama upam, da bodo zdaj posli stekli kot po olju, čeprav mi izkušnje pravijo, naj ne bom preoptimistična, ker entuziastov, resnično in nesebično predanih stvari, ni toliko, kot si včasih radi predstavljamo. Upam, da bo čas demantiral mojo rahlo črnogledno skeptiko in da bo vse v najboljšem redu in v splošno veselje, ki se mu bom radostno pridružila.

Skratka, lepo desetletje, saj vsako srečanje je bilo zame po svoje lepo in bogato. Dajala sem oberoč in veliko dobila. Besedo z dušo, včasih tudi ne tehtno, je pa grela srce. Četudi sem odšla (arhiv moram sicer še urediti in ga oddati novemu vodstvu), v meni so ljudje, ki so mi velikokrat pomagali shoditi in odrasti. Me pa tudi po svoje utrudili. In kje je ostal Boris? V Dolini županuje in je še vedno moj prijatelj.

Bojana Kermelj, desetletna, pravzaprav enajstletna tajnica ZKP - Sveto, 6223 Komen

Iz dvojezičnega zbornika
Tja in nazaj/Andata e ritorno

V POKUŠNJO NEKAJ PESMI

Te dni je v uredništvu Jolke Milič Zdrúženje književnikov Primorske izdalo dvojezični zbornik Tja in nazaj/Andata e ritorno. Iz njega je za revijo Kras urednica izbrala v pokušnjo nekaj pesmi (v prevodu le dve). Kot opombo k svojemu knjižnemu izboru je pripisala, da so v zbornik vključeni neklanovsko tudi tisti primorski pesniki in književniki, ki niso člani Zdrúženje književnikov Primorske, ker bi bila klanovska merila pretesna in ozkosrčna...

Uredništvo revije Kras

ZDRUŽENJE

Filibert Benedetič

DEVIN

V portiču vse postaja mehko.
Sonce pomaranča
riše zvečer rdeče podtone
med črnim modrim zelenim.
Mirno postaja samotno.

Na skalah, kjer se končuje naš Kras
zreti melanholijo večerno
da vse je končano
se pravi pozabiti poldnevni nemir.

Samo ribič s čolnom
ko gre zvečer na lov za kruh
prežene pajčolan pozabe.
Spominja na danes.

Marij Čuk

ČAJ V SOBOTO POPOLDAN

Ko te bom vabil na čaj,
ne ustraši se divjih trav
in tigrov in hijen in kač
v mojem vrtu, prijatelj.
Vstopi mirno in potihó,
narahlo potrkaj,
kosmati služabnik ti odpre.
Ko vstopiš, ne boj se teme
in grozljivih krikov
in slinastih jezikov, prijatelj.
Moja hiša je blaga in čista,
je slonova kost v soncu,
kljubuje dežju in snegu,
viharju in burji.
Moja hiša je varna streha.
Ne ustraši se divjega psa
ob mojih nogah -
samo ob nedeljah trga ljudi.

Popij skodelico čaja
in odleglo ti bo.

IL TÈ DEL SABATO POMERIGGIO

Quando ti inviterò a prendere un tè
non temere le erbe selvatiche
e le tigri e le iene e i serpenti
nel mio giardino, amico.
Entra tranquillo e in silenzio,
bussa leggermente,
ti aprirà un irsuto domestico.
Entrando non aver paura del buio
e delle orrende urla
e delle lingue bavose, amico.
La mia casa è accogliente e pulita,
una zanna d'elefante al sole,
resiste alla pioggia e alla neve,
alla tempesta e alla bora.
La mia casa è un tetto sicuro.
Non spaventarti del cane selvaggio
ai miei piedi -
sbrana la gente solo di domenica.

Su, bevi una tazzina di tè
per sentirti meglio.

Ines Cergol Bavčar

#

ko odhajaš
te onstran
vedno kdo pričaka
čeprav veš
da si čisto sam
da si čisto svoj
in nepoznan
in greš
ko je tostran še dan

KNJIŽEVNIKOV PRIMORSKE

DUINO

Nel porticciolo tutto si fa morbido.
Il sole - arancia
traccia di sera sfumature rosse
tra il nero l'azzurro il verde.
La quiete diventa solitaria.

Sugli scogli dove termina il nostro Carso
contemplare la malinconia serale
essendo ormai tutto finito
vuol dire dimenticare l'inquietudine diurna.

Solo il pescatore che va con la barca
al tramonto a pescare per guadagnarsi
il pane, dissipa il velo dell'oblio.
Ricordandoci l'oggi.

Franjo Frančič

OTROŠTVO

jokaj le jokaj mali otrok
sanje si izgubil
otoki so se skrili
kdaj so nate pozabili
kaj se je zgodilo
to da te niso ljubili
puščali samega

in stene so imele oči
koliko strahov
koliko noči
brez sna
in brez
otročstva

Vesna Furlanič Valentinčič

STEGNA TRZAJOČE ŽIVALI

Če se uležeš na zemljo po nevihti, lahko prisluškuješ
vsem v nedogled nakapljanim oceanom. Pokrila te bo s
svojo mehko toploto in dovoliš ji lahko, da prevzame stegna
trzajoče živali. Vkopitene dele telesa, ki si si jih že od
nekdaj želel zavreči.

Bogomil Fatur

Ob desetletnici smrti

MOLITEV ZA PTICE

v začetku
so bile ptice

na poljih
na mladih njivah
v trepetajočem zraku
pod plemenecim nebom
pobliskovale so
njihove peroti

eksplozija zvokov
škrjančkova pesem

lastovice
praznik pod našimi krovi

potem
je prišlo mesto
in pogazilo polja
z žveplenimi strupi

z omahujočimi perotmi
so se razbežale ptice

o groza pokola o beda civilizacije
grob bisernih grl
pošastna podoba smrti

gospod bog v nebesih
ti ki si jih ustvaril in rekel
ptice naj letijo nad zemljo pod nebesnim oblokom
ptice naj se množijo

stóri tako
usliši nas
naj se vrnejo ptice

Miroslav Košuta

HVALNICA NARAVI

Hvaljena bodi voda,
zakaj spira ti obraz in roke,
da pozabljaš na trpek dan.

Hvaljen bodi veter,
zakaj tvoje besede odnaša,
da se jih ne boš kdaj sramoval.

Hvaljena bodi gora,
zakaj višja je od tebe
in zato si ji hvalo dolžan.

Hvaljeno bodi polje,
zakaj rodi kakor dobra žena,
s katero nisi niti spal.

Hvaljeno bodi morje,
zakaj zdi se brezkončno
in na obzorju prehaja v nebo.

Hvaljeno bodi sonce,
zakaj zmerom vzhaja na vzhodu
in vemo, kje bo jutri vzšlo.

Rudi Kerševan

TEBI

Tebi, ki si me učil,
kako gledati nebo,
ko je sonce v zenitu.
Tebi, ki si me prebujal
v čarobnih jutrih,
da mi je jutranji svit
izpiral oči.
Tebi, ki si odprl pest
in me izkotalil
in me pustil tam.
Hvala.

Marko Kravos

**DRUGA
ŽALOSTNA**

(Sebi)

Na soncu sedi
in pipo kadi
Žalostno proti nebu gleda
Po malem živi
Po malem smrdi
Po malem
se sam sebi smili

Vladimir Memon

*Ob 20-letnici smrti***OČI NA TEJ STRANI
SMRTI**

Oči svetlobe, oči
temè, ki bleščijo.
Temè, svetlobe dni -
nož-ogonj žarijo.

Oči kosti, oči
kože, ki bedijo.
Kosti, kože dni -
perut-kamen kričijo.

Nož lézejo oči,
perut-ogonj hlapijo.
Gorijo tkivo dni -
luč-kožo kričijo.

O čista drugačnost!
O čisto dejanje!
O čisto jemanje!
O čisto dajanje!

Ače Mermolja

ŽUŽELKA

Letim nad travo
in sesam rože.
S tačkami tovorim
cvetni prah.
Brenčim med krošnjami
in pristajam sredi trat.
Sem letalo, ki obletava
domačo streho.
Opravljam delo,
ki me pred njim ni strah.
Če me kdo lovi, pripnem
prozorna krila na oblak.

Pod belo streho me je malo,
sem pika s tipalkami,
a kar je, je celo:
miren krog,
ki lahko stegne krila.

Jurij Paljk

Prijatelj, kozarec vina mi daj,
tako, še enega, še ga nalij.
Za pesem bo ta,
ta za spomin,
tretjega pila bova pozneje.
Ne boj se, nalij, nalij!
Prijatelj, kozarec vina mi daj;
za tiste, ki jih več ni,
za pesem, za žalost obenem, nalij, nalij!
Da svet bo lepši, vesel,
zato ga daj,
zato na nalij!
Praviš, da bova pijana?
O ne, prijatelj, pijanosti ni.
Zato, prav zato ga nalij!

Danilo Japelj
IMAS ROKE

Imaš roke -
mehke in nežne:
bronasto telo
igra v ritmu
večno
nedognano igro.

Imaš obraz -
ožgan od sonca:
morje mi razbija
v ušesih,
besede se penijo.

Imaš oči -
modre kot ocean:
šum valov
spreminja besede
v šepetanje.

Imaš ...

To si ti!

Tone Pavček
IKAR

Bela črta čez plašč neba.
V sinjini bela raza.
Blisk. In še bolj trda temà.
Potem rana sredi obraza.

V nebó je letel, padel v zemljó
Ikar polomljenih kril.
Morda pa je hotel samó
pohiteti na cilj.

Iz pušče brez konca in kraja,
prebiti ledú obroč. -
Mrtev zvezda ostaja
in sije v našo noč.

Aleksij Pregarc
ZIMA

zima
hladna žalost
je zasmolila najini aorti

in nisva lačna
ne gola
ne objokana
sva le zasmoljeni spominek žalosti

Ivko Spetič-Magajna
HIP

Majhen nasmeh
v tvojih očeh,
kot svetilnik luči,
ki za hip zagori.

SAMA

Rad bi bil sam
samo s teboj
da bi videl
le tvoje oči

Lucijan Vuga
**NA DLANI OPAZIM
ŽIVLJENJSKE
IN ČRTE USODE**

tečine mendrajo travo neskončne ravnine
neskončno ravnino ukrivlja obzorje
obzorje se skriva za hrbtom nebesja

z roko pokrijem od blizu si sliko širjave
na dlani opazim življenjske in črte usode
in zrnca sladke fige z okusom po mlečku

veke priprem svetlobi bleščavo odvezam
in kar se v vekovju dogaja med lenobnim ležanjem
spominja me iger otroških in mamine pite

Borut Suban
MALA PESEM

Posipaj me s cvetjem
zverinica mala.
Posipaj me s tišino
in svojimi rokami.
Igre je konec;
zdaj se vzpenjam
do najvišjih zvezd
in ti hlastaš
kot ledena,
jutranja molitev.

Magdalena Svetina Terčon
POGLED VASE

Jaz sem tista
ki sem na sulici
večera
poskušala razrezati
se v jutro

v tisoče rosnih
kapelj sem hotela
spremeniti roke

jaz sem tista
ki sem na ulici
večera
padala v jekleno
noč

Tomaž Šalamun
Čestitamo za Prešernovo nagrado 1999!

Jaz sem
neskončno
svoboden.

Vse moje
razmišljanje
je
tehnično.
Kot razmišljanje
dreves.

Ptiči
razmišljajo
samo
tehnično,
ko letijo,
isto angeli.

Jožek Štucin

DUH VODE

Povsod voda,
sama voda,
ki se zaletava v kamnito čelo;
voda,
ki z globoko težo
reže bele skale v špice;
voda,
ki raztaplja sonce
in kleše zalive v potu svojih udarcev;
voda,
ki poje z nemirnim jezikom
in liže z obale sok krhkih kamenin ...

Povsod voda,
voda, voda ...

Kje se skrivajo tvoji angeli?
Kje so doma tvoji vetrovi?
Kje umirajo tvoje ribe?
Kje je tvoja srčna mišica?
Kje je tvoj duh,
da zapolni mojo prazno strast?

Ciril Zlobec

BELE ZASTAVE

Samo zastave so še za meno.

Ne da bi eno samo, samcato
zasadil kdaj
na osvojeni vrh uspeha,

ne da bi enkrat samkrat
padajoč potegnil
nesmrtnost njene svile
na svojo nepomembno smrt.

Zastave za meno so bele
o nezadržni beli plaz,
da moram vsak trenutek
spet reševati se pod nove
bele zastave.

Zastave pred meno so bele.

Pripis urednice mozaika in zbornika

Prvi zvezek dvojezičnega zbornika "Tja in nazaj" – "Andata e ritorno" s podnaslovom "Literarni izlet z omnibusom" – "Escursione letteraria con l'omnibus" je končno izšel v oktobru 2000. Izdala sta ga Združenje književnikov Primorske in sežanska založba Žbrinca. Pesmi sem izbrala in uredila sama, pri prevajanju pa sem imela sodelavki: gospo Ireno Vuga-Vogrič iz Kopra in prof. Sonjo Dolenc-Zambelli iz Trevisa (Italija). V tem prvem zvezku, ki šteje nič manj kot 400 strani, nastopa 31 primorskih (ali s Primorsko čustveno povezanih) avtorjev. Knjigo je opremil slikar Danilo Jež, oblikoval Anže Škerjanec, tiskala pa Škala grafika, d.o.o., Ljubljana v nakladi 300 izvodov.

Jolka Milič

Poezija:

Dela v knjigi: Pesniški list 8, 1972;

Prevodi:

Srečko Kosovel: Poesie di velluto e Integrali (skupaj z Merkùjem), 1971, 1972; 13 slovenskih sodobnih pesnikov – 13 poeti sloveni contemporanei, 1973; Aleksij Pregarc: Pesmi – Poesie, 1974; Jedra – Nuclei, 1987; Samohodec – Il viandante solitario, 1992; Moj veliki mali svet – Il mio grande piccolo mondo, 1999; Boris Pangerc: In le-gla je tišina – E scese il silenzio, 1981; Cara Saffo, Alceo carissimo, mala antologija slovenskih pesnikov, Fontana 18, 1991; Ivan Mrak: Proces – Il processo, 1983/84; Silvio Domini: Vestu de verdo – Zeleno oblečen (iz bizjaščine), 1993; Maja Razboršek: Ranjeni papir – La carta ferita, 1995; Josip Osti: Baraba in barbar – Barbara e il bar-baro, 1995; Con l'oro antico dei ricordi (trijezična izdaja; knjigo tudi uredila), 1997; Poesie (tudi uredila), 1999; Drvo koje hoda – L'albero che commina (v tisku); Janko Messner: Pesmi – Canti, 1996; Tomaž Šalamun: Who is who, 1998; Kristjan Verbič: Lukna – Buco, 1998; Ivo Svetina: Botticelli (prevod nagrajen), 1999; Rudi Kerševan: Sursum corda, 1999; Jurij Paljk: Kako je krhko – Com'è fragile, 1999; Kajetan Kovič: Bezgove ure – Le ore di sambuco, 1999; Tomaž Šalamun: Zelen ogenj, zelen cvet – Fuoco verde, fiore verde, 2000; Gertrud Schlosser-Laukel, Venčeslav Šprajcar: Jezik kamna – Lingua di pietra, 2000; Srečko Kosovel: Ves svet je kakor – Tutto il mondo è come, 2000; Tja in nazaj – Andata e ritorno (zbornik primorskih pesnikov), 2000. In prevodi v najrazličnejših enojezičnih ter večjezičnih zbirkah, ki so izšle pri nas ali v tujini, in sicer prevedene pesmi: Cirila Zlobca, Marka Kravosa, Daneta Zajca, Kajetana Koviča, Tatjane Pregl Kobe, Vlada Kreslina itn., pa aforizmi Žarka Petana in Rudija Kerševana, da o prevodih tujih pesnikov v slovenščino niti ne govorimo!

Jolka Milič, pisateljica, publicistka, prevajalka;
piše polemično prozo, kozerije, glose in tudi pesmi –
Partizanska 14, 6210 Sežana

SE VAM NE ZDI, DA POTROŠITE PREVEČ DENARJA ZA ONESNAŽEVANJE OKOLJA?

Zrak, ki ga dihamo, je pogosto močno onesnažen. Tudi zato, ker v Sloveniji za ogrevanje še vse preveč uporabljamo okolju škodljiva trdna goriva. Toda vaša stara

peč lahko kmalu postane črna preteklost. Izkoristite ugodna posojila za okolju prijazno in udobno ogrevanje!

Ekološki razvojni sklad Republike Slovenije ponuja ugodna posojila vsem prebivalcem Slovenije, ki bi radi prešli na uporabo čistejših goriv ali obnovljivih virov energije. Da bi omejili onesnaževanje okolja in si hkrati zagotovili udobno ogrevanje, vam predlagamo uvodbo ogrevalnega sistema na daljinsko ogrevanje, plin, kurilno olje, toplotno črpalko, sončno energijo in delno obnovljive vire energije. Za namestitev naštetih vrst ogrevanja so vam na voljo ugodna posojila.

Odločite se za čisto okolje!

Posojila za okolju prijazno ogrevanje in vse informacije so na voljo v naslednjih bankah:

Nova kreditna banka Maribor,

Dolenjska banka,

Gorenjska banka,

Banka Koper,

Bančna skupina NLB:

- Banka Domžale,
- Banka Zasavje,
- Koroška banka,
- Pomurska banka,
- Splošna banka Velenje,

Dodatne informacije:

Ekološki razvojni sklad RS,

telefon:

01 / 241 48 20

<http://www.ekosklad.si>

zamenjajte vir energije!

VODA = ŽIVLJENJE

VODA SESTAVLJA DVE TRETJINI ZEMELJSKE POVRŠINE IN JE VITALEN ELEMENT VSEH ŽIVIH BITIJ.

V RAZLIČNIH POJAVNIH OBLIKAH JE NAJPOMEMBNEJŠI OBLIKOVALEC PODOBE IN ŽIVLJENJA PLANETA.

NA NJENI GLADINI SE ZRCALI OKOLJE V VSEJ SVOJI BARVITOSTI, NJENA PROSOJNOST IN ČISTOST
ODSEVATA NAŠ ODNOS DO NARAVE.

ČISTO

in naravno okolje je za ljudi
življenjskega pomena. V **Heliosu** že nekaj let usmer-
jamo znanje in izkušnje v razvoj okolju prijaznih barv na vodni
osnovi, za kar imamo več razlogov:

- **zavedamo se** ranljivosti okolja,
- **zavedamo se** pomena nadomeščanja neprimernih sestavin z okolju in
ljudem bolj primernimi,
- **zavedamo se**, da so barve, ki jih proizvajamo, prisotne na vsakem koraku
našega življenja in dela,
- **zavedamo se**, da moramo upoštevati najzahtevnejša okoljevarstvena priporočila
in standarde, ki veljajo v Evropi.

DANES vam v **Heliosu** lahko ponudimo vodne barve za različne
kvalitete podlage (les, parket in kovine) v sklopu uveljavljenih blagovnih
skupin **Bori**, **Ideal** in **Tessarol**, ki ustrezajo najzahtevnejšim svetov-
nim standardom. Vizualno so ti izdelki prepoznavni po grafičnem
simbolu ribice v soncu, ki se kot žig pojavlja na embalaži
in jamči visoko kakovost in ekološko
neoporečnost barv.

Helios
v sodelovanju z
Ministrstvom za okolje
in prostor od vsakega pro-
danega litra okolju prijaznih
barv namenja **50 SIT** za
ohranjanje čistih
slovenskih voda.

Okolju prijazne barve.

HELIOS

Aerodrom Ljubljana

QUADRAT DESIGN

Na poti k soncu!

**Duty&Tax
FreeShop**

8netK

Računalnik in miška za vse osnovnošolce.

Računalnik je že danes eno najpomembnejših orodij, internet pa neskončna zakladnica znanja. Da bodo vsi naši otroci s pridom posegali vanjo, bomo poskrbeli z družbeno akcijo **Osemnetka**. Za dober začetek Mobitel osnovnim šolam podarja 50 popolnoma opremljenih računalnikov, nato pa do konca leta **v ljubljanskem zbirnem centru na Dunajski 22/klet** (skladiščni vhod poslovne zgradbe Slovenijales) ter **Mobitelovih centrih v ostalih krajih Slovenije** pričakujemo vaše nove in rabljene računalnike, ki jih bo ekipa izkušenih računalniških strokovnjakov uredila in dopolnila ter namestila v izbrane osnovne šole.

8netK bo vesela vsakega osebnega računalnika, katerega osnovna konfiguracija je vsaj: Pentium 133, 16 MB RAM spomina, trdi disk 1 GB, operacijski sistem Windows 95/98 in brskalnik Internet Explorer / Netscape, sprejema pa seveda tudi denarno pomoč, in sicer na **ŽR Rdečega križa Slovenije, št. 50101-678-51579, sklic na št. 7012, s pripisom: Sklad Ivana Krambergerja za akcijo Osemnetka.**

Podrobnejše informacije: 080 10 04 in 041 685 685, e-pošta: 8netK@mobitel.si

Agencija 41, design: LUKS Studio, foto: T. Gregorič Mobitel d.d., 1557 Ljubljana

SVOBODEN KOT PTICA
WWW.MOBITEL.SI